

Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark

Forvaltningsplan

Raet nasjonalpark

Nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark

Utførende institusjon

Raet nasjonalparkstyre

Kontaktperson

Jenny Marie Gulbrandsen, nasjonalparkforvalter

Publikasjonsnummer

1

År

2025

Sidetall

146

Opplag

100

Forfattere

Øivind Berg, Jenny Marie Gulbrandsen

Tittel – norsk / *English*

Forvaltningsplan Raet nasjonalpark 2023-2028 / *Management Plan Raet National Park 2023-2028*

Sammendrag – *Summary*

I henhold til verneforskriften for Raet nasjonalpark §5 skal det utarbeides forvaltningsplan for verneområdet. Forvaltningsplanen for Raet nasjonalpark skal være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme formålet med vernet, og sikre forutsigbarhet og likebehandling i saksbehandlingen. Forvaltningsplanen gir veiledning om hvordan restriksjoner i forskriften tolkes. Planen ble vedtatt i nasjonalparkstyret 00.00.2023. Forvaltningsplanen ble godkjent av Miljødirektoratet 00.00.2023.

In accordance with the conservation regulations for Raet National Park §5, a Management Plan must be prepared for the conservation area. The Management Plan for Raet National Park is a practical tool to maintain and promote the purpose of the protection, and ensure predictability and equal treatment in the proceedings. The Management Plan provides guidance on how restrictions in the regulations are interpreted. The plan was adopted by the National Park Board 00.00.2023.

The Management Plan was approved by the Norwegian Environment Agency 00.00.2023.

Forsidefoto

Jarle Kvam: Rullesteinstrand, Spornes, Øivind Berg: Leppefisk og Shutterstock: Terne

Raet nasjonalpark ble opprettet 16. desember 2016 og er en av Norges marine nasjonalparker.

VELKOMMEN INN: Vandring i nasjonalparken, Merdø. Foto: Øivind Berg

EN MARIN NASJONALPARK: Åpningsfest Spornes juli 2017, foto: Øivind Berg. Marine naturverdier (under), foto: Geir Eliassen

Forord

Raet nasjonalpark ble opprettet i desember 2016 etter vedtak av Kongen i Statsråd. Raet nasjonalpark skiller seg fra de andre nasjonalparkene i Norge ved at den ikke har et geografisk navn, men har fått navn etter et begrep fra kvartærgeologien: Raet – endemorenen etter siste istid.

I henhold til verneforskriften for nasjonalparken skal en forvaltningsplan ligge til grunn for hvordan verneforskriften skal forstås og praktiseres.

Raet nasjonalpark sikrer viktige områder av ytre skjærgård i kommunene Grimstad, Arendal og Tvedestrand. Deler av nasjonalparken er på land i Arendal og Grimstad kommuner, men 98 prosent av det vernede arealet er transekt Skagerrak som strekker seg ut mot Norskerenna og gjør Raet til Norges største marine nasjonalpark.

Raet nasjonalpark synliggjør spor etter istiden og er på mange måter skagerrakkysten i et nøtteskall. Endemorenen – raet – som ligger i havet utenfor Sørlandskysten og går i land i det østre Agder, er grunnlaget for stort artsmangfold i havet, i strandsonen, på land og i lufta. Disse naturkvalitetene er unike og lett tilgjengelige for alle som besøker Raet nasjonalpark.

Raet nasjonalpark representerer natur og naturkvaliteter som alle setter pris på, og som vi ønsker skal gå i arv til våre barn og barnebarn. Derfor er det viktig å være bevisst at naturen har sin egen verdi – uavhengig av vår glede og nytte av den. Selv om vi alle har et ansvar for å forvalte naturverdiene, er det et eget nasjonalparkstyre og en statlig ansatt nasjonalparkforvalter som har sin viktigste oppgave å forvalte områdene innenfor Raet nasjonalpark i samsvar med internasjonale forpliktelser, naturmangfoldloven og de gjeldende verneforskriftene for nasjonalparken.

Forvaltningsplanen skal tjene flere hensikter:

- Den skal være kunnskapsbase
- Den gir oversikt over brukerinteresser og påvirkningsfaktorer
- Den gir retningslinjer for hvordan verneforskriften skal forstås og danner grunnlag for nasjonalparkforvaltningens beslutninger
- Den peker på konkrete utfordringer og trusler

Arbeidet med forvaltningsplanen har involvert mange berørte parter og interessegrupper, og den første utgaven har vært gjeldene fra 2017. Denne nye forvaltningsplanen er revidert og utvidet. Vi takker alle som har vært engasjert og bidratt i arbeidet med planen – ingen nevnt ingen glemt.

Vårt håp er at planen vil bidra til å ta vare på og utvikle naturverdiene i nasjonalparken, og at de retningslinjene som trekkes i forvaltningsplanen skal bidra til forutsigbarhet og lik sakbehandlingspraksis.

Planperioden er satt til 5 år, og nasjonalparkstyret lager en årlig oversikt som viser prioriteringen av oppfølgingstiltak og målsettinger med planen. Raet nasjonalpark utfordrer oss alle til samarbeid om å finne de gode løsningene som vil være til det beste for naturen, lokalbefolkningen og dem som besøker nasjonalparken.

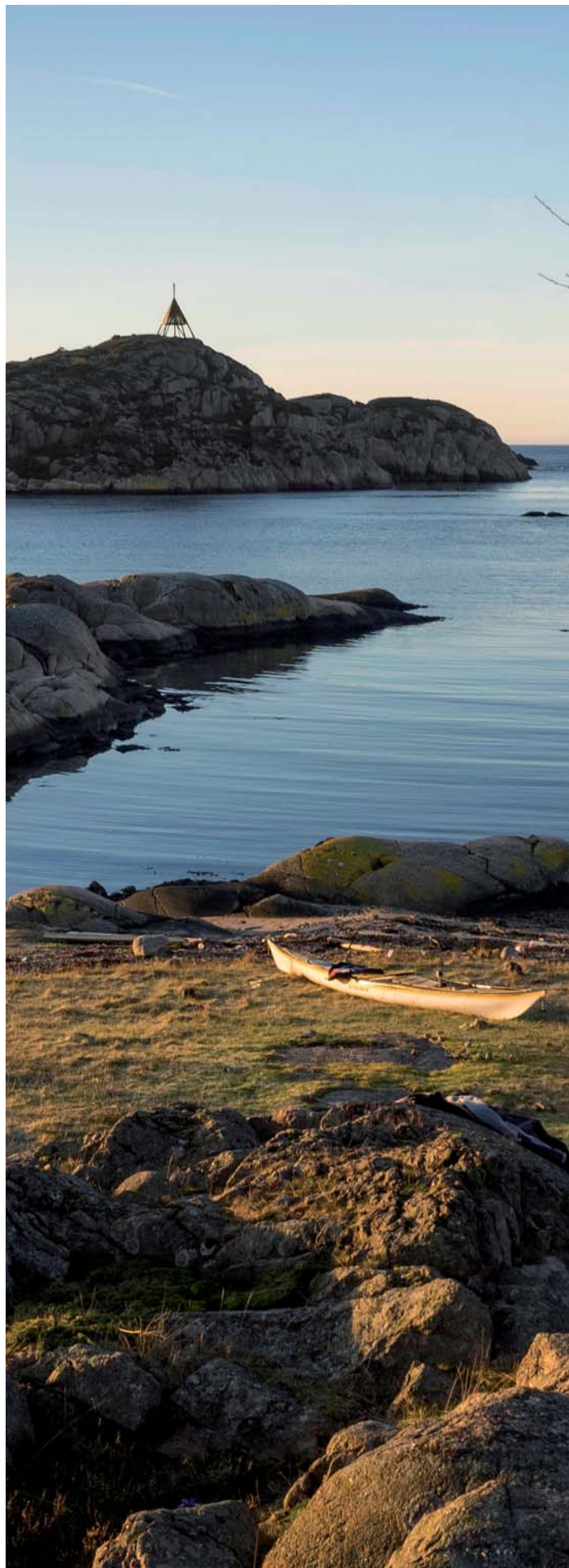
Arendal 00.00.2025

Robert Cornels Nordli
styreleder Raet nasjonalparkstyre

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Innhold

Innledning	9
Forvaltningen	10
Områdefakta	11
Natur	14
Geologi	16
Geologi – beskrivelse	18
Kvartærgeologi	21
Topografi på havbunnen	26
Marine grunnkart	29
Naturtyper – beskrivelse	30
Marine naturtyper	32
Naturtyper på land	37
Arter – beskrivelse	41
Planter	41
Sopp og lav	42
Fugler	43
Pattedyr	45
Amfibier og reptiler	45
Sommerfugler og andre insekter	46
Fisk	48
Skalldyr	49
Maneter, pigghuder og blekkspruter	49
Rødlistede arter	50
Klimaendring	56
Annen negativ påvirkning	57
Overfiske	58
Spøkelsesfiske og bunntåling	59
Ferdse	60
Brukshistorikk	61
Eierstruktur og verneprosess	61
Restriksjonsområder	62
Marint vern	64
Brukshistorie	66
Landbruk	67
Friluftsliv	67
Jakt og fiske	70
Reiseliv	71
Forskning og undervisning	72
Kulturminner	73
Bygg og installasjoner	76
Infrastruktur	77
Motorferdse	79

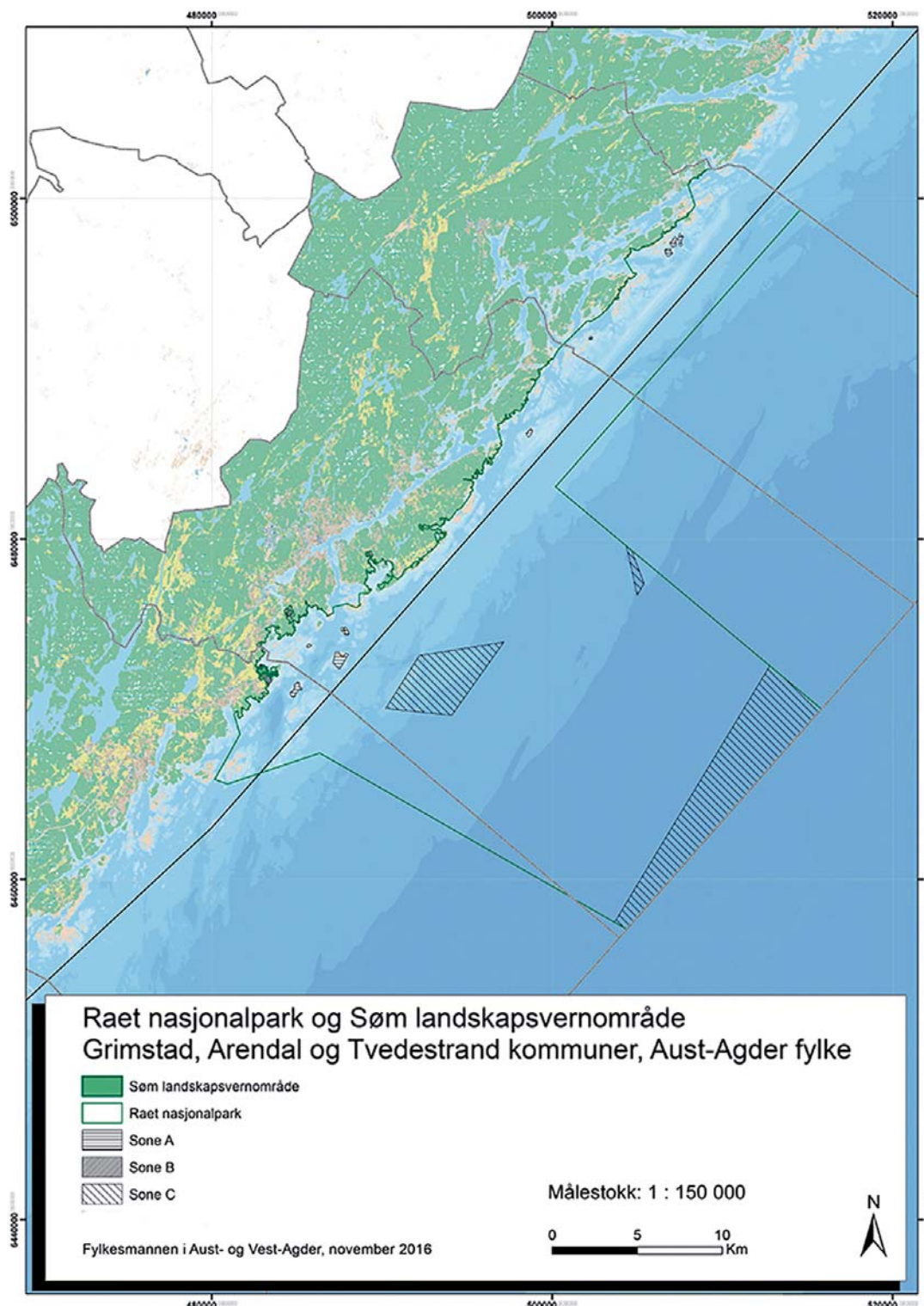

Forvaltning	81
FNs bærekraftsmål	84
Retningslinjer for forvaltningen	88
Tilrettelegging for friluftsliv	90
Telting og overnatting	92
Bålbrenning	94
Organisert ferdsel	96
Vedlikehold av sti og ferdselsårer	98
Sykling og ridning	99
Båndtvang	100
Etterfylling av sand på offentlig strand	101
Motorferdsel på småveier	102
Annen motorferdsel	103
Motorferdsel for rydding av strender	104
Motorferdsel i sjø	105
Motorferdsel i luft under 300 meter	106
Båtrace	108
Markeringsbøyer for båtsport	109
Arrangementer	110
Kloakkvann / septik	112
Forsøpling, forurensning og kjemikalier	113
Støy	115
Midlertidig lagring av båt på land	115
Brygger	116
Akterfeste	118
Fortøyningsbolter	119
Vedlikeholdsmudring	120
Kulturminner	121
Bygg	122
Strøm, vann og avløp	124
Rydding rundt hytte / fritidsbolig	125
Hogst og rydding i utmark	126
Brenning av trevirke etter rydding	128
Gjerder	129
Beite	130
Slått, lyng- og gressbrenning	130
Sankthansbål	124
Jakt og fangst	136
Fiske	137
Høsting av ilanddrevet tang og tare	138
Høsting av planter, sopp, bløtdyr, tare	139
Tilgrensende områder	140
Kunnskapsgrunnlag	143
Vedlegg	143
Takk	145

RAET VV00003273

Raet nasjonalpark dekker et areal på 607 kvadratkilometer (sjøareal (daa) 599 000, landareal (daa): 8000,

Godkjent av
Oppstartsdato: 20.07.2022
Revisjon 20.07.2027

Godkjent dato:
Høringsdato:
eporte saksnummer:

OPPSYN: <https://www.miljodirektoratet.no/om-oss/miljodirektoratets-organisasjon/statens-naturopsyn/lokalkontor/regioner/vest-agder/kristiansand/>
Fylker: Agder. Kommuner: Grimstad, Arendal og Tvedestrand.
Verneform: Nasjonalpark. Verneplan: Annet vern eller verneplan. Vernet dato: 16.12.2016

Innledning

Forvaltningsplanen skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet ved å gi retningslinjer om bruk og brukerinteresser, informasjon, skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Forvaltningsplanen er en presisering og utdyping av verneforskriften, og gir retningslinjer for dispensasjonspraksis.

Forvaltningsplanen definerer videre mål for forvaltningen av verneområder, og beskriver aktuelle tiltak for eksempelvis skjøtsel, tilrettelegging, besøksforvaltning og annet.

Verneforskriften med tilhørende vernekart ligger til grunn for utarbeidelse av forvaltningsplanen.

Det er forvaltningsmyndigheten som har ansvar for utarbeidelse av forvaltningsplan.

Utkast til forvaltningsplan sendes på høring til grunneiere og berørte interesser. Forvaltningsplan for store verneområder og Ramsar-områder godkjennes av Miljødirektoratet.

Forvaltningsplaner utarbeidet av kommunen som forvaltningsmyndighet skal godkjennes av Statsforvalteren.

Retningslinjer for saksbehandling i verneplanarbeid (Rundskriv T-2/15) gjelder så langt det er mulig også for utarbeidelse av forvaltningsplaner.

INNFALLSPORT: Portalen på Spornes, Tromøy. Foto: Øivind Berg

MER INFORMASJON:

<http://www.miljodirektoratet.no/Tema/For-offentlig-sektor/Opprettelse-og-forvaltning-av-verneomra-der/Forvaltningsplan/Utarbeidelse-av-forvaltningsplan/>

Forvaltningen

Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å forvalte verneområdet i tråd med verneformålet – og treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues.

Forvaltningsmyndigheten utøver myndighet etter verneforskriften. Dette omfatter også myndighet til å treffe vedtak om dispensasjon fra gjeldende vernebestemmelser.

Forvaltningsmyndigheten kan også gi utfyllende retningslinjer om forvaltning av verneområdet og om skjøtsel. Forvaltningsmyndigheten har videre ansvar for informasjon til grunneiere, rettighetshavere og allmennheten om verneverdiene og vernebestemmelsene.

Forvaltningsmyndigheten har som oppgave å planlegge og utføre skjøtsel i verneområdet, og å registrere og dokumentere naturverdier i området. Forvaltningsmyndighetens handlingsrom følger av naturmangfoldloven og verneforskriften for verneområdet.

Verneforskriften fastsetter forbudsbestemmelser, unntaksbestemmelser og spesifiserte dispensasjonsbestemmelser for verneområdet.

Forvaltningsmyndigheten har i tillegg hjemmel til å gi dispensasjon fra vernebestemmelsene i naturmangfoldloven § 48.

De sentrale forvaltningsorganer har overordnet ansvar for verneområdeforvaltningen, blant annet gjennom klagebehandling og fastsettelse av rammer for forvaltningen.

Sentrale forvaltningsorganer er Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet.

TILSTØTENDE VERNEOMRÅDE: SØM LANDSKAPSVERNOMRÅDE (SØM LVO)

Denne forvaltningsplanen er et felles dokument med Søm landskapsvernopråde VV00002435 hvor svært mye av grunnlaget vil være identisk. Under tiltak og retningslinjer vil det være særskilte bestemmelser for det enkelte verneområdet.

Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernopråde har felles besøksstrategi og mange felles skjøtels tiltak. Kunnskapsgrunnlaget for verneplanen er også felles.

Søm landskapsvernopråde består av landbruksarealer i aktivt bruk, rike edelauskoger, populære rekreasjonsområder, store parkelementer og ca. 1/4 ligger i Sømskilen med mudderbunn og velutviklede ålegrassenger.

ÅLEGRASENG: Søm landskapsvernopråde, Sømskilen, Grimstad. Foto: Geir Eliassen

MER INFORMASJON:

https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/publikasjoner/forvaltning_splan

Områdefakta

RAET VV00003273

Landareal (daa): 8000

Sjøareal (daa): 599000

IUCN-status: Ikke vurdert

Ramsar-status:

Emerald-status:

INTERNASJONALØE FORPLIKTELSER

Norge har undertegnet en rekke internasjonale miljøavtaler. Mange av våre verneområder er svært viktige bidrag til at slike avtaler kan følges opp og gjennomføres i praksis.

IUCN

Norge er medlem i Den internasjonale naturvernunion (IUCN).

(URL: <https://www.iucn.org/>)

Den har som mål å bevare natur- og biologisk mangfold.

Det finnes et eget program for arbeid med verneområder (Protected Areas)

(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas>)

Under dette programmet utvikles det veiledning for å øke effektiviteten i arbeidet med å beskytte natur. En av disse er et klassifiseringssystem med såkalt IUCN kategorier

(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories>)

Disse kategoriene benyttes i stor grad for å sammenlikne arbeidet med verneområder mellom ulike land, både regionalt og globalt.

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/regelverk/konvensjoner>

RAMSAR

Ramsarkonvensjonen er en global avtale som ble utarbeidet i byen Ramsar i Iran i 1971.

Konvensjonens mål er bevaring og fornuftig bruk av våtmarker gjennom lokale-, nasjonale- og globale tiltak og internasjonalt samarbeid. Dette for å bidra til en bærekraftig utvikling.

Medlemslandene forplikter seg til å følge opp en rekke forpliktelser i selve konvensjonen, samt de vedtak landene gjør på partsmøter.

Slike forpliktelser er særlig knyttet til å:

- forvalte internasjonalt viktige våtmarksområder (Ramsarområder) slik at deres økologiske funksjoner («ecological character») opprettholdes
- sørge for fornuftig bruk («wise use») av våtmarker gjennom forvaltning og arealplanlegging, herunder kartlegging- og gjennomføring av verneplaner for våtmarker
- delta i internasjonalt samarbeid om våtmarker – for Norge omfatter dette blant annet bistands-samarbeid og samarbeid med nordiske og baltiske land.

Hvert partsland er forpliktet til å utpeke og sikre internasjonalt viktige våtmarksområder, såkalte Ramsarområder.

Det er fastsatt kriterier for å identifisere slike områder. Partslandene skal sikre at Ramsar-områdenes økologiske funksjon opprettholdes ved at områdene forvaltes ut fra best mulig kunnskap om påvirkninger og tålegrenser.

VÅTMARKER: Raet nasjonalpark, Færvikkilen, Tromøy. Foto: Øivind Berg

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/regelverk/konvensjoner/ramsarkonvensjonen/>
<https://www.ramsar.org/>

BERN

Bernkonvensjonens formål er å verne europeiske ville dyr og planter og deres levesteder, med særlig vekt på truede og sårbare arter.

Målet er også å fremme samarbeid mellom medlemslandene.

<http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/internasjonalekonvensjoner/bernkonvensjonen/>

Det er vedtatt fire lister (I-IV) som angir hvordan bestemte arter skal beskyttes :

- totalfredning
- sikre leveområder
- regulering av jakt
- bruk av jaktredskap.

I tillegg er det vedtatt resolusjoner for å beskytte bestemte naturtyper (Resolution No. 4 (1996)) og arter (Resolution No. 6 (1998)).

Medlemslandene må rapportere om bevaringsstatus for de listede naturtypene og artene som finnes på eget territorium. I tillegg må landene opprette et nettverk av områder som skal bidra til å beskytte de aktuelle naturtypene og artene. Dette nettverket har fått navnet «Emerald Network»

<https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

<https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforna-turtyper>

<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>

KYSTLYNGHEI: Raet nasjonalpark, Speken, Ytre Lyngør. Foto: Øivind Berg

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/truede-arter-og-naturtyper/oppfolgingsplan-for-trua-natur/>

Natur

RAET (VV00003273) har verneverdier knyttet til både kvartærgeologi og landskap over og under vann, samt rik edellauvskog med betydelig innslag av eik, våtmark, kystlandskap og strandenger. Området har flere rødlistede sopparter, karplanter, insekter, fugler og marine arter.

Området inneholder også en rekke forminner og kulturminner, inkludert gravrøyser, gamle steingjerder, uthavnsmiljøer, krigsminner og sjømerker.

Verneområdet ligger på en morenerygg – den mest markante og ruvende landavsetningen fra siste istid i Nord-Europa.

Endemorenen inneholder marin leire som er viktig grunnlag for den spesielt frodige vegetasjonen på land og livet i havet innenfor nasjonalparkområdet. Den synliggjør også landhevingene etter istiden.

KVARTÆERGEOLOGI: Raet nasjonalpark, Jerkholmen. **FORNMINNE:** Gravrøys bronsealder, Jerkholmen. Foto: Øystein Paulsen

UNDER VANN: På moreneryggen som også ligger under vann, representerer et mangfoldig marint landskap. Foto: Geir Eliassen

Geologi

Raet nasjonalpark har fått navn etter den store endemorenen, Raet, fra siste istid. Raet og de tilsvarende randmorener i Sverige, Finland, Russland, Nord- og Vest-Norge danner et nesten sammenhengende belte rundt hele Fennoskandia og viser innlandsisens utbredelse i yngre dryas, for ca. 12 000 år siden – da det gikk mot avslutningen av siste istid.

Nasjonalparkområdet geologiske historie er vår felles naturarv – «skrevet i stein» – i berggrunn, løsmasser og landskapsformer.

Raet ble avsatt under havnivået

I dette området ble raet avsatt under havnivå, men i løpet av noen tusen år i postglasial tid, har deler av Raet blitt hevet opp over havnivået. I løpet av denne tiden har endemorenen blitt sterkt utsatt for bølgenes bearbeiding av løsmassene.

Etter landheving

I vår tid viser Ra-landskapet seg med mange ulike naturtyper. Det er morenerygger som består av moreneleire, blokkstrand – og rullesteinsstrender. Strandvoller av grus og stein ligger i ulike høydenivåer, og det finnes strandavsetninger av sand hvor det innimellom er sanddyner/vindavsetninger.

Utforming av skjærgården

Skjærgården i nasjonalparken er rester av det gamle viddelandskapet som skrår jevnt ut mot kysten og dykker under havoverflaten lenger ute.

Overflaten har blitt furet og værbitt gjennom lange tidsrom og mange istider. Harde, massive og motstandsdyktige bergarter danner koller og heier, mens dalsøkk og sund følger mykere soner i berggrunnen.

Bruddsoner (sprekker og forkastninger) og lagdeling har stor betydning for utformingen av øyer, sund og fjorder. Lagstrukturer som ligger parallelt med kysten (SV-NØ) er vanlig, mens bruddsoner på tvers og vinkelrett på kysten er tydelig å se i eksempelvis Galtesund og Tvedestrandsfjorden.

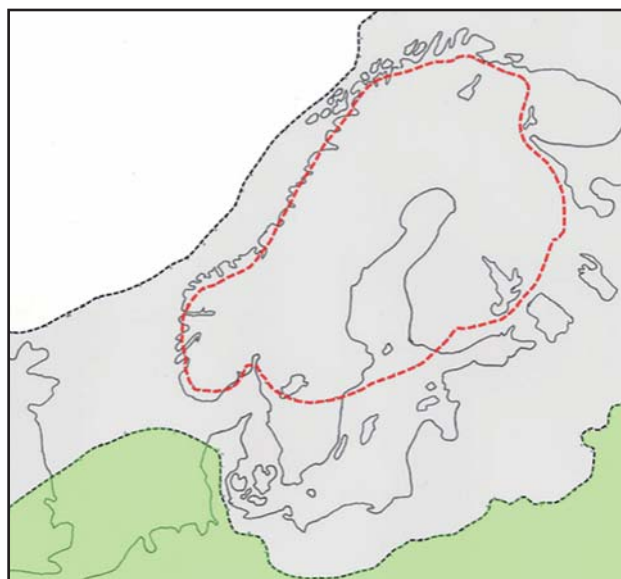
En rekke naturtyper er knyttet til disse kystområdene hvor det finnes lyngheier, barskog og løvskog, myrdrag, bare fjellkoller, strandenger og sva-berg. Og ikke minst i sjøområdene som omfatter et et mylder av store og små øyer, holmer og skjær.

Raet under vann

Under havflaten ligger kilometerlange grunner med løse stein, grunne skjellsandflater, sand- og mudderbanker. På dypere vann er det finkorna leiravsetninger. Disse bunnforholdene gir frodig vegetasjon med rikt biologisk mangfold – alt nøyte tilpasset lokale vekstvilkår.

SISTE ISTID:

Isdekkets utbredelse (grå farge) for 21 000–24 000 år siden. Store deler av Nordsjøen var tørt land (grønn farge). Rød linje viser isens utbredelse i yngre dryas (Ra-tid) for ca. 12 000 år siden. Ill: Ivar J. Jansen

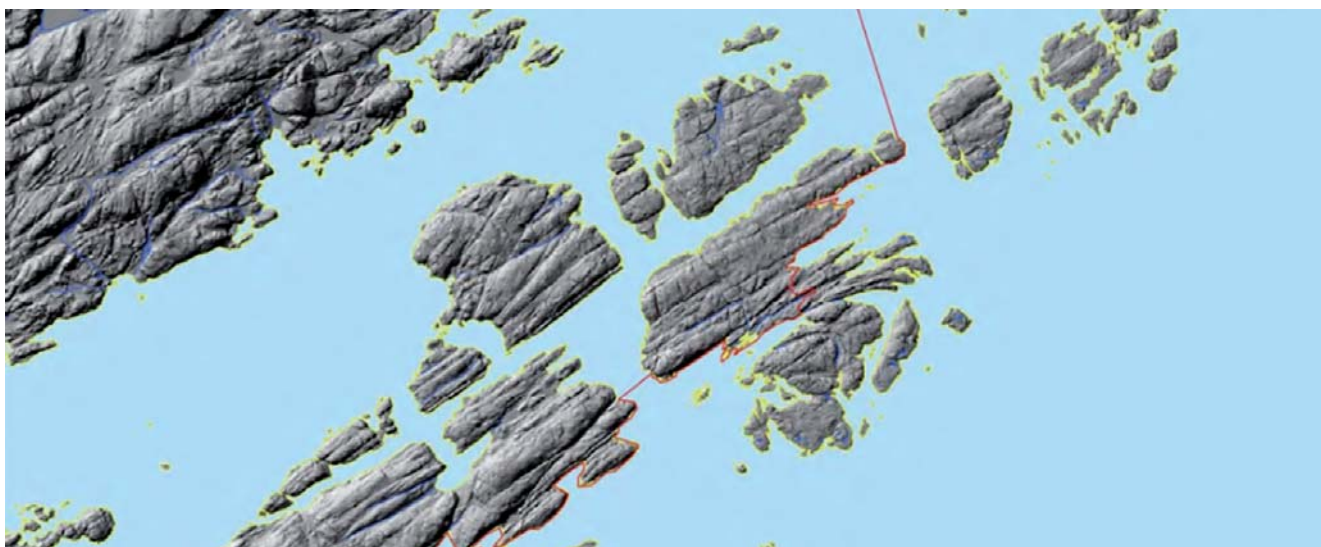
Utenfor skjærgårdssonen i nasjonalparken dominerer det undersjøiske Raet, og moreneryggen følger en tilnærmet rett linje en til to kilometer fra land og strekker seg mellom områdene ved Lyngør og Tromøy med Tromlingene.

Moreneryggen består av marin leire blandet sammen med morene av sand, grus og stein. Bølger og strøm har bearbeidet overflaten slik at ryggen i dag dels har karakter av en mektig steingrunne. Her finnes ideelle hummerbiotoper, frodig tareskog og et spesielt høyt biologisk mangfold. Moreneryggen ligger stort sett på 10 til 20 meters dyp, men ved Målen utenfor Flosta dukker den så vidt over havflaten før den igjen viser seg på

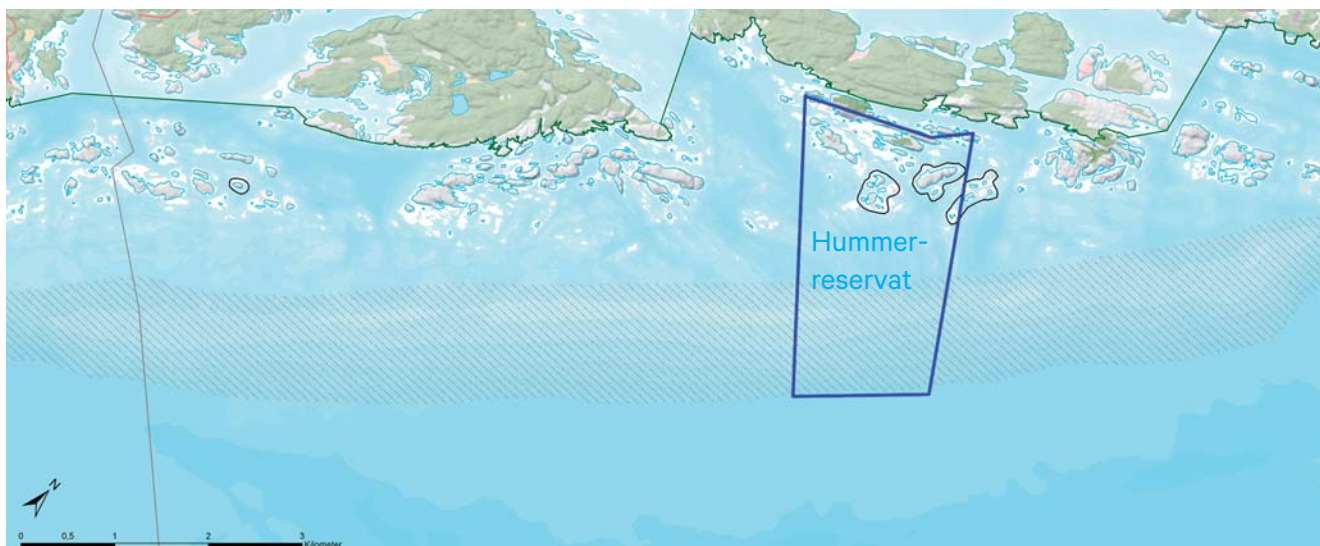
Tromlingene. Moreneryggen fortsetter sør-vestover og før den «går i land» på ved Hasseltangen, dukker den opp av havet både på Mærdø og Jerkholmen.

På dypere vann utenfor Raet ligger det vidstrakte havavsetninger mellom grunnfjellsrygger som stikker opp som små fjell.

Nasjonalparken strekker seg ut til kanten mot Norskerenna som et «transekt» over «Arendals Terrasse» hvor mange ulike overflateformer har blitt dannet og forteller om isens bevegelse før Ratid. Dette kan observeres som såkalte «flutings» og «drumliner» på havbunnen.

Over: Lyngør – furet og værbit. Laserdata med terrengskygge viser strukturene i berggrunnen, strøketning og sprekker. Under: Det skraverte feltet viser hvordan raet strekker seg langs kysten utenfor skjærgården.

Geologi – beskrivelse

Sør-Norge ble ferdig dannet i perioden for 1,6 til 0,9 milliarder år siden. Klimaet endret seg slik at området opplevde en «reise» fra et sørlig polart klima via tropisk og til nordlig temperert/polart klima. Under hele denne «reisen» var det flere sykluser med forvitring, erosjon, avsetning og landheving. Det er mulig å se spor etter etter dette i dag også – mange av de større landskapsformene ble påbegynt for lenge siden og modifisert under og etter istidene.

De yngste sporene ble satt under og delvis etter siste istid også i Raet nasjonalpark.

Bergartene, vannet og den oksygenholdige atmosfæren danner grunnlaget for at det finnes løsmasser som planter kan vokse i og som dyr kan leve av. Løsmassene oppstår som der det har vært forvitring og erosjon som følge av kjemisk og mekanisk påvirkning, sliping av rennende slamfylt vann og isbreer som skurer på underlaget.

BERGGRUNNEN

Alle bergarter som ble dannet før overgangen til den geologiske perioden kambrium (541 millioner år siden), kalles med et samlebegrep for grunnfjellsbergarter. De aller fleste av bergartene i Raet nasjonalpark hører til grunnfjellsbergartene i Skandinavia.

To store fjellkjeder

Berggrunnen i det sørvestlige Skandinavia oppsto under to store fjellkjededannelser. Den gotiske fjellkjeden oppsto for ca. 1700 – 1500 millioner år siden, og den svekonorvegiske fjellkjeden for ca. 1150 – 900 millioner år siden. Som resultat av at disse fjellkjedene oppsto, ble det dannet et stort mangfold av ulike bergarter.

Den svekonorvegiske fjellkjeden

Etter en svært lang periode med erosjon av berggrunnen, ble restene av den gotiske fjellkjeden med i dannelsen av den svekonorvegiske fjellkjeden flere hundre millioner år senere. Den svekonorvegiske fjellkjeden var meget høy, kanskje omtrent på størrelse med Andesfjellene i Sør-Amerika slik de fremstår i dag.

Vi er på røttene etter de to store fjellkjedene

I nasjonalparken finnes det bergarter som ble foldet

og omdannet på ca. 50 kilometers dyp og ved svært høye temperaturer (mer enn 850 °C). De synlige svabergene i nasjonalparken var «røttene» til den svekonorvegiske fjellkjeden. Alt over er erodert eller slipt ned i løpet av de siste tusen millioner år.

Grunnfjellet

Mange store granittkropper, blant annet Herefoss- og Grimstadgranitten, med alder fra ca. 990 til 910 millioner år, markerer slutten på den svekonorvegiske fjellkjededannelsen og den prekambriske utviklingen av grunnfjellet i Sør-Norge.

GEOLOGI PÅHAVBUNNEN

Etter avslutningen av den svekonorvegiske fjellkjededannelsen kom en lang og rolig periode med slitting og erosjon av berggrunnen i Sør-Norge. I kambro-silurtiden trengte havet inn over det nedslitte grunnfjellet. Det finnes avsetninger fra kambro-silurtiden på havbunnen i Skagerrak, lengst ute i Raet nasjonalpark.

VULKANUTBRUDD

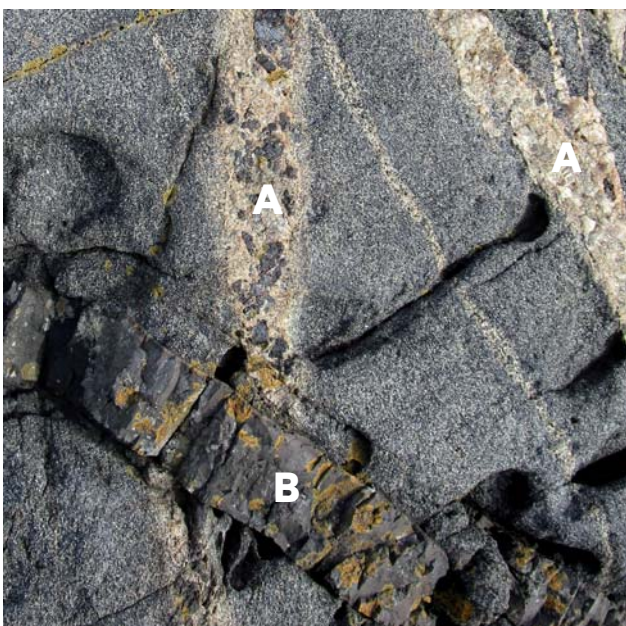
Den neste store hendelsen i sørøstlige Norge er dannelsen av det såkalte Oslofeltet som resultat av store vulkanutbrudd. Det startet i permtiden for ca. 300 millioner år siden. Dette var en tid med mye vulkansk aktivitet og man kan forenklet si at det førte til at Sør-Norge delvis raknet og Oslofjorden ble dannet. Som følge av vulkansk aktivitet i området ble det store mengder dypbergarter, lava og askeavsetninger på overflaten. Den vulkanske aktiviteten hadde ringvirkninger som satt spor etter seg også i områdene som i dag inngår i Raet nasjonalparker. Vi kan se dem som svarte eller sjokoladebrune bånd i de ellers så lyse svabergene. Dette kalles diabasganger.

INGEN FORNYBAR RESSURS

Planter spirer og vokser, setter frø og visner. Dyr blir født og formerer seg. Slik er det ikke med berggrunn, stein og løsmasser. Ny berggrunn dannes ikke før det skjer et stort vulkanutbrudd eller dannelsen av nytt fjell ved enorme endringer i jordskorpa. Dette er ikke noe som kan oppstå med mindre enn mange millioner års mellomrom.

Derfor regnes geologiske ressurser og naturverdier for ikke fornybare. Berggrunn, geologiske formasjoner og bergarter er derfor viktige verneverdier som forvaltningen må ta hensyn til.

FOLDET GRUNNFJELL, Tromøy. Foto: Øivind Berg

All geologi i verneområdet er fredet mot uttak, skade og forstyrrelse. Rullestein og svaberg kan få varig skade ved ytre påvirkning fra landskapsendring, sprengning og graving, ferdsel og aktiviteter, eksempelvis ved brenning av bål og bruk av engangsgriller.

SPESIELLE GEOLOGISKE FUNN

På Spornes, ytterst på Tromøy, finnes et av Norges fineste granulittfelt. Disse granulittene har en uvanlig sammensetning som har vakt internasjonal oppmerksomhet i fagmiljøene. Bergarten kalles enderbittisk gneis. (se faktaboks neste side)

DIABASGANG, Spornes på Tromøy. Foto: Harald Breivik

Til venstre: **A:** Enderbittisk gneis i grunnfjellet med spor etter omdannelse. En yngre diabasgang, **B**, skjærer gjennom gneisen. Foto: Harald Breivik.

DIABASGANG «går i land» på Spornes. På sidene av diabasgangene ses grunnfjellsgneis (enderbittisk gneis). Foto: Harald Breivik

ENDERBITTISK GNEIS

Bernhard Bingen, geolog ved NGU, har påvist at et av Norges fineste granulittfelt finnes på Spornes, Tromøy i Arendal. Funnet av granulitter på Tromøy vakte internasjonal oppmerksomhet. Funnet var sjeldent, og det har hersket ulike meninger knyttet til alderen til disse bergartene. Årsaken til uenighet skyldes at fastsettelse av alder kan være vanskelig. Imidlertid har granulittene på Tromøy en uvanlig sammensetning som har gitt bergarten navnet enderbittisk gneis.

Denne gneisen inneholder små mengder av mineralet zirkon – et mineral som er blant de mest nyttige ved aldersbestemmelse av bergarter. Ny teknologi har gjort det mulig å foreta korrekte dateringer av granulittene på Spornes og oppfatningen av alderen til granulittene på Tromøy er nå lik blant fagfolk.

GRANULITTER

Granulitt er en gneislignende båndet bergart som er omdannet under forskjellig trykk, men ved svært høy temperatur – mer enn 700 grader C. Granulitt består av mineralene kvarts og feltspat med ett eller flere av mineralene pyroksen, granat, sillimanitt og cordieritt.

Områdene lengst ut mot kysten i Raet nasjonalpark utenfor Arendal, har vært utsatt for ekstremt høyt trykk og høy temperatur.

Granulittbergarter finnes i prekambriske skjoldområder over hele verden. I Norge er granulitter kjent fra grunnfjellet i Arendalsområdet og i den kaledonske fjellkjeden.

Kvartærgeologi

Alle landskap har en historie å fortelle, og her skal vi prøve å nøste litt i historien om Raet og geologien i dette området. Denne historien er en viktig basis for dagens rikdom av spennende landskapsformer, rike naturtyper og attraktive kulturlandskap.

I de siste 2–3 mill. år har vi hatt mange istider. Den foreløpig siste, Weichsel-istiden tok slutt for bare ca. 10 000 år siden. Men den startet for ca. 115 000 år siden. Da isdekket var på det største, for omtrent 21–23 000 år siden, var hele Skandinavia dekket av is. En isbre med opptil 3 000 meters tykkelse. Dette isdekket nådde helt ned til det som i dag er Berlin og Hamburg i Tyskland. Samtidig var den sørlige delen av Nordsjøen tørt tundralandskap hvor steinalderfolk jaktet etter mammut og reinsdyr.

Det gikk en gigantisk isstrøm fra Telemark og Østlandsområdet, også med tilførsel av is fra Sverige og Kattegat. Denne isstrømmen fulgte Norskerenna, rundt sørkysten av Norge og helt ut til kontinentalskråningen utenfor kysten av Møre. Isen tok med seg blokker, stein og grus av ulike bergarter fra hele Østlandet, og mange av disse kan vi i dag finne igjen i kystområdene langs Sørlandet.

Etter hvert ble klimaet mildere og den store iskappen smeltet tilbake. Der breen sto i havet var det en bratt brefront med kalving av isfjell og i Skagerrak dannet det seg en markert kalvingsbukt inn mot Oslofjorden.

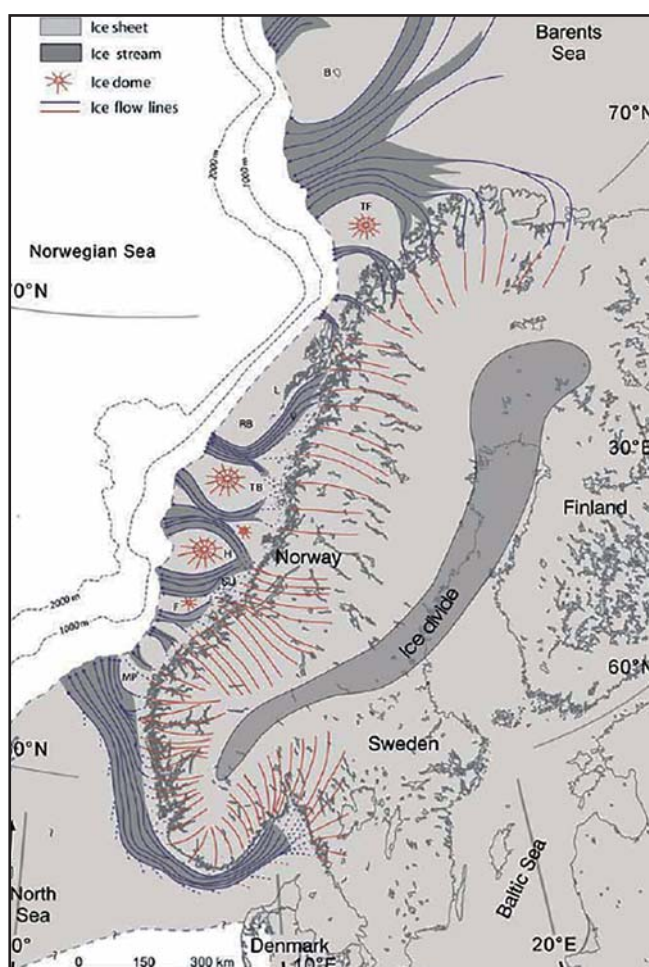
Raet dannes

I allerød (14 300–12 800 år siden), før yngre dryas (12 800–11 600 år siden) hadde isen trukket seg mer enn 10 kilometer tilbake i forhold til der Ra-morenen ligger i nasjonalparkområdene i dag. Men klimaet endret seg igjen og det ble kaldere – med det resultat at breen vokste. Veksten skapte en bevegelse som kan sammenlignes med en gigantisk bulldoser som skjøv løsmateriale; morene og havbunnsleire foran seg og dannet en stor voll foran den fremrykkende isen. Denne vollen, eller randmorenen, som fenomenet kalles, kan faktisk følges rundt hele Fennoskandia og viser isdekkets utbredelse for omkring 12 000 år siden. Dette er trolig verdens største og mest markerte naturmonument fra istidene.

På Sørlandet, Vestfold og Østfold kaller vi denne morenen for Raet eller Ra-trinnet. Ra er et ord som betegner en grusrygg, og denne ryggen av morenemasse ble avsatt på havbunnen gjennom det som i dag er Vestfold og Telemark og Agder – helt ned til Fevikområdet.

På den tiden sto havet betydelig høyere enn i dag i forhold til landområdene, faktisk 60–70 meter høyere i områdene rundt Arendal. Fra Fevik og vestover er morenen hovedsakelig avsatt over datidens havnivå – på land.

ISENS BEVEGELSER da isdekket hadde sin største utbredelse. Legg merke til den sterke isstrømmen ut gjennom Skagerrak langs sørkysten av Norge. Illustrasjon NGU/D. Ottesen m.fl.

I dag dukker Raet ned i sjøen ved Mølen i Vestfold, viser seg på land på Stråholmen og Jomfruland og kan følges nedover kysten som en markert rygg eller grunne til den dukker opp av havet på Målen, en liten rullesteinsøy utenfor Flosta. Raet blir igjen synlig på Tromlingene og ytre del av Tromøy fra Botne til Hove og fortsetter over Merdø til Jerkholmen før den når fastlandet ved Hasseltangen og «går i land». Raet strekker seg videre over haug og hammer gjennom Grimstad og Birkenes til vestre deler av Agder og videre til Vestlandet. Det er verd å merke seg at det meste av den gode landbruksjorda i Grimstad er opprinnelig ble avsatt som hav- og strandavsetninger i sjøen utenfor moreneryggen.

Havnivå – marin grense – landhevning

Det mektige isdekket hadde trykket ned jordskorpa og når isen smeltet oversvømte havet lavtliggende landområder. Havets høyeste nivå etter siste istid kalles «marin grense» og varierer med avstanden til Bottenviken, der isen var mektigst og jordskorpa mest nedtrykt. Marin grense ved Fevik er ca. 59 moh og lenger øst i Arendal vel 70 moh og i Tvedestrand opptil ca. 86 moh. Derfor hadde vi en periode skjærgård og små fjorder i lavtliggende områder innenfor dagens kystlinje.

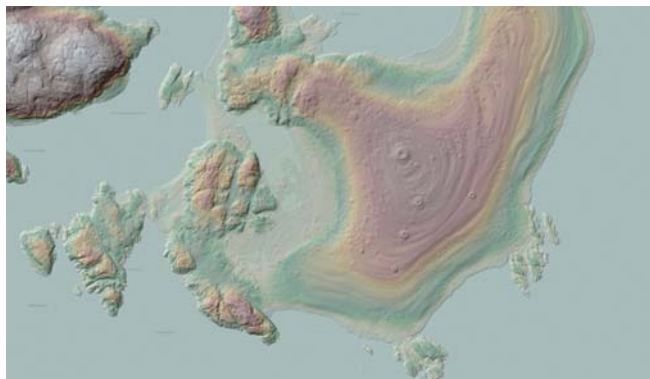
Da vekten av de store ismassene forsvant, begynte landet (jordskorpa) å heve seg, først rela-

STRANDVOLLER PÅ TROMLINGENE viser ulike trinn i landhevingen Foto: Øystein Paulsen.

tivt raskt, deretter saktere. Fortsatt har vi en landhevning på ca 2,5 mm per år i dette området. Men endringer i havnivå som følge av at isbreer smelter og havet blir varmere, vil nok i større eller mindre grad utligne dette. for gjennomsnittlig havnivåstigning er nå i ferd med å ta igjen landhevingen og prognosene framover antyder en netto havstigning på 69 cm i år 2090 i Arendal.

Landhevning etter istiden vises eksempelvis tydelig på at vi av og til finner marin leire med skjell i jorda høyt over dagens havnivå. Strandvollene på Tromlingene eller ved Spornes høyt over dagens havnivå forteller det samme. Her kan en finne velutviklede strandvoller i seks til syv ulike høydenivå.

Strandvoller på Tromlingene illustrert ved såkalt «Laserterreng-skyggekart»

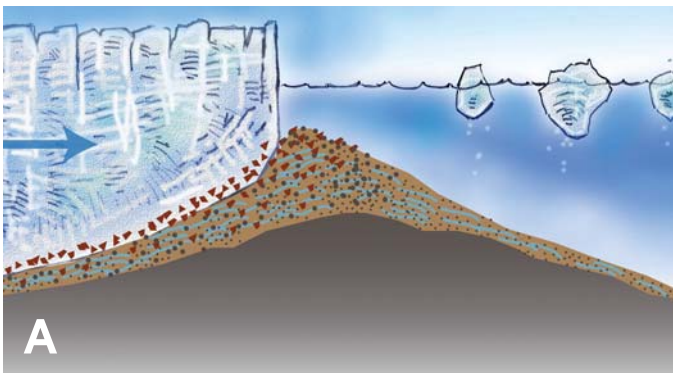

Den lille rullesteinsøya Målen ute i havet øst for Tromøy er opprinnelig Ra-morene, vasket av sterk bølgeeksponering. Den endrer form og størrelse fra år til år. . Foto: Øystein Paulsen Bildet til høyre: Moreneleire. Foto: Ivar Johan Jansen

Ramorenen-vasket og omlagret av bølger

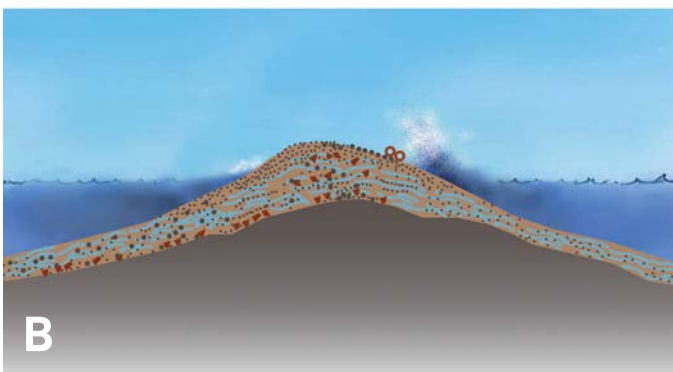
Da Ramorenen ble hevet opp over havnivå, vasket og omlagret bølgene overflaten og jevnet ut ryggen. Sand ble gjerne avsatt på innsiden mens den bølgeeksponerte utsiden fikk en erosjonshud av blokker nederst i stranda, og strandvoller av

rullestein og grus høyere opp. Men, en eller to meter ned i massene er ofte den opprinnelige morenen eller moreneleira intakt, noe vegetasjonen vet å sette pris på, for der nede er vann og næring å hente.

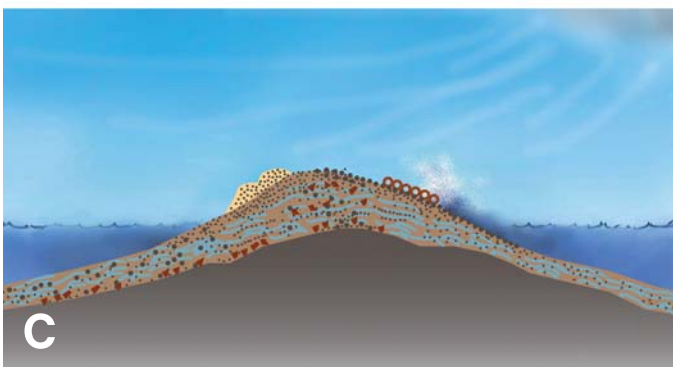

RAET BLE TIL PÅ SLUTTEN AV SISTE ISTID

A: I yngre dryas-perioden, for ca. 12 800–11 600 år siden ble det kaldere og brefronten rykket flere kilometer fram. Den skyver i denne perioden sammen både morene og marine avsetninger fra havbunnen og danner på den måten Ramorenen som i dette området består av morenemasser og moreneleire. Havnivået var på den tiden ca. 70 meter høyere enn i dag.

B: I postglacial tid, for ca. 6 000–4 000 år siden har landhevingen ført til at de høyeste delene av Raet heves over havnivået. Moreneryggen utsettes for sterk bølgepåvirkning. Overflaten vaskes og omlagres og det dannes et lag med strandvoller og strandavsetninger.

C: Raet i dag. Store deler av Raet er hevet over havnivå. Morene og moreneleire har fått en kappe av strandavsetninger: Ut mot havet er det blokkstrand, rullesteinstrand og mange steder kan strandvoller ses i ulike nivåer. På innsiden av Raet er det sorterte strandavsetninger. I enkelte områder har vinden blåst sand sammen til sanddyner (vindavsetninger).

RAET DANNES. Etter illustrasjon av Ivar Johan Jansen

Rullesteinstrender

Rullesteina langs stranda er verdt en nærmere inspeksjon, for her finner du bergarter fra store deler av Sør-Norge, fraktet av isen fra innlandet i Agder og Telemark, gneiser, granitter og kvartsitter, men også larvikitt, rombeporfy, konglomerat, kalkstein og sandstein fra Oslofeltet, fraktet nedover kysten når den store brestrømmen fra nord var aktiv. Til og med en og annen flint fra Danmark er strandet her, den kan ha kommet drivende fastfrosset på et isfjell eller være pløyd opp fra havbunnen av isen som engang beveget seg ut gjennom Øresund og Kattegat.

Sandbankene og sandstrendene på innsiden av Raet, som på Tromlingene, Hove og Merdø er i dag populære friluftsområder. De flotte sandstrendene på Fevik, blant annet Hauslandssanden, Storesand

og Randvika har også sitt opphav i Raet, vasket ut fra moreneryggen og avsatt som strandavsetninger av sand på utsiden av Raet. Under vann gir Ramorenen grobunn for frodige tareskoger og mange steingrunner med ideelle skjulesteder for hummeren.

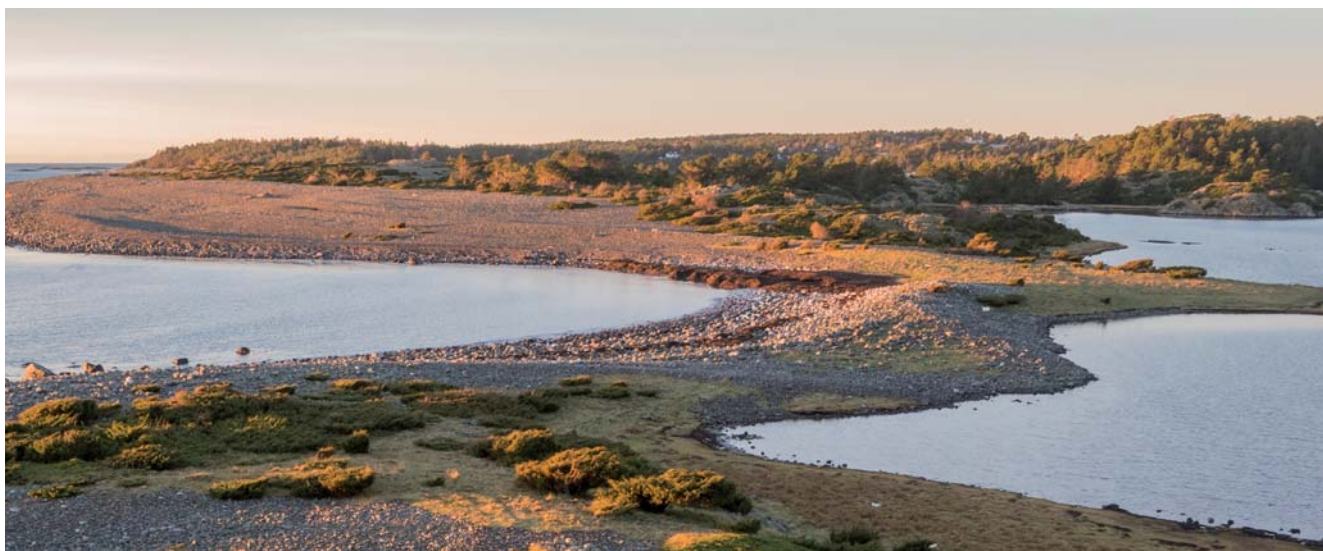
Raets mange ansikter

Raet har mange ulike «ansikter», og lenger mot vest er Ramorenen avsatt over havnivå som en markert ryggform som kan observeres på eksempelvis Dømmesmoen i Grimstad. Andre steder ligger moreneryggen i form av et belte av store blokker, eksempelvis Rossefjell, eller som et isranddelta med mektige lag av sortert sand og grus, slik det ligger på Roresanden og Møretrømoen i Grimstad.

ALVEKILEN med et mangfold av rullestein av ulike bergarter. Foto: Øivind Berg

TROMLINGENE med rullestein ut mot havet og sandstrand på lesiden Foto: Øystein Paulsen

Fjelloverflaten- skuret og værbit

Bruddsoner, sprekker og ulike bergarters motstandsdyktighet mot erosjon har styrt utforming og fordelingen av øyer og sund i skjærgården. Isen har skuret og slipt fjelloverflaten slik at den har avrundet former mot isbevegelsen, i hovedsak fra nord-vest. Det er vanlig å finne karakteristiske rundsval eller hvalskrottfjell med skuringsstriper etter isen. I enkelte områder er fjelloverflaten preget av marin erosjon. Det er tydelig å observere på Store Torungen hvor det nok har vært rikelig med «slipemateriale fra et «ytte Ra».

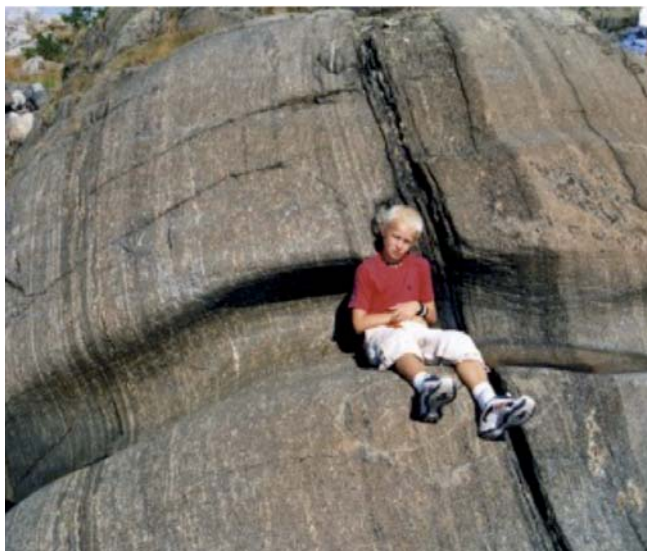
Jettegryter og såkalte p-former (renneformer) opptrer flere steder, de fleste er trolig dannet av smeltevannsstrømmer (med stein, grus) under høyt trykk under isen. Hasseltangen har rikelig med velforma renneformer (p-former) og tydelig isskurte hvalskrottfjell. Kvakenes på Tverrdalsøy har en anseelig mengde jettegryter, dannet under isavsmeltningen. De gir spennende naturopplevelser og god mulighet i å spekulere på dannelseshistorien.

Vegetasjonen etablerer seg

Etter hvert som områdene hevet seg over havnivå langs Raet i kystområdene utenfor Arendal og Fevik, etablerte vegetasjonen seg raskt. Først tundravegetasjon, senere kom skogen. Bjørk og furu kom allerede for 11 000 år siden. Varmekjære treslag som hassel og eik kom et tusenår eller to senere, men fikk gode forhold i den postglasiale varmetid hvor det var betydelig varmere enn i dag. Vidstrakte eikeskoger dominerte trolig kystområdene i Agder.

For 5–6 000 år siden kom de første jorddyrkere

Plastisk renneform, ved Hasseltangen. Foto: Ivar Johan Jansen

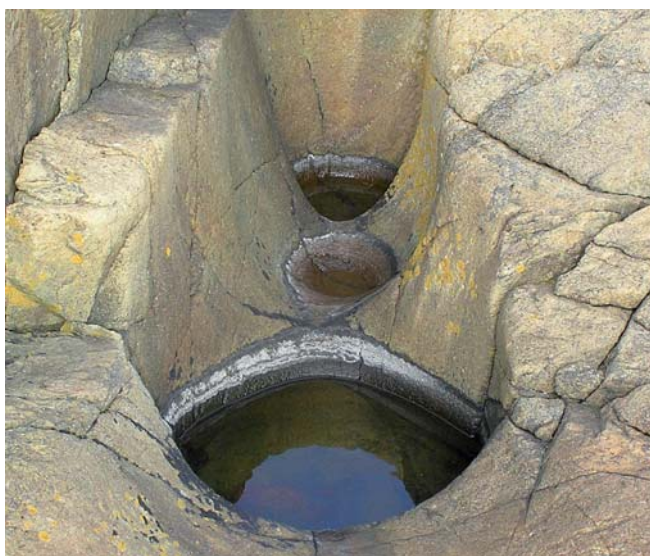

og fant de solvendte skråninger langs Raet særlig egnet for dyrking og husdyrbeite. Det er mange spor etter bosetting i steinalderen, blant annet på ytre del av Tromøy og i Fevikområdet. Senere, i jernalder og vikingtid, vet vi at det var betydelig bosetting, jordbruk og handel i området. Mange store gravhauger langs Raet, blant annet på Jerkholmen og Hoveodden, vitner om dette.

I dag har området langs Ramorenen et mangfold av naturlige biotoper, en attraktiv skjærgård og vakre kulturlandskap. Landskapet har stor verdi for biologisk mangfold, rekreasjon og friluftsliv.

Her finnes geologiske formasjoner som er verneverdige både nasjonalt og internasjonalt som historiske dokument og typeområder. Som nasjonalpark er disse verdiene sikret og vil fortsette å være tilgjengelige for kommende generasjoner.

Jettegryter. Foto: Asbjørn Aanonsen

Rundsval med skuringsstriper. Foto: Ivar Johan Jansen

Topografi på havbunnen

Norges geologiske undersøkelser (NGU) har satt sammen data som illustrerer sjøbunnen og gir spennende informasjon om topografien på bunnen av nasjonalparkens sjøarealer og omliggende havområder. Slik har du kanskje aldri før sett sjøbunnen i Skagerrak?

Det er marinbiolog Dag Ottesen som har sammenstilt sjøbunnsdata fra Kartverket og tilgjengelige data som fiskeflåten har samlet inn med ekkolodd og kartplotter som hjelpemidler. Resultatet er et helt nytt oversiktsbilde av sjøbunnen fra dypt vann til strandsonen.

Transektet i nasjonalparken

Vi vet at da isen hadde sin største utbredelse under siste istid, gikk det en betydelig brestrøm gjennom Norskerenna. Norskerenna, som er på sitt dypeste utenfor Arendal, har dybder ned mot 700 meter. Hit ut strekker transektet i nasjonalparken seg.

Norskerenna var som en «motorvei» for isoverskuddet fra innlandsisen og førte isen videre langs kysten nordover til Stadtlandet.

Arendal terrasse

Vi vet at da isen hadde sin største utbredelse under siste istid, gikk det en betydelig brestrøm gjennom Norskerenna. På innsiden av Norskerenna ligger Arendal terrasse hvor det er bevart store avsetninger fra istiden. Terrassen er ca. 80 km lang og opptil 18 km bred og dekker et samlet areal på omtrent 800 kvadratkilometer. Sjøbunnen er drapert med morene-, glacimarine- og marine sedimenter.

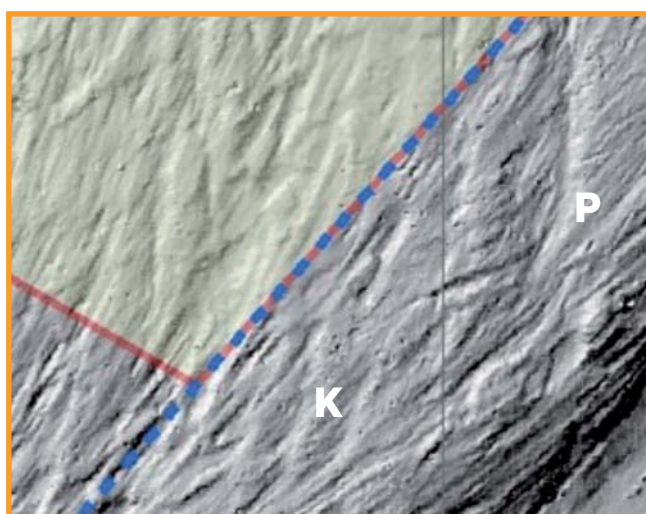
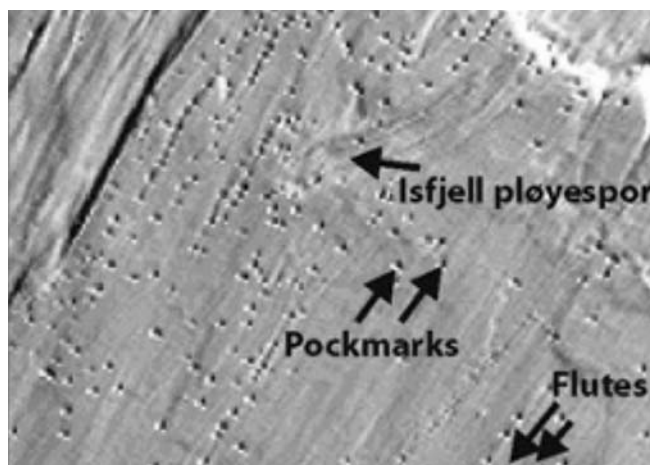
Hele terrassen har mer eller mindre stømlinjeformede rygger som er opp til 20 km lange og forsenkninger, såkalte «flutes», drumliner og drumlinoider, som tydelig viser at isen har beveget seg mor sør-vest – ut fra Oslofjordområdet.

Dette forklarer godt tilstedeværelsen av de mange rullestein med bergarter fra Oslofeltet, blant annet rombeporfyr, larvikitt, sandstein og kalkstein vi finner mange steder i skjærgården og langs strendene på Sørlandet.

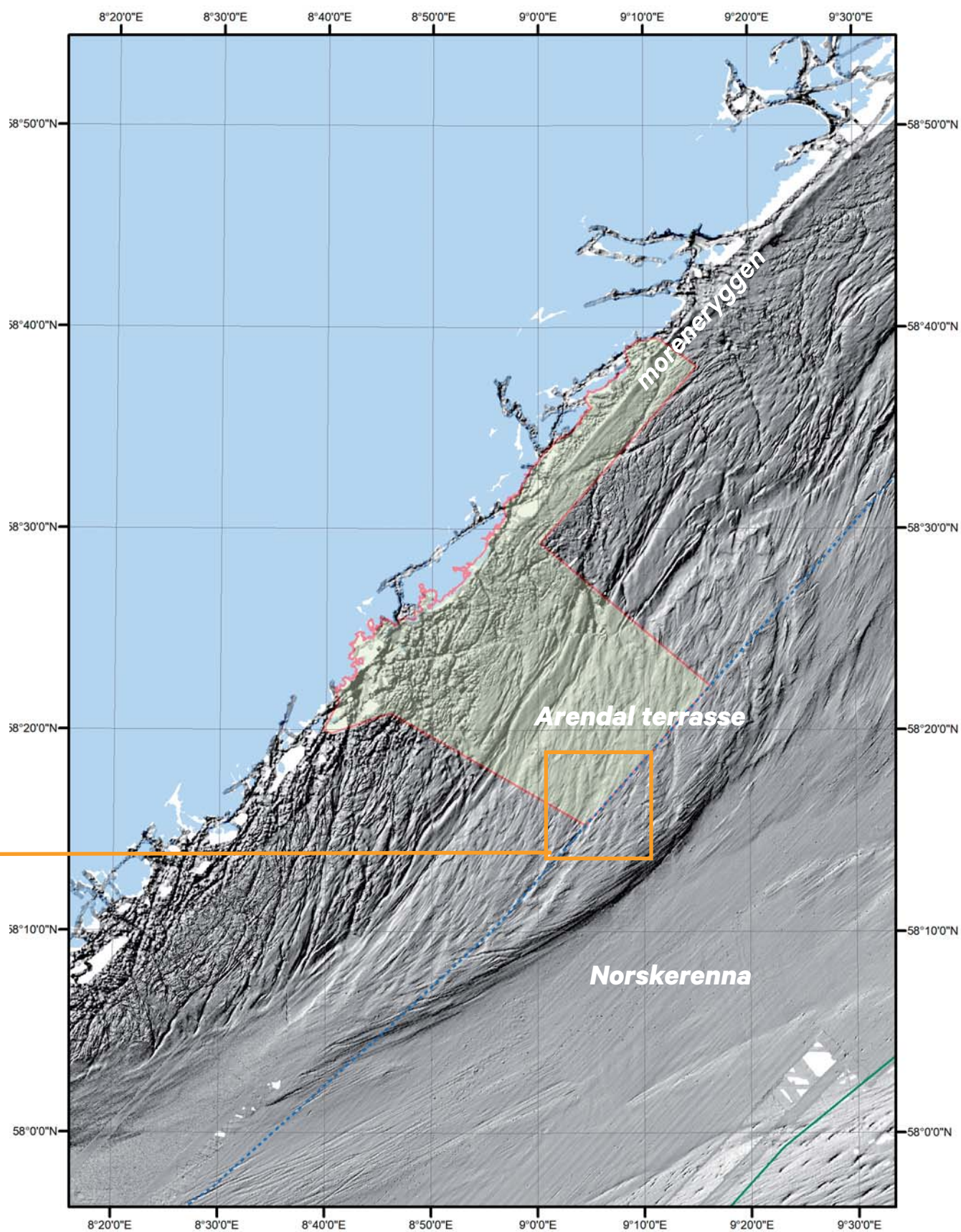
Lokalt kan vi se komplekse mønstre av uregelmessige moreneformer med tydelige forsenkninger som ender i ryggformer på tvers av isbevegelsen. Pløyespor fra grunnstøtte isfjell ses også tydelig på

terrassen. Bunnforholdene dokumenterer også at det har gått store ras som har flyttet sedimentblokker på størrelse med hele Hoveodden – over en strekning på inntil to kilometer.

Bildene av bunntopografien avslører også små kratere (pockmarks), det vil si sirkelrunde groper med en diameter på 50–80 meter. Disse antar geologene at kan være dannet etter utslipp av gass eller væske fra dypere lag i jordskorpa.

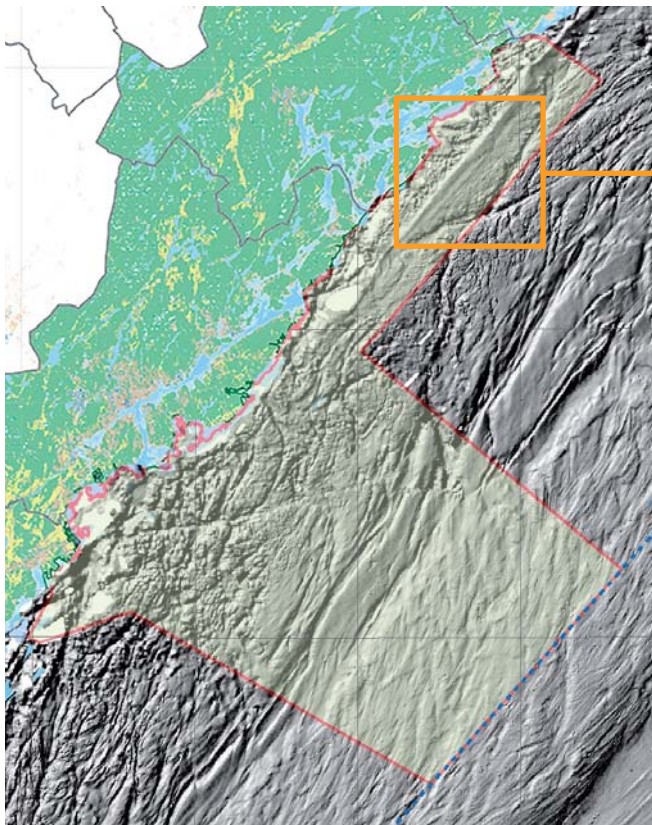
Utsnitt fra kartet på motstående side viser et felt ytterst i nasjonalparken og ned mot Norskerenna. Her ses tydelige pløyespor (P) etter grunnstøtte isfjell. Området har tallrike pockmarks (K) – små kratere med diameter 50–80 meter.

Raet nasjonalpark (grønn) strekker seg ut i Arendal terrasse mot Norskerenna. Legg merke hvordan topografien på bunnen endrer seg i Norskerenna. Sjøbunnen i Skagerrak, terrengskyggekart (kilde: NGU ved Dag Ottesen 2021)

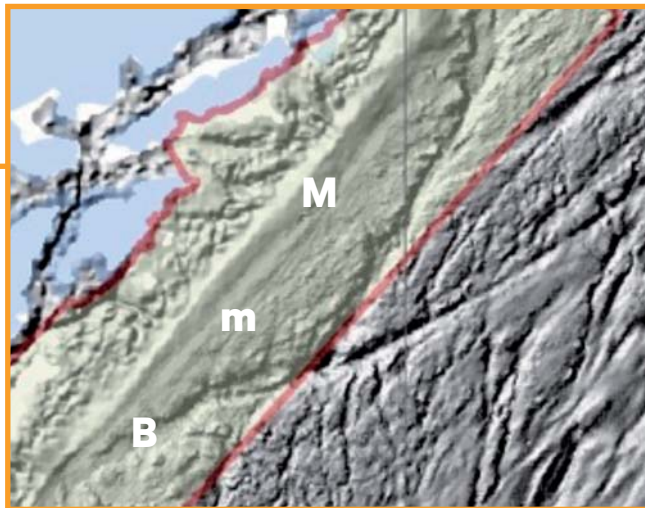
Det undersjøiske raet

Ramorenen på sjøbunnen utenfor kysten av Arendal og nord for Tromøy og utenfor Tvedestrand avtegner seg tydelig på bildene av havbunnstopografien. Det viser også at det på strekningen ligger en mindre morenerygg på utsiden av hovedmorenen. Selv om det har vært godt kjent at Raet mange steder består av flere parallelle rygger, er det neppe noen som har observert denne moreneryggen, det ytre raet, før disse bildene ble satt sammen.

Grunnfjellet på havbunnen

Bunntopografien gir tydelige indikasjoner på at grunnfjellet fra landområdene kun strekker seg ca. 10–15 km ut fra land før de blir dekket av yngre kambro-siluriske sedimenter. Når vi ser lenger øst-øst og i retning Danmark, ser vi at det finnes en mektig lagpakke, nærmest en sandwich, av stadig yngre sedimentære bergarter – ikke ulikt de olje- og gassførende lagene vi har funnet i Nordsjøen.

Der Raet (M) ligger på sjøbunnen utenfor Sandøya og Askerøya i Tvedestrand, kan vi se en mindre morenerygg (m) og en tydelig bruddsone, eller forkastning (B) som fortsetter i retning Tromøya og Arendal – og danner Tromøysund.

Under:

Dykkere dokumenterer hvordan Raet ligger som et belte med rullestein utenfor Askerøya og Tromøya – ikke ulikt det vi ser på land mot sjøen på Tromøy og Merdø. Foto: Geir Eliassen

Marine grunnkart

Kartverket, Norges geologiske undersøkelse (NGU) og Havforskningsinstituttet samarbeider om å samle inn og dele kunnskap og data om havbunnen langs kysten. Sammen med NGUs kartlegging av geologien på land, vil dette danne kunnskapsgrunnlag som er viktig for forvaltningen av nasjonalparkene og våre verneområder.

Med nye kart får vi vite mer om havbunnen. Det nye, nasjonale programmet for marine grunnkart, som starter opp i 2023, vil ha stor nytteverdi og sikre en bærekraftig forvaltning av hele kysten. Kartene vil kunne gi informasjon om dybdeforhold, geologi, biologi og forurensing og andre skader på havbunnen.

Hvilken informasjon inneholder kartene?

Med de nye kartene får både forvaltningen, næringsdrivende og allmennheten tilgang til informasjon vi lenge har hatt på land, men til nå manglet for havbunnen og sjøbunnen i fjorder og i skjærgården. Nye kart visualiserer terrenget godt.

Kartene skal gi info om:

- dybder og bunnforhold
- naturtyper
- trålspor, tapt fiskeredskap
- vrak
- strømforhold, temperatur og saltholdighet

Et hav av muligheter

Prosjektet Marine grunnkart i kystsonen skal bidra til en bærekraftig utvikling av kystsamfunnene, styrkning av de marine og maritime næringene og øke kunnskapsgrunnlaget for forvaltningen som gir retningslinjer for tiltak og aktiviteter i havet.

Naturtyper – beskrivelse

Nasjonalparken har en stor overvekt av marint naturmiljø og verneverdier. Hele 98,5 % av nasjonalparken er sjøarealer hvor hele tverrsnittet er vernet – det vil si overflaten, vannsøylen og bunnen.

Det meste av nasjonalparken omfatter relativt åpen og bølgeeksponert kyst. Beskyttede deler av nasjonalparkområdet av betydelig størrelse er gruntvannsområdene i Sømskilen utenfor Nedenes og i Hovekilen sørvest på Tromøy.

De kystnære delene av Raet er relativt grunne områder med dybder ned til ca. 100 meter under havflaten, men nasjonalparken innbefatter også

dypbassengene Ærøydypet og Gråholmdypet, begge med dyp på mer enn hundre meter relativt nær land. Begge har grunnere terskelområder til den åpne kysten, og i perioder er bassengvannet i disse, store «gropene» stagnerende, men ikke så lenge at oksygen-forholdene blir dårlige.

Alvekilen på utsiden av Tromøy er en terskelfjord med flere skjær og grunner i utløpet som skjermer den beskyttede kilen innenfor.

BØLGEKSPONERT KYST: Raet nasjonalpark, Spornes, Tromøy. Foto: Øivind Berg

(under) **BESKYTTET KYSTNATUR:** Raet nasjonalpark, Hovekilen, Tromøy. Foto: Arendal kommune

Kyststrømmen og Nidelva preger naturen i store deler av nasjonalparken. Kyststrømmen inngår i et lagdelt strømsystem der atlantisk vann som kommer inn fra Nordsjøen og brakkvann som kommer fra Østersjøen, samt tilførsler av ferskvann fra norske elver bidrar til å drive kyststrømmen.

Kyststrømmen som passerer langs de ytre deler av Raet, kombinert med stor bølgeeksponering, skaper hardbunn på de grunnere israndsavsetningene og grunnlag for stor og frodig tareskog på Raet. Nidelva, som kommer ut på begge sider av Hisøy, påvirker særlig de grunne områdene utenfor vestlig utløp, hvor det finnes mudder- og sandbunnsområder med stort preg av ferskvannspåvirkning.

RAMSØYA i Nidelva.. Foto: Arendal kommune

I dette området strekker nasjonalparken seg helt inn i Nidelva og omslutter også Ramsøya.

Nasjonalparken har også et stort, rent marint område, omtalt som Transekt Skagerrak. Det strekker seg 12 nautiske mil fra grunnlinjen utenfor Arendal kommune. Transekt Skagerrak strekker seg dermed helt ut på sokkelen og avgrenses på 500 meters dyp ned mot Norskerenna mot Danmark. Transektet inkluderer tre soner med forbud mot bunntåling (se side 8), og transektet består av variert havbunn med dybde på 2–400 muh. Undersøkelser viser at det i hovedsak er mudderbunn, men det finnes også kuperte områder hvor det muligens kan finnes kaldtvannskoraller.

UNDERVANNSLANDSKAP Foto: Fridjof Moi/IMR

Marine naturtyper

Nasjonalparken har jevnlige registreringer av flere sårbare og truede marine arter, blant dem kan nevnes spesielt arter som blålange, vanlig uer, europeisk ål og hummer. Også haiarten pigghå finnes i verneområdet, men lite er kjent om hvor den vandrer og hvilke habitat den foretrekker. Kysttorsken er i sterk tilbakegang langs kysten av Skagerrak, mens mer varmekjære arter som sjøørret og havabbor er i fremmarsj.

I le av det undersjøiske Raet og beskyttende sva-berg ligger grunne skjellsandflater, mudderbunner og undersjøiske enger.

Når kalkskall fra skjell og andre organismer, særlig skall av snegler, brytes ned, dannes det skjellsand. Skjellsand avsettes i hovedsak i skjærgården ofte på lesiden av holmer og skjær – i noe avgrensede lommer. De største forekomstene finnes gjerne i strømrrike områder på dyp mellom 10 og 30 meter. Det er mange mindre forekomster av skjellsand i Raet. Disse områdene er viktige levesteder for bløtbunnsfauna, som til dels lever nedgravd i skjellsanden. Skjellsandområder er også spesielt viktige gyte- og oppvekstområder for marine bunngytere som eksempelvis sild, forskjellige flatfisk og krepsdyr. På ren skjellsand vokser det normalt lite alger. Bløtbunn i strandsonen består av mudder, oftest med partikler av leire og silt og til dels sand.

TØRRFALLSSONEN

Det som tørrlegges ved lavvann kalles tørrfalls-sonen, og kan dekke store arealer der tidevannsforskjellen er stor. Innenfor Raet er imidlertid tidevannsforskjellen liten, kun ca. 30 cm, og tidevannsflater av litt størrelse skapes kun i langgrunne områder, slik vi finner det i Haslebukta, Sømskilen, Saulekilen på Hisøy, Hovekilen, deler av Alvekilen, og på innsiden av Tromlingene. Her er det gjerne høy biologisk produksjon og stort biologisk mangfold. Både fisk, ved høyvann, og fugl, fortrinnsvis ved lavvann, nytter slike områder til beite.

I beskyttede områder, som i Hovekilen, har gamle israndsavsetninger gjennom tiden endret seg til bløtbunn ved at finkornige partikler har sedimentert og dekket over underliggende morenegrus og -stein.

ART I FRAMGANG: Sjøørret Foto: Øivind Berg

SÅRBAR OG TRUET: Torsk. Foto: Øivind Berg

ÅLEGRASENGER

I arealer som ikke tørlegges ved lavvann og i litt beskyttede bløtbunnsområder med sand eller mudder kan det vokse ålegras. Der det finnes et nettverk av ålegrasenger, lune bukter og vikar, skapes det gode oppvekstmuligheter for kysttorsk, sjørøret, ål og annen kystnær fisk.

Innenfor nasjonalparkens grenser er det registrert 87 ålegrasenger med et samlet areal på 869 364 kvadratmeter. Det tilsvarer ca. 122 fotballbaner. Ålegras tåler ikke å bli tørrlagt ved lavvann og vokser vanligst ned til ca. 5 meters dybder.

Ålegraset er en blomsterplante med røtter som holder det fast og tar opp vann og næringsstoffer fra mudderet, som så transporteres til resten av planten fra rotsystemet via stengel – ikke ulikt slik det er i planter vi kjenner fra land.

Ålegrasenger er produktive og omgis av et rikt biologisk mangfold. Ålegras er helt essensielt for oppvekst av kysttorsk. Da mengden ålegras ble kraftig redusert langs kysten på 1930-tallet på grunn av en sykdom som reduserte ålegraset over hele nord-øst Atlanteren, var det også flere år med meget svak rekruttering av torsk langs kysten.

Ålegrasengene er både spiskammer og skjulested for småfisk og derfor viktig å ta vare på. Undersøkelser viser at selv i et areal på kun én kvadratmeter ålegras kan 200 ulike arter leve, uavhengig av tetthet av planter og plantenes vekstlengde. I sum er det relativt mange mindre forekomster av ålegras i Raet nasjonalpark, og forekomstene ser ut til være nokså stabile.

ÅLEGRAS. Foto: Øystein Paulsen

STØRRE TARESKOGFOREKOMSTER

I nasjonal sammenheng er det relativt små arealer med stortareskog langs kysten av Skagerrak.

Langs denne kyststrekningen blir stortaren heller ikke så høyvokst som den er på Vestlandet og langs kysten nordover. Men innenfor Raet, i stor grad på selve de undersjøiske ryggene, står det fin og tett stortareskog – en viktig naturtype.

Tareskogarealet innenfor nasjonalparkområdet er estimert til 33 577 706 kvadratmeter. Det tilsvarer om lag 4700 fotballbaner.

Stortaren vokser på klipper og stein i eksponerte områder. Det finnes også en del sukkertare mellom stortaren, men arten kan også danne egne skoger i områder som er mindre bølgeutsatt.

I tareskog er det høy produksjon og det biologiske mangfoldet er stort. Tareskogen fungerer både som viktig spiskammer for mange arter i tillegg til at den gir gode og viktige skjulesteder for mange arter småfisk, yngel og en rekke ulike krepsdyr.

Sukkertaren, som er en kaldevannsart med vekst gjennom vinteren og våren, formerer seg med sporer utpå høsten. Den fikk problem med egen vekst fordi den til dels ble overgrodd og utkonkurrert av mer varmekjære og hurtigvoksende trådalger.

Etter år med lavere sjøtemperatur har sukkertaren igjen vokst seg tett mange steder, men den har dessverre foreløpig ikke kommet så sterkt tilbake som ønsket.

TARESKOG. Foto: Jonas Thorma / IMR. SUKKERTARE (under). Foto: Øivind Berg

KRABBE, HUMMER, SJØKREPS OG REKER

Tareskogen er oppvekstområde for en rekke arter, og blant andre har taskekrabben tareskogen som sitt leveområde sine første år. For at krabben skal vokse, må den skifte skall. Unge krabber gjør dette en gang i året, gjerne om høsten. I skallskiftet er krabben ekstra sårbar. Krabben finnes både på hardbunn, sandbunn og bløtbunn.

Hummeren trives best på hardbunn, og den finner ideelle levesteder på det undersjøiske raet. Hummerbestanden ligger på et historisk lavt nivå, og derfor er det opprettet egne bevaringsområder for hummer to steder i nasjonalparken. Dessuten er det innført både regler for minstemål og maksimum for hummer som kan tas i hummerfisket, samt forbud mot fangst av rognhummer.

På dypere vann, mellom undersjøiske rygger langs de ytre sjøområdene, er det dype «daler» med mudder, leire og silt. Slike steder finnes både i ytre del av nasjonalparken og i mer beskyttede områder i skjærgården hvor det er relativt dypt. Det er i disse områdene sjøkrepsen holder seg.

På de samme dyp og med de samme bunnforhold ligger rekefeltene på rekke og rad. Det er ikke generelt trålforbud i nasjonalparken, og i Skagerak er dypvannsrekene ettertraktet for fiskeriene. Bestanden blir forvaltet av Fiskeridirektoratet som all annen fisk- og skalldyrressurs i havet. Sjøkreps er ofte tilleggfangst i rekefisket.

TASKEKRABBE, HUMMER, SJØKREPS og REKER (under) Foto: Øivind Berg

LIVET I DYPHAVET

Under tareskogen, på de dyp der det ikke er nok lys til at tang og tare kan vokse, endrer marinbiologien seg. På hard steinbunn fra 30 til 500 meters dyp kan det vokse svamper, bløtkoraller og kaldvannskoraller. Hardbunn finnes oftest i bratte skrenter og på områder med steier av ulik størrelse og form. Andre arter som sitter fast til både hard- og bløtbunn, finnes også, samt et mangfold av bevegelig fauna – fisk og skalldyr.

Den vanligste naturtypen i den marine nasjonalparken er de dype bløtbunnsområdene, og det dypeste havområdet i Raet nasjonalpark ligger utenfor Tromøy med dybder ned mot 500–600 meter – tett innpå Norskerenna. Disse dypeste områdene i nasjonalparken er lite undersøkt, og vi vet lite om naturverdiene som eventuelt finnes på de store dyp ut mot Norskerenna. Hos vår søsterpark, Ytre Hvaler nasjonalpark, er det registrert korallrev, og sannsynligheten er stor for at det også finnes andre steder i Skagerrak.

Det er derfor sannsynlig at fremtidige undersøkelser vil identifisere mange av de samme dyrene også i det vi omtaler som dyphavet i Raet nasjonalpark. Uansett vil faunaen på så dypt vann bestå av dyr som lever av døde dyr (åtselere) og annet biologisk materiale som synker ned på bunnen – samt arter som spiser andre arter (predatorer). Typiske arter er børstemark, skjell og sjøstjerner, sjøanemoner og svamper, men også sjøkreps og dypvannsreker.

Det er foretatt undersøkelser som viser at artsmangfoldet av bunndyr øker med økende dyp ned til ca. 350 meter. Undersøkelser i dyprennene på østsiden av Oslofjorden viser stort samsvar når det gjelder artssammensetningen av bløtbunnsorganismer som lever på dypt vann. I den svenske marine nasjonalparken Kosterhavet, er bløtbunnsområdene på dypt vann det marine miljøet som inneholder flest truede arter. Disse områdene er gitt spesielt vern, og det er signaler om at også dette vil skje i Raet nasjonalpark.

BLØTKORALLER. Foto: HJ/Erling Svensen. TRÅLFANGST, forskningsfiske. Foto: Øivind Berg. SVAMPER (under) Foto: Geir Eliassen

Naturtyper på land

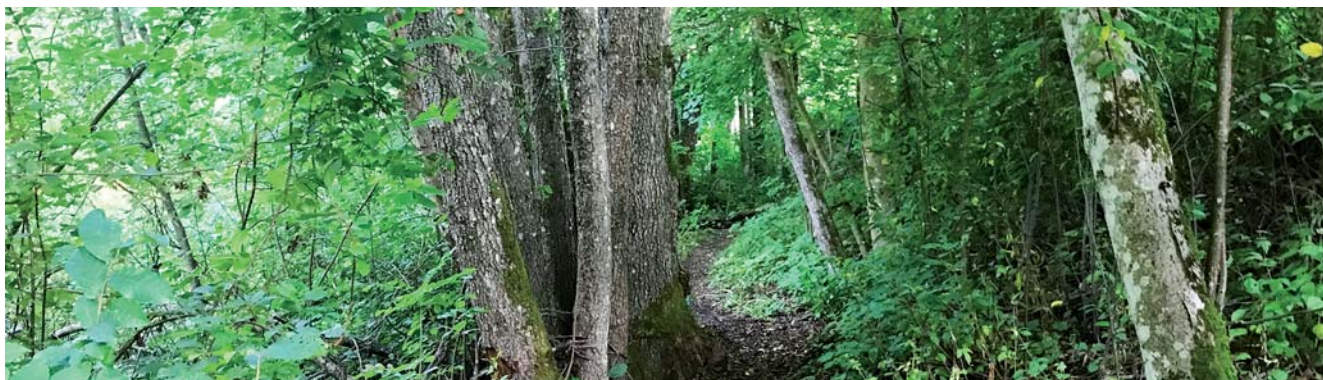
Det finnes flere områder i nasjonalparken med henholdsvis rik og fattig lauvskog – og strandenger og sumpmarker finnes det også mye av i hele området.

Skogområdene er mosaikkpreget med stor variasjon i naturtyper, stor naturverdi og et rikt biologisk mangfold.

EDELLAUVSKOG

Bøkeskogen ved Søm er den største og best utviklede bøkeskogen på Sørlandet. Nasjonalt sett er det bare bøkeskogene ved Larvik som er større i utstrekning. Eik er det dominerende treslaget i edellauvskog i nasjonalparken. Men det finnes også flere andre typer lauvtrearter og skogstyper; svartorstrandskog, rik sumpskog (svartorsumpskog), askeskog, forekomster av lind, hasselkratt og ospeholt. På Lillenes i Sømskilen finnes for eksempel flott forekomst av rik bøk-eikeskog.

På Ramsøya i utløpet av Nidelva i Arendal finnes også en eikeskog med svartorstrandskog ned mot elvebredden. Svartorstrandskogen er spesiell flere steder langs Nidelva, hvor den vokser helt ut i elva og bidrar til å binde elvebredden og minner på mange måter om en tropisk mangroveskog. Tilsvarende svartorskog med mangrovepreg finnes også på Hasseltangen, ved Ruagerkilen og ved Hovekilen. Innerst i Hovekilen (Færvik) ligger enda en rik edelløvskog. Dette området er dels mosaikkpreget og her er det eikeskog, or-askeskog og alm-lindeskog. Men i det store trekk er det helst i den vestlige delen av nasjonalparken at edellauvskog dominerer, mens det er andre naturtyper som setter preg på østlige deler av Raet nasjonalpark.

EDELLAUVSKOG, Færvik (over) og BØKESKOG, Hasseltangen (under). Foto: Øivind Berg

STRANDBERG, STRANDENG OG STRANDSUMP

Strandberg består av fast fjell og steinblokker i den øvre delen av fjæresonen som er dekket av vann mindre enn halve tida og så langt opp som marka påvirkes av sjøsprøyt. De rikere områdene drar fordel av både skjellsand og næring fra nedbrutt tang og tare. Disse områdene ble tidligere registrert som naturtypen rikt strandberg.

Fra 2014 er denne inndelingen endret til blant annet å omfatte fuglegjødset eng og knaus. Det er rikere områder i skorter mellom svabergene med skjellbanker som gir en rikere flora. Denne naturtypen finnes flere steder i nasjonalparken, men den er spesielt godt representert på øyene og holmene i skjærgården i Tvedestrand og er særlig utbredt ytterst i Lyngør (Speken og Lyngøya).

Strandeng og strandsump er plantesamfunn på løs bunn øverst i strandsonen hvor vegetasjonen stort

sett består av salttålede planter. Strandengene finnes på beskyttede, lite vær-utsatte steder som eksempelvis i viker og bukter langs kysten. Voksestedene er gjerne spesielt beskyttet mot saltvann, men kan overskylls ved høy vannstand og pålandsvind. Sedimenter som samles ved for eksempel ilanddrevet tang og som ikke skylles bort, kan føre til at strandengene vokser.

Strandenger finnes i hele nasjonalparken og i Søm landskapsvernområde. Spesielt artsrike og rike forekomstene strandeng/strandsump finnes i Ruagerkilen, i Flangeborgkilen, i Alvekilen, langs innsiden av Tromlingene og på Speken i Lyngør. Rike strandberg og tørrere strandenger finnes for eksempel på Speken, Tromlingene, Risøya, Nautholmen, Merdø, Jerken og Valøyene.

STRANDENG Foto: Øivind Berg

ORMETUNGE Foto: Wikipedia CC

JORDBÆERKLØVER. Foto: Wikipedia CC

PUSLEBLOM. Foto: Wikipedia CC

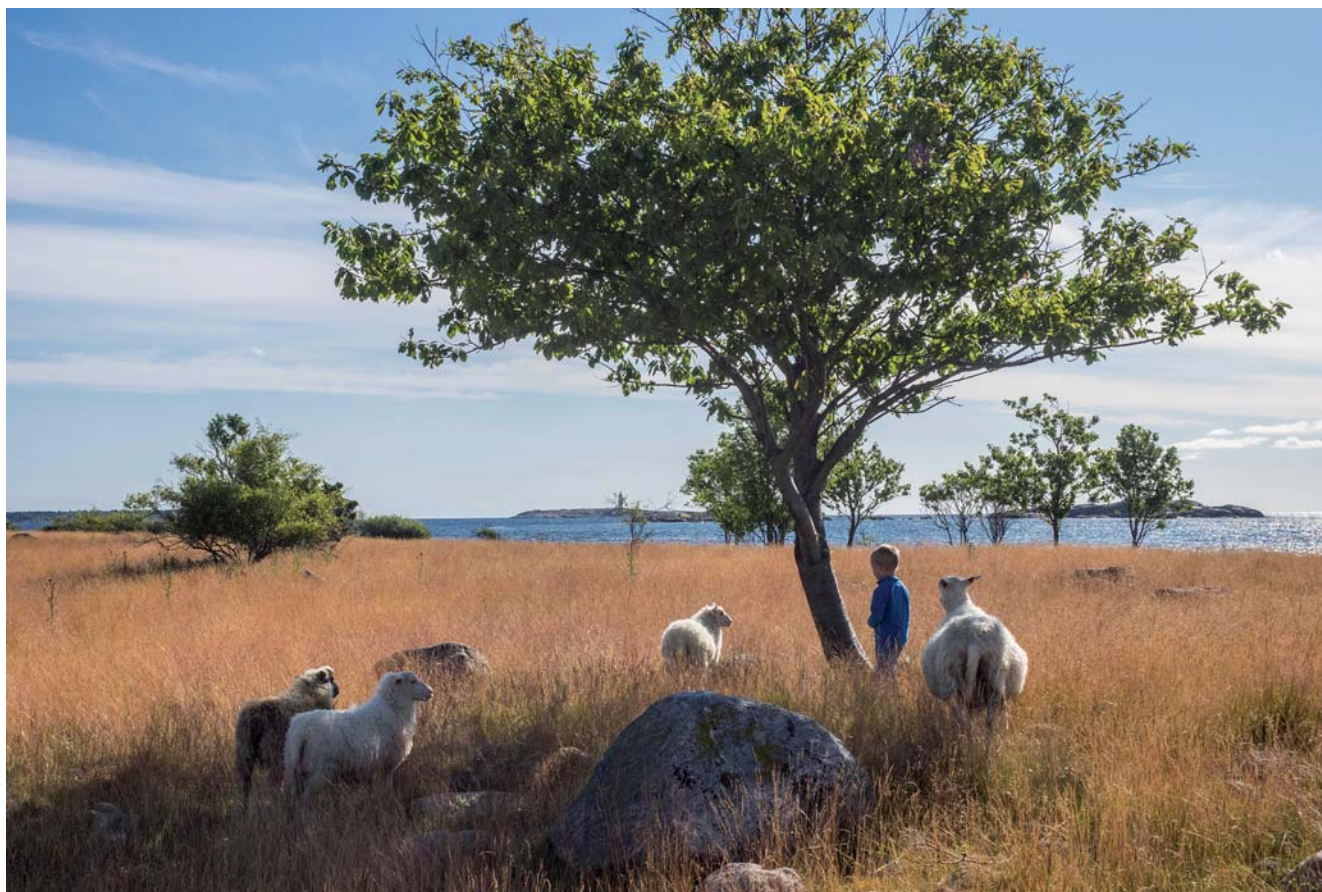
I disse naturtypene er det ikke uvanlig å finne sjeldne planter. Pusleplanter, som pusleblom (EN) og firling (VU) kan forekomme i strandberg, men trives også godt i aktivt drevne kulturlandskap. Gaffelullurt (EN) er i nyere tid bare funnet i tilknytning til Hove Camping (2007), og det finnes noen registreringer fra Alvekilen (1894) og fra Lyngør i 1906. Funnene på Hove er gjort i tørre berg og ved ei kanonstilling (kulturbetinget art).

Typiske arter som i nasjonalparken er registrert i strandeng er ormetunge (NT), dverggylden, tusengylden (NT), strandrødtopp og jordbærkløver (VU). Prikkstar (NT) kan også delvis forekomme i strandeng. Strandengplanter som dverggylden og jordbærkløver er registrert på Tromlingene ved Båsebukta. Smånesle forekommer i strandsonen på Tromlingene blant annet i Vabukta og på østre del mot Skare hvor den ble observert senest 2011.

Jordbærkløver ligner på hvitkløver, men vokser krypende der hvor den blir beitet på, eksempelvis på Tromlingene.

Når jordbærkløver er avblomstret, ligner frukten på jordbær. På Tromlingene ble den lokalisert i 2000 på grasbakke nær sjøen, ca. 15 cm over havnivå. Jordbærkløver er rødlistet som sterkt truet (EN), mens smånesle er rødlistet som sårbar (VU). Pusleblom (EN) ble i 2011 registrert på tre steder på Tromøya, blant annet på lokaliteter langs sti, i fuktsiget ned til rullesteinstranda vest for Markopp på Hoveodden, i små fuktsig øst for Markopp og med en ganske god bestand ved Blåmannen på Botstangen. Pusleblom er en liten plante, kun 0,5-5 cm høy. Den trives særlig godt på brakkvannsstrandeng og på grunne, grusete søkk i strandberg med veksling mellom oversvømmelse og uttørking. Selv om arten ble registrert på en eller to lokaliteter på Hove i 1954, er registreringene i 2011 spesielt interessante siden alle er nye lokaliteter. Planten er etter hvert blitt så sjelden at den nå er rødlistet i kategori sterkt truet (EN). Av nesten 200 tidligere kjente forekomster i Norge er det kun 35-40 som er dokumentert de siste 25 årene. Redusert, eventuelt opphør av beite regnes som en vesentlig årsak til denne tilbakegangen.

BEITEMARK Jerken Foto: Øystein Paulsen

KYSTLYNGHEI, Røsslyng på Merdø. Foto: Øivind Berg

KYSTLYNGHEI

Det er registrert flere forekomster av naturtypen kystlynghei i verneområdet, primært i skjærgården utenfor Tvedestrand. Forekomstene er mindre og mer mosaikkpreget enn dem som finnes på Vestlandet. Norge har et internasjonalt ansvar for å ta vare på kystlynghei.

Kystlynghei er en kulturbetinget naturtype som er avhengig av brenning og beite. Kystlynghei kan ha viktige forekomster av både insekter og sopp.

BEITEDYR, Kjøholmen Foto: Øivind Berg

KYSTLANDSKAPET OG KULTURPÅVIRKNING

Landarealet i nasjonalparken består av ulike typer kulturlandskap. All skog har vært gjenstand for ulike typer hogst, primært gjennom plukkhogst. Kun lommer inn i mellom har preg av naturskog.

Det er plantet inn norsk gran, sitkagran og ulike typer furu gjennom de siste hundre årene. Platanlønn er innvandret fra hager og parker.

De åpne arealene har vært nyttet til beite og sannsynligvis også noe utmarksslått. På øyene Jerken Tromlingene bærer landskapet tydelig preg av å være beitelandskap, men grunnet driftsendringer er store deler av verneområdet nå i ulike faser av gjengroing der einer, furuskog, vierkratt (*salix sp.*) dominerer. Mange av forekomstene med kystlynghei har manglet skjøtsel i flere tiår.

Med mer ensartet klimaksnatur synker ofte arts mangfoldet, og dette ser ut til å ramme insekter og engblomster. Mange fuktige strandenger domineres av takrør, og de små og sjeldne artene forsvinner med manglende slått/beite.

Arter – beskrivelse

Nasjonalparken har stort arts mangfold på land, i lufta og i havet. Skagerrak er et artsrikt hav og kystnaturen, som er preget av relativt milde vintre og solrike og tørre somre, gir livs- og vekstvilkår som mange arter profiterer på.

Likevel er mange arter under et sterkt press – også i nasjonalparken. Dette skyldes i stor grad at nasjonalparkområdene grenser til sterkt befolkede områder. Det betyr også sterkt besøkspress både på land og i de nære sjøområdene.

PLANTER

Det er registrert 917 plantearter i verneområdet i nyere tid, noe som er halvparten av historiske funn (1423). 328 av disse er rødlistet og blant disse er

flatsivaks (CR), vårvikke, ask, alm, pusleblom, gaffelullurt og dverglin (EN).

I den sårbare kategorien VU finner vi blant annet jordbærkløver, smånesle, villeple, barlind og maria-nøkleblom, mens mange arter er nær truet: Ramsløk, ormetunge, tusengylden, skuehavgras, lind, sørlandsvikke og hjertegras med flere.

ALM

Alle foto: Øivind Berg

MARIA NØKLEBLOM

VILLTULIPAN og BØK (under).

Brunengvokssopp. Foto: Wikipedia CC

Kantarell Foto: Øivind Berg

Steinsopp Foto: Øivind Berg

Svovellav Foto: Øivind Berg

SOPP OG LAV

I nasjonalparken finnes en spennende sopp- og lavflora i tillegg til mer vanlige og spiselige sopp. Spesielt i tilknytning til edellauvskogene finner vi en variert soppflora. Området Lillenes i Søm LVO i Grimstad kommune har høy ansamling av rødlistearter av sopp, herunder en rekke vedboende arter. Undersøkelser av soppfloraen i dette området har vist at verneområdene gir vilkår for en stor variasjon av sopp, og det er påvist minst 799 arter.

I 2009 ble det funnet en meget sjelden sopp uten norsk navn: *Proliferodiscus tricolor* i området like ved Lillenes. Fra 1900-tallet er det kun kjent 3 funn av arten (fra Frankrike, Romania og Sverige), mens det på 2000-tallet er gjort noen flere funn. Også en rekke av de andre artene som er registrert, er varmekjære, spesialiserte og truede arter. Flere av artene har ytterst få voksesteder i Norge, og den største gruppen er knyttet til edellauvskog. 167 av artene som er registrert er rødlistearter.

Lavfloraen i nasjonalparken er lite undersøkt og flere steder innenfor verneområdene er det ikke foretatt undersøkelser. Det er registrert 67 arter lav og ingen av disse er nasjonalt sjeldne eller truet, men to arter er nær truet (solsteinsalg og bleikdoggnål). Det er imidlertid gjort geografisk interessante funn av lavarter på Hasseltangen. Den svakt vestlige arten polsterlav, *Cladonia strepsilis*, er registrert. Dette er en sjelden art i Agder.

På Jerkholmen er det stort mangfold av rødlistede markboende sopp som er knyttet til beitemark. Etter skjøtselen som er foretatt, vil den videre forekomsten av disse bli fulgt med interesse. På Jerkholmen er det registrert brunengvokssopp, praktrødsdivesopp, melrødsdivesopp, rosagrå grynusserong og lillagrå rødsdivesopp som alle er rødlistet i kategori sårbar (VU). I tillegg finnes rødsdivesvokssopp som er rødlistet som nær truet (NT). Edeltjærekjuke som finnes ved Botne på Tromøya i Arendal er rødlistet som sterkt truet (EN). Russelærvokssopp som finnes på strandeng på Spornes og lutvokssopp som finnes på Botstangen, er begge rødlistet som nær truet (NT).

FUGLER

Nasjonalparken og landskapsvernområdene har et rikt fugleliv og 292 arter er registrert i områdene. Av disse er 89 vurdert å være truet eller nær truet på den nasjonale rødlista. Dette inkluderer både hekkende trekkfugl, standfugl og fugl observert på trekk mot nord/sør. I løpet av fugletrekket kan man påtreffes flere lokalt, og til og med nasjonalt sjeldne arter i området. Hver eneste vår og høst finnes det store mengder rastende og furasjerende (matsøkende) fugler innenfor verneområdene. De opptrer gjerne i store flokker og benytter ulike typer habitater i området. Gjess, vadefugler og mange arter spurvefugler benytter både jordbruksarealer og utmarksarealer for å bygge opp igjen kondisjonen før, under og etter trekket.

Fuglefaunaen i nasjonalparken har i løpet av de siste tre tiårene fått tre nye hekkende arter; grågås, hvitkinngås og storskarv (mellomskarv) (NT). I tillegg er havhest (EN) i ferd med å etablere seg og et par har hekket i flere sesonger. De tre førstnevnte artene har økt kraftig i antall og finnes nå hekkende i hele nasjonalparkområdet.

Havørn har også etablert seg i området, men foreløpig utenfor nasjonalparken. Den er blitt mer og mer vanlig å se også i nasjonalparken de senere årene, og tre par er kjent å søke mat innenfor verneområdet.

I nasjonalparken er det flere fuglefredningssoner hvor det spesielt hekker sjøfugler i koloni. Arter som sildemåke, gråmåke (VU) og hettemåke (CR) klarer seg bra i nasjonalparken, på tross av dystre tall nasjonalt. Makrellterne (EN) og fiskemåke (VU) har tradisjonelt hatt store kolonier i området, men har hatt en bestandsnedgang siden 1975. Den fallende kurven for disse artene har flatet ut noe mellom 1994 og 2020, og forhåpentlig kan nasjonalparken bidra med egnede hekkelokaliteter som kan bedre situasjonen.

De seneste årene har det blant annet etablert seg en ny stabil makrellternekoloni i Hovekilen i Arendal. Kolonien teller om lag 20–25 hekkende par. I tillegg har det etablert seg minst ett par med teist (NT) og nattergal (NT) er jevnlig registrert på Spornes gjennom flere år.

Fiskemåke. Foto: Øivind Berg

Hvitkinngås Foto: Øivind Berg

Makrellterne Foto: Øivind Berg

Havhest Foto: Wikipedia CC

Det foregår også et vesentlig fugletrekk gjennom nasjonalparken. I løpet av de seneste årene har det blitt observert mange spennende og sjeldne arter både på havet i nasjonalparken og fra observasjonsposten Såta på utsiden av Hoveodden på Tromøya i Arendal. Grålire, havlire, fjelljo, polarjo og splitterne er alle eksempler på arter som opptrer på trekk. Mer vanlig er havsule og kortnebbgås som kan sees i tusentall under trekk.

«Birdlife» har aktivitet i dette området hvor det er etablert utkiksplass for sjøfuglskåding nedenfor den gamle radarstasjonen fra andre verdenskrig. Spesielt i «dårlig vær» med sterk vestavind blåser mange fugler inn i nasjonalparken, og det er mulig å se flere ulike fuglearter som vanligvis holder til langt til havs. I 2003 ble det til og med observert svartbrynalbatross ved Store Torungen fyr. Dette er en meget sjelden gjest som til vanlig holder til på den sørlige halvkule og har Falklandsøyene som sin viktigste hekkeplass.

Tromlingene er sannsynligvis den lokaliteten i Agder som har størst artspotensial når en tar med arter som tilfeldig gjester området. Potensialet antas å være mye større enn de artene som er registrert. Øya ligger ytterst mot havet med kort avstand til Skagen i Danmark. Dette er en viktig ledelinje særlig på nordgående trekk. Tromlingene har en variert naturtype med sammensetning som treffer preferansene godt til et bredt spekter av trekkende fuglearter. Næringsrike gruntvannsområder gir god næringstilgang for dykkende ender, lommer, skarv og terner, og mudderbukter og tangvoller er spesielt viktige for rastende vade-fugler. På Tromlingene er det også åpne gress-sletter som gir gode rasteforhold for ulike troste-arter, piplerker og for eksempel storspove (EN) og småspove (NT). Buskvegetasjonen gir le og skjul for arter som tornirisker, møller og andre mindre spurvefugler.

SKURVENE, sjøfuglreservat vest for Store Torungen fyr. Koloni med hekkende skarv. Foto: Øivind Berg

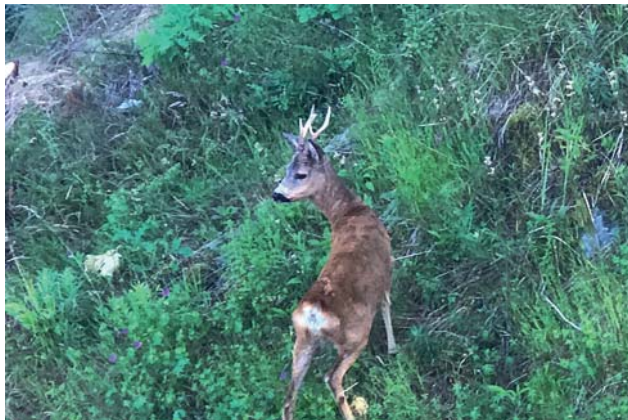
PATTEDYR

Det er registrert 31 pattedyrarter i verneområdet. En del av disse er nok tilfeldige og sporadiske gjester – som for eksempel ulv (CR), mens andre rødlistede arter som nordflaggermus (VU), piggsvin (NT) og hare (NT) har mer permanent tilhold i området.

Elg, rådyr, hare, grevling og mink er blant vanlige pattedyr i nasjonalparken. Det synes å være mye mink mange steder i nasjonalparken og SNO har aktivt uttak for å begrense bestanden betydelig.

Det finnes varierende bestand av smågnagere på de store graskledde øyene Tromlingene og Jerkholmen. Flaggermus opptrer også i området, og det antas at det dreier seg om flere arter. Grevling og rødrev yngler i nasjonalparken. På Hoveodden og Søm er det betydelig med rådyr og ekorn observeres jevnlig.

Av sjøpattedyr er sel, spesielt steinkobbe, relativt vanlig å se i skjærgården. I tillegg er det sporadiske besøk av nise og forskjellige delfinarter.

Rådyr Foto: Øivind Berg

Steinkobbe (under) Foto: Espen Bierud / IMR

AMFIBIER OG REPTILER

Det er kun små arealer med åpent ferskvann i nasjonalparken i form av spredte små dammer, slik at forholdene for amfibier dermed ikke er optimale. Unntaket er Botnetjenn på Tromøy som er et stort ferskvannstjern ikke så langt fra havstranda. På utsiden av Merdø og Tromøya finner vi lokaliteter med småsalamander ganske nær strandkanten. Her skylles det inn betydelige mengder saltvann når været står på fra Skaggerrak. Dette skulle en ikke forvente at ømfintlige amfibier vil tåle, men de gjør det i og med at de observeres nesten årlig.

Nordpadde er også registrert, men det er ukjent om noen arter frosk er observert. Av krypdyr er slettsnok observert jevnlig, særlig på Spornes. Andre arter som eksempelvis hoggorm, stålorm og buorm er forventet å finnes i nasjonalparken. Alle Norges fem reptilarter er registrert i verneområdet, blant dem er kun slettsnok på rødlista (NT).

Slettsnok. Foto: Dag Dolmen/CC

Salamander Foto: Wikipedia CC

Padde (under) Foto: Øivind Berg

Pollinerende insekt Foto: Tore Moy

Svalestjert Foto: Tore Moy

Karminspinner. Foto: Wikipedia CC

SOMMERFUGLER OG ANDRE INSEKTER

Sommerfuglfaunaen er svært godt dokumentert, særlig utsiden av Tromøy er godt undersøkt gjennom de siste 60 årene. Foruten sommerfuglene er kunnskapen om insektfaunaen i Raet nasjonalpark mangelfull, kun dokumentert gjennom funn gjort av samlere på tilfeldige besøk. I artskart er det registrert totalt 2538 arter i verneområdet. Av disse er 175 rødlistet.

Det er registrert 1537 ulike sommerfuglarter i Raet nasjonalpark. Dette er oppsiktsvekkende fordi det er blant det høyeste antall sommerfuglarter funnet innenfor et lite, avgrenset område i Norge. Det er registrert 168 rødlistede arter og dette må også regnes å være oppsiktsvekkende høyt antall. Funnene signaliserer at området både er egenartet og svært unikt som habitat for sommerfugler. Diversitetsindekser for nattaktive sommerfugler viser at området Bjelland på Tromøya har de høyeste indekstall i Norge og blant de høyeste som er målt i Nord-Europa (Bakke, Aarvik & Berggren, 2001).

Det finnes en rekke viktige biotoper for sommerfugler innenfor nasjonalparken, men det betyr ikke at det bare er her man finner sjeldne og vanligere arter. Viktige miljøer for sommerfugler er bukter og poller med mudderbunn og tilhørende vegetasjon, områder med tørrmark, tørrbakker, havstrand og strandenger.

På Bjelland på Tromøya er det samlet insekter i 60 år, og det er funnet en rekke sjeldne arter. 6 sommerfuglarter som ikke er funnet andre steder i Norge er funnet her: Den ekte møllen *Monopismonachella* (Tineidae), flatmøllen *Luquetia lobella* (Depressariidae), purpurvikler (*Phiaris rosaceana*), Hagtornsigdvikler (*Ancylis achatana*), hagtornfrøvikler (*Grapholitajanthinana*) og pyraliden (*Scoparia conicella*).

Strandnære lokasjoner har habitater for blant annet brunknoppurtflatmøll, vassgroplassvikler, sanddynenebbmott, karminspinner (alle EN) og berknappsandmott, almepraktmåler, hvit tiger-spinner, slåpetornsmalmott (alle VU).

Basert på sommerfuglstudiene i Raet nasjonalpark er det grunn til å anta at området også har en rik billefauna. Det er spesielt grunn til å tro at både våtmarkene og sandstrendene er gode leveområder for mange løpebiller og andre arter med spesielle biotopkrav – Den sjeldne løpebilleren *Stenolophus mixtus* ble funnet på utsiden av Tromøy, og i 2021 ble den kritisk truede rødknappsandbille (CR) funnet på Spornes i verneområdet.

Rødlistede biller finnes i de fleste tilfeller på lokaliteter knyttet til fjæresonen eller kysten – slike naturtyper som nettopp dominerer i den marine nasjonalparken.

RØDLISTEARTER BESKRIVELSE

Det er gjort en del undersøkelser av artsmangfoldet i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde, men dette er ikke jevnt fordelt mellom ulike artsgrupper. Det er registrert 5479 arter i perioden 2000–2023, og av disse er 341 rødlistet. For perioden 1950–2023 er det registrert 6349 arter, hvilket kan antyde at ca. 1000 arter kan ha blitt borte fra området, men dette er usikre tall i og med at det kan være feilkilder med mulige upresise funn og feilregistreringer.

Strandkvann er en viktig vertsplante for sommerfugler Foto: Øivind Berg

De fleste funn er gjort av biologer på oppdrag fra kommunene eller frivillige fra for eksempel Sopp- og Nyttevekstforbundet, Birdlife Norge eller engasjerte enkeltpersoner. Det som stedvis er grundig undersøkt er sopp, fugl, sommerfugler og planter. Grupper som bløtdyr, biller og andre småkryp, fisk, moser og lav er kun sporadisk registrert. Når det gjelder observasjoner av fugl er en del av artene kun observert på trekk og har ikke fast tilhold i verneområdene.

Vi oppfordrer alle som bruker verneområdet til å lage seg en bruker på artsobservasjoner og legge inn funn fortløpende. Dette kan gjøres enkelt med appen «Artsorakel» som også gir mulighet for artsbestemmelse og bilder. Alle registreringer er viktige, både av vanlige og sjeldne arter.

Registreringer av fremmede arter er kanskje enda viktigere for forvaltningen av verneområdet. Det er 106 arter, de fleste planter, som står på fremmedartslista (SE-NR) i verneområdene. 60 av disse har høy risiko.

FISK

I Raet nasjonalpark, i likhet med store deler av Skagerrak, er havet svært artsrikt. For mange er livet under de blå flater en skjult naturrikdom, og i en marin nasjonalpark skal livet i havet normalt vies spesiell oppmerksomhet, selv om havet forvaltes utfra andre lovverk enn naturverdiene på land og i lufta. I havet finnes det et mylder av farger, variasjoner i arter, naturtyper og livsformer som vi må lære å kjenne enda bedre enn vi gjør i dag for å kunne forvalte disse naturverdiene bærekraftig.

Transekt Tromøy ble i 1995 lansert som et havområde som kunne være spesielt egnet for marint vern i Norge, og med opprettelsen av Raet nasjonalpark ble transektet inkludert i verneområdet.

Taretorsk (*Gadus morhua*) er en brunrød kysttorsk og er en kjent og høyt skattet fisk på Sørlandet. Bestanden har imidlertid lenge hatt en nedadpekkende utvikling.

I de ytre områdene svømmer en gråere variant av arten – den siger inn i Skagerrak fra Nordsjøen.

Det er etablert marine bevaringsområder for å bygge opp bestandene av kysttorsk og hummer. Et marint bevaringsområde er et geografisk avgrenset område i sjø der reglene for fangst og fiske er strengere enn på utsiden av området.

Leppefiskene er tallrike i Raet nasjonalpark. Det er seks arter; berggylt, bergnebb, rødnebb, grasgylt, grønngylt og blåstål. Disse artene er kjent som rensefisk, det vil si at de renser andre fisk for parasitter. Dette har gjort leppefiskartene spesielt attraktive i oppdrettsnæringen for bekjempelse av lakselus i mærene.

Kysttorsk, fritidsfisker Foto: Shutterstock

Ellers lever leppefiskene av skjell, snegler, krepsdyr og andre bunnlevende virvelløse dyr.

Makrellen er selve karakterfisker for Sørlandet, og den kommer inn i Skagerrak i mai-juni når den baltiske havstrømmen fra Østersjøen svekkes. Makrellen trenger mye mat og er derfor alltid på jakt etter bytte – hovedsakelig raudåte, krill og krepsdyr som svever fritt i de øvre vannmassene. På sand- og mudderbunnen dominerer flatfiskene med rødspette som den ubestridt viktigste arten økonomisk sett. Når flyndrene ligger på bunnen, er de nesten usynlige, og helt usynlige når de har gravd seg ned i sand og mudder, slik at bare øyene stikker opp fra bunnen.

Ålen har lenge vært en viktig ressurs for kystfiskerne, men den er nå fredet året rundt. Den blir født i Saragassohavet i den amerikanske golfen. Den gjennomsluktige ålelarven driver med Golfstrømmen til Europa og Skagerrak.

I dyphavet finnes mange interessante fiskearter. Ueren er en typisk bunnfisk som kan leve ned til 500 meters dyp. Fiskene i dypet må takle helt andre forhold enn fiskene som svømmer i de frie vannmassene eller på grunt vann langs kysten. Pigghåen er den vanligste haiarten i Skagerrak, og den finnes både på grunt vann og på de store havdyp. Skater og havmus er to ualminnelige dypvannsarter som er mindre attraktive enn de mer skattede matsiskene lange og brosme, som også trives på dypt vann.

Øyepål er en av våre aller minste og mest tallrike torskefisker. Den lever på dybder fra 50 til 250 meters dyp og er ofte bifangst i rekefisket.

Fra dypet: Skolest, havmus og skalldyr Foto: Øivind Berg

SKALLDYR

I Raet nasjonalpark er hummer og taskekrabbe de største marine krepsdyrene. Hummeren er på toppen av næringspyramiden og en nøkkelart blant de bunnlevende dyrene i havet.

Hummeren trives best på relativt grunt vann, 15–40 meters dyp, langs kysten på fjell og steinbunn hvor den kan finne godt skjul.

Taskekrabben og strandkrabben har sine faste levesteder i skjærgården og i fjordene. I fjæresonen er det strandkrabben som dominerer, men den kommer til kort overfor sin større slektning, taskekrabben, på litt dypere vann.

Sjøkreps og dypvannsreke finnes stort sett på dypt vann, men også i fjæresonen kan man finne reker. De ligner på dypvannsrekene, er betydelig mindre og levende individer er ofte nærmest glassklare og gjennomsiktige.

Snegler og skjell finnes i store antall og i et mangfold av arter. De mest kjente er strandsneglen og blåskjellet, men på dypere vann finnes særegne arter som nakensnegl og kamskjell.

STRANDKRABBE Foto: Øivind Berg

STRANDKRABBE (over), ALBUESNEGLER (under)

MANETER, PIGGHUDER OG BLEKKSPRUTER

Maneter er nesledyr som svever i havet – noen er nesten helt usynlige, mens andre er store og med et langt slør av tråder slepende etter seg. I disse er det nesleceller som beskytter mot fiender.

Manetene består av opptil 98% vann, og de har hverken hjerne eller sentralnervesystem.

Sjöstjernene tilhører pigghudene, og de lever både på grunt og dypt vann. Sjöstjernene har oftest fem armer med småpiggete hud. De kan åpne skjell og muslinger ved hjelp av sugekoppene på undersiden av armene.

Kråkebollene kan også være utstyrt med pigger.

De lever av alger på bunnen, og kan, om de blir tallrike, beite ned store områder med tang og tare.

Det finnes flere arter blekksprut i Skagerrak, men sepiablekkspruten og akkaren er nok de mest alminnelige blekksprutartene langs kysten.

MANET (over), SJØSTJERNE (under) Foto: Øivind Berg

RØDLISTEDE ARTER I RAET NP OG SØM LVO

ARTER:	Funn siste 30 år:	ARTER:	Funn siste 30 år:
Amfibier, reptiler	22		
slettsnok	22	knekkand	8
		konglebit	9
Biller	19	kornkråke	13
husbukk		krykkje	424
liten skjoldbille	1	lappfiskand	92
rødbrytet skinkebille	2	lappspurv	18
strandkjempe-snutebille	3	lappugle	1
		lerkefalk	13
Edderkopppdyr	1	lomvi	818
sølvullspinnedderkopp	1	lunde	70
		makrellterne	735
Fisk	6	mellomskarv	9
pigghå	1	myrhauk	16
ål	5	myrrikse	5
		nattergal	101
Fugl	42 792	polarsnipe	278
alke	760	ringgås	49
bergand	176	rosenfink	34
brushane	118	rødstilk	1 036
båndkorsnebb	13	sandløper	243
dvergdykker	226	sandsvale	54
dverglo	13	sanglerke	203
dvergmåke	24	sivhauk	29
dvergspurv 1		sivhøne	4
fiskemåke	2601	sjøorre	1 406
fiskeørn	217	skjeand	15
fjellmyrløper	3	skjeggmeis	9
gjøk	31	småspove	187
granmeis	38	snadderand	22
gresshoppesanger	10	sothøne	2
grønnfink	1 221	steinvender	292
gråmåke	5 228	stjertand	51
gråspurv	953	stormsvale	1
gulnebbblom	16	storskarv	5 056
gulspurv	247	storspove	679
hauksanger	8	stær	1 602
havelle	1 359	svartand	2 522
havhest	183	svarthalespove	38
heilo	258	svartrødstjert	43
hettemåke	1 492	svartstrupe	40
horndykker	126	svømmesnipe	4
hortulan	5	taigasædgås	35
hubro	1	taksvale	356
hønsehauk	183	teist	574
jaktfalk	10	tjeld	232

Slettsnok Foto: Dag Dolmen CC

Strandkjempe-snutebille Foto: Boris Loboda CC

Pigghå Foto: Erling Svensen HI

Ål Foto: Shutterstock

Havelle Foto: Wiki CC

Hortulan Foto: Wiki CC

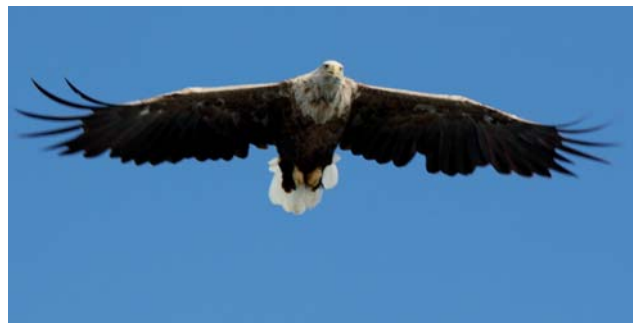
Nattergal Foto: Shutterstock

Polarsnipe Foto: Shutterstock

Rosenfink Foto: Shutterstock

Havørn Foto: Wiki CC

RØDLISTEDE ARTER I RAET NP OG SØM LVO

ARTER:	Funn siste 30 år:	ARTER:	Funn siste 30 år:
Fugl (forts.)		Krepsdyr	3
tundrasædgås	23	brakkvannsreke	1
tyrkerdue	31	hummer	2
tyvjo	64		
tårnseiler	372	Mangefotinger	1
vaktel	8	(ukjent)	1
vannrikse	138		
vepsevåk	8	Nebbflyer, kamelhalsflyer, mudderflyer, nettvinger	
vipe	333	rustgulløye	1
ærfugl	5 822		
		Nebbmunn	4
Karplanter	73	flekket askegallesuger	2
alm	4	hårsmåstrandtege	1
ask	11	(ukjent)	1
barlind	28		
blåstarr	1	Pattedyr	4
brunmyrak		hare	2
dronningstarr		ulv	2
dverglin	1		
eplerose		Sommerfugler	429
fagerrogn		almegulfly	1
firling		almepraktmåler	1
flatsivaks		askesmalmott	4
gaffelullurt	1	bergknappsmalmott	1
heistarr		blek dvergmåler	1
hjertergras	1	blåhodefly	3
jordbærkløver	3	blåmunkesmalmott	1
krabbekløver		bredringrørfly	1
lind	1	brun knoppurtflatmøll	1
marianøkleblom	1	brunflekket kjukemøll	7
nyresildre		båndringspinner	1
nøkketjernaks		dunkjevlennebbmott	8
ormetunge	1	dvergnebbmott	6
prikkstarr		engglassvinge	6
pusleblom	1	fjærepraktvikler	8
ramsløk		flekksivmott	2
skruehavgras		flikengmåler	1
smånesle	3	gresspinner	10
steinstorkenebb		gråbrun svevefjærmøll	10
stivt havfruegras		grått lyngheifly	1
tusengylden	14	gulpebollemøll	5
villeple		gulpudret rotvikler	1
vårsalat	1	hagtornfrøvikler	3
vårvikke		hagtornsigdvikler	15
åkermåne	1	hasselgrenmøll	2
		hjortetrøstfjærmøll	4

Teist Foto: Svein Håkon Lorentsen CC

Pusleblom Foto: Wiki CC

Sandløper Foto: Shutterstock

Tusengylden Foto: Wiki CC

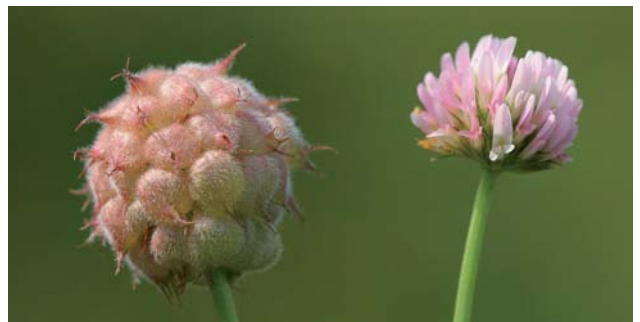
Steinvender Foto: JJ Harrisson CC

Maria nøkleblom Foto: Wiki CC

Lomvi Foto: Shutterstock

Jordbærkløver Foto: Wikki CC

Brakkvannsreke Foto: Arnt Kvinnesland

Hummer Foto: Shutterstock

RØDLISTEDE ARTER I RAET NP OG SØM LVO

ARTER: Funn siste 30 år:

Sommerfugler (forts.)

hvit tigerspinner	5
hvitbåndnellikfly	7
hvitt strandengfly	7
irisørfly	4
jonsokkollstilkvikler	1
karminpraktvikler	4
karminspinner	3
kjempesivmott	1
kjukesmalmott	1
krossvedflatvikler	1
kvannpraktvikler	2
kystdvergmåler	2
kystnebbmott	
kystpraktvikler	4
kystsumpvikler	1
lerkevikler	3
lindesmalmott	1
linjefly	1
lys gullrisengvikler	16
malurtdvergmåler	1
mellavmøll	1
mindre eikeordensbånd	1
moseprydvikler	4
myntepraktvikler	2
myrstengelfly	2
okerfly	4
ospetredreper	3
piggknopprørfly	10
pileordensbånd	1
plommelavmøll	3
purpurengmåler	1
randbladmåler	7
rappnebbmott	4
rødhalslavspinner	7
rødtopplundmåler	2
sanddynenebbmott	2
sandnebbmott	1
sandsmalmott	5
sandvoksmott	1
seljeløvmåler	2
sivfly	2
skogsalatengvikler	1
slåpetornsigdvinge	19
slåpetornsmalmott	1
slåpetornvikler	1

ARTER: Funn siste 30 år:

smalringørfly	4
snelleprydvikler	1
stor lakrismjeltsekkemøll	4
strandstjerneengvikler	1
strandstjernepraktvikler	4
sumpflatvikler	5
sumpgressfly	3
tirlungesmalmott	2
trapesreirmøll	1
trollbærdvergmåler	1
vassgropraktvikler	1
vasspestdammmott	10
vintereiksmalmott	3
(ukjent)	133

Sopp

anderødspore	3
askekullsopp	
blåfiltet løpekule	
blåstrømperødspore	
broddsoppsnyltekjuke	
broket korallsopp	
brun engvokssopp	
duntrøffel	
dvergstanksopp	
eikevokssopp	
fiolkorallsopp	
furubarkkjuke	
furustokkjuke	2
giftrødspore	
grangråkjuke	
grå grynusserong	
gul kratertrøffel	
gulbrun narrevokssopp	
hjernetrøffel	
kokskremle	
korallkjuke	
kremrødspore	
lillagrå rødspore	
lundvokssopp	
lutvokssopp	
løveslørsopp	
melrødspore	
midnattsblå rødspore	
mørkskjellet vokssopp	
olivenkremle	

ARTER:

Funn siste 30 år:

Sopp (forts.)

oransje bålbitersopp
oransjemusserong
rosakjøntriske
rosamelkriske
rotreddiksopp
russelærvokssopp
rutekremle
ruteskorpe
rødskivevokssopp
rødtupporallsopp
skorpedynekejuke
sleip kastanjemusserong
stanknarrevokssopp
svart løpekule
svartblå rødspore
svartnende kantarell
sørlig fiolkorallsopp
sørlig rødtuppsopp
vierkjuke
vortekremskinn

1

Tovinger

gulkinnet skogbrynflue
markusflue
mørk messingblomsterflue
(ukjent)
Veps
dyneskoggraver
ildsandbie
rødknappsandbie
skyggemaur
småbladskjærerbie
(ukjent)

6

1

1

2

2

9

1

1

4

1

1

1

Totalsum

43 373

Kystpraktvikler Foto Wiki CC

Slåpetornsigdving Foto Entomart Wiki CC

Rødknappsandbie Foto: Agne Ødegaard NINA

Almepraktmåler Foto Wiki CC

Mindre eikeordensbånd Foto Wiki CC

Klimaendring

Landskapsvernområdet og nasjonalparken ligger langt sør i Norge, og verneområdene ligger i sin helhet i kystsonen. Klimaet i disse områdene er typisk oseanisk.

Sjøsprøyt driver inn fra havet og inn over land ved kraftig pålandsvind. Det er sjelden mye snø i verneområdene, spesielt i de ytre delene av verneområdene, men nærheten til havet og områdets relativt flate topografi gjør områdene sterkt vindutsatt. Sjøen bufrer også temperaturen gjennom året, og det medfører at det blir relativt mildt klima om vinteren og relativt svalt om sommeren til tross for at Sørlandet er den regionen i landet som har flest soldager i året.

Nasjonalparken i vest ved Hasseltangen og Søm tilhører den nemorale vegetasjonssone, eller enklere sagt: Edellauvskogssonen. Denne vegetasjonsregionen er en nordlig utløper av den europeiske edellauvkogen og er i Norge sparsomt utbredt langs Sørlandskysten. Flere arter i Norge er utelukkende knyttet til denne sonen.

De klimaendringene som påvirker verneområdet, er først og fremst mer ustabil vær og stigende havtemperatur. Tidspunktet for ankomst av trekkfugl blir skjøvet gravis tidligere på året og vårens hekketid blir tilsvarende tidligere for både sjøfugl, ender, gjess og småfugl.

Storm på Spornes. Foto: Jarle Kvam

Oppblomstring av alger og zooplankton ser også ut til å forskyves, og enkelte somre kan være ekstremt varme og/eller tørre.

Økt havtemperatur skaper utfordringer for nordlige kaldtvannsarter som torsk, sukkertare og flatøsters, og favoriserer mange invaderende arter som japansk drivtang og stillehavsøsters. Økt vanntemperatur kan også gi voldsom oppblomstring med «grønske», særlig i kombinasjon med høynæringstilgang i vannet. Dette skygger ut havbunnen og fører til oksygenmangel for bunnvegetasjonen.

Mer ekstremvær med springflo kan vaske ut sanddyner og skade tiltak med tilrettelegging i strandsonen. Betydelig ferskvannstilstrømming knyttet til flom og overvann fra fastlandet kan også føre til uønsket nedslamming og økt næringstilførsel. Dette er en særlig stor trussel mot ålegrass.

Selv om sur nedbør er sterkt redusert, vil fortsatt sur nedbør og andre årsaker til forsurening av havvannet påvirke livet i havet – koraller, skjell og skalldyr vil være spesielt utsatt for økt surhetsgrad i havet.

Annen negativ påvirkning

Den største trusselen mot kystsonen generelt er nedbygging, og selv om vernebestemmelsene begrenser dette betydelig er det fortsatt økning i nedbygging primært i form av brygger og fritidsboliger.

Eiendommene har en tendens til å bli gradvis mer urbanisert og plener overtar for tidligere naturtomter.

Det er rom for noe tilrettelegging for friluftsliv, da primært med tanke på samling og kanalisering av besøkende bort fra sårbare verneverdier.

OVERBEITE

Mesteparten av den terrestriske delen av verneområdet er tillatt for beite, kun unntatt sone B skogfredning. Enkelte områder har gamle beiteretter og grunneier har ellers anledning til å slippe ut beitedyr. Enkelte områder kan med høyt beitepress bli overbeitet, og dette kan gå ut over vegetasjonsdekket og arts mangfold. Helårsbeite eller beite i svært tørre perioder vil være den største trusselen. Foreløpig er dette lite utbredt.

GJENGROING

Bruken av utmarksbeite og antallet husdyr har blitt sterkt redusert de siste 100 årene, og store deler av kystlandskapet bærer preg av ulike grader av gjengroing. Einer dominerer på de mest utsatte arealene, og ellers er det trevegetasjon, primært gran og furu, som tar over i det ellers åpne landskapet. Enkelte steder er også fremmede

arter som rynkerose, buskfuru, platanlønn og parkslirekne relativt utbredt.

MUDRING OG SANDPÅFYLLING

Det er tillatt med vedlikeholdsmudring i nasjonalparken, men mudring utenfor selve verneområdet kan også gi negative konsekvenser. Dette gjelder spesielt for vekstvilkårene for ålegras. Det er bare for offentlige strender det gis mulighet til å søke om å fylle på sand, men det foregår ulovlig påfylling noen steder. Hvis mudring og sandpåfylling gjennomføres i sommerhalvåret kan det få svært negative konsekvenser for ålegras og andre arter som er avhengig av sollys.

FORSØPLING OG FORURENSNING

Marint avfall, utslipp fra sanitæranlegg, avrenning fra tettbebygde strøk, hager og landbruksarealer, overvann, akutte utslipp og forsøpling fra både brukere av verneområdene og områdene rundt, er blant de mest aktuelle kildene til forsøpling og forurensning. Dumping av båter, bilvrak og annet avfall skjer ofte, og til og med tilfeller av dumping av vanlig søppel blir rapportert årlig, særlig ved kommunens renovasjonspunkter i verneområdet.

Gjengrodd landskap på Merdø. Foto: Øivind Berg

OVERFISKE

Alt fiske er regulert etter havressursloven og med unntak av sone C, tråleforbud, er det ingen forskjell på fisket i og utenfor nasjonalparken. Vi ser at en rekke arter er i tilbakegang i Skagerrak. Arter hvor bestandene er i sterk tilbakegang er torsk, lange, vanlig uer, steinbit, kveite og blålange. Bestandene av hummer er også på et spesielt lavt nivå – historisk sett.

Andre arter har store naturlige variasjoner, men har hatt gradvis redusert bestand gjennom flere år. Dette gjelder eksempelvis både dypvannsreke og blåskjell.

Hvilken betydning fisket etter leppefisk har på bestanden og økosystemet er uavklart. Leppefisk fanges i betydelige mengder langs hele kysten og transporteres som levende fisk til oppdrettsnæringen i Nord-Norge, Trøndelag og Vestlandet for å benyttes som rensefisk på laks i mærene.

Yrkesfisket er regulert gjennom kvoter, og fiskerne rapporterer all fangst – inklusive bifangst fra reke-tråling. Bunntråling har vist seg å være spesielt skadelig både for havbunnen og fiskebestandene som lever der.

Fritidsfisket kan foregå med relativt få begrensninger, og selv om det er innført begrensninger på fangst av hummer (maks- og minimumsmål og forbud mot fangst av rognhummer), er aktiviteten blant fritidsfiskere så høy at hummerbestanden synker betydelig utenfor de spesielle hummerreservatene. Det pågår dessuten et omfattende fiske etter sjøkreps og krabber året rundt – fiske med stang og snøre har få eller ingen begrensninger i nasjonalparken.

Rekefisker. Foto: Øivind Berg

SPØKELSESFISKE

Ved utfasing av bomullsgarn på 70-tallet, og teiner av tre på 90-tallet ble disse erstattet av produkter i plast og metall. Til forskjell fra naturmaterialer brytes disse svært langsomt ned og kan, ved tap, fortsette å fiske på havbunnen i mange tiår.

Undersøkelser i prosjektet «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» (Raet, Færder, Jomfruland og Ytre Hvaler) viser at det i sonen 10-90 muh er ca. 10 000 tapte fiskeredskaper bare i Raet nasjonalpark og at brorparten av disse aktivt fanger fisk og skalldyr. Både rovfisk som ørret, sei og torsk, og ikke minst et betydelig antall hummer og krabber blir dermed fanget i disse. De dør og blir til ny åte som lokker fisk og krepsdyr inn i fangstredskaper. Betydningen av tap av fiskeredskap og hvor stort antall fisk og andre sjødyr som går tapt årlig, er ikke dokumentert, men antas å være betydelig.

BUNNTRÅLING

Bunntråling påvirker livet på havbunnen og kan derfor påvirke livet i havet negativt. Bunntrål er et konisk utformet nett som slepes langs havbunnen, og redskapen brukes i fisket etter arter som torsk, tobis, sjøkreps og reker.

I en ny rapport (2023) oppsummerer havforskerne all tilgjengelig kunnskap om hvordan bunndyr og deres leveområder blir påvirket av fiske med bunntrål – fysisk, kjemisk og biologisk.

Koraller skades av trål

Fisket med bunntrål fanger, forflytter og skader livet på havbunnen, virvler opp sedimenter og tråldørene (lemmene) lager opptil 30 cm dype spor på bunnen. Slike fysiske effekter av tråling er størst på mudderbunn bestående av leire og silt.

Forskerne finner det godt dokumentert at bunntråling har stor påvirkning på leveområder som er dominert av store, fastsittende organismer som vokser sent og lever lenge. Dette gjelder i første rekke koraller, svamper og sjøfjær.

Studier viser at det kan ta flere tiår før skadede leveområder er fullt restituert. Det betyr at områder med koraller og svamper bør få spesielt vern.

Spøkelsesfiske Foto: Geir Eliassen

FERDSEL

Menneskelig ferdsel, både på land og i sjø kan være en trussel mot naturen i verneområdet. Bålbrenning på svaberg og i rullestein ødelegger sårbare og uerstattelige geologiske verdier hvert år. Tråkk og slitasje i sårbare områder, og særlig sykling kan slite betydelig på røtter og vegetasjon. Vedhogst avdekkes jevnlig i trollskogen på Hove og andre steder. Vannsport, bruk av motorbåt, vannskuter og annet blått friluftsliv kan forstyrre både hekkende fugl og trekkfugl. Løse hunder vurderes som nesten like stor trussel mot sjøfugl. Langtids telting er også uønsket i verneområdet, da det medfører skade på vegetasjonsdekket og medfører økt grad av sanitær forurensning og annet avfall.

TILLEGGSOPPLYSNINGER

Informasjonen er hentet blant annet fra naturtype-registreringer på Agder fra blant annet 2008, 2010 og 2013. I forbindelse med verneprosessen ble det bestilt konsekvensutredning og grunnlagsrapporter på en rekke spesifikke fagfelt, blant annet for insekter, geologi, marin natur og arts mangfold, terrestrisk natur og vegetasjon m.m.

Disse ligger tilgjengelig på www.nasjonalparkstyre.no/raet/publikasjoner

Antall arter og rødlistestatus er hentet fra Artsdatabankens artskart i tillegg til grunnlagsrapportene.

FERDSEL: Ferdsel, bålbrenning og telting setter spor i nasjonalparkene. Foto: Øystein Paulsen

BÅTTURISME: Også ved strandhogg på holmer og øyer i nasjonalparken henstilles det til sporløs ferdsel. Foto: Jan Atle Knutsen

Brukshistorikk

RAET (VV00003273) – Nasjonalparken har 8,6 km² fastland av totalt 607 km². I verneområdet er det ca. 720 eiendommer med i overkant av 1200 eiere.

De fleste av eiendommene har kun grense i vannlinjen mot nasjonalparken, mens noen eiendommer også har landareal inne i verneområdet. Nasjonalparkområdet er mye brukt, og det har vært tilgjengelig for folk helt siden isen trakk seg tilbake for ca. 12 000 år siden.

Det er 149 fritidsboliger i Raet nasjonalpark (enkelte av disse kan være i Søm LVO), men det er ingen eneboliger i nasjonalparken.

Det er flere LNF-eiendommer som tilhører landbrukseiendommer utenfor verneområdet. Dette gjelder spesielt på Tromøy. En del øyer mangler gårds- og bruksnummer, men kan være underlagt gamle uregistrerte eierskap og bruksretter. Et eksempel er Tromlingene som forvaltes av Alve- og Tromlingene grunneierlag.

EIERSTRUKTUR

Halvparten av landarealet er privateid (655 eiendommer). Ellers er svært mange eiendommer eid av Agder fylkeskommune (5), kommunene (19) eller Staten ved Miljødirektoratet (44).

Søm landskapsvernområde har 24 eiendommer på totalt 2,46 km² landareal av totalt 3,1 km². Det er 14 eneboliger i dette landskapsvernområdet. I tillegg kommer 7 fritidseiendommer, hvorav minst 2 også ligger i Raet nasjonalpark. Utredningene har ikke fordelt antallet i de ulike verneområdene i konsekvensutredningen.

VERNEPROSESS

I samråd med Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner tok Fylkesmannen i Aust-Agder (nå Statsforvalteren i Agder) initiativ til å utrede mulighetene for å opprette en nasjonalpark på kysten av daværende Aust-Agder fylke med utgangspunkt i Raet landskapsvernområde og tilstøtende områder. Våren 2012 ble det gjort et forarbeid, og i 2013 ga miljøvernminister Bård Vegar Solhjell klarsignal til at arbeidet kunne starte opp.

En forutsetning for realisering av Raet nasjonalpark har vært at Grimstad, Arendal og Tvede-

strand kommuner stilte seg bak verneforslaget, og det har vært lagt vekt på lokal medvirkning i verneprosessen.

På det tidspunktet var det én nasjonalpark med større sjøarealer i Norge fra før – Ytre Hvaler nasjonalpark i daværende Østfold fylke. Den ble opprettet i 2009 og var et resultat av Stortingsmelding 62 1991-92 – «Nasjonalparkplanen». Samtidig var arbeidet med Færder nasjonalpark i daværende Vestfold fylke godt i gang. Også denne som resultat av lokalt initiativ.

I 2001 ble det utarbeidet en liste med 36 foreslåtte marine verneområder i en marin verneplan etter havressursloven. Et av disse var Transekt Skagerrak utenfor Arendal kommune. I 2004 ble disse avgrenset til 6 forslag og i 2015 ble det foreslått å inkludere transektet i Raet nasjonalpark. Arealet ble noe avkortet mot sokkelen siden areal utenfor sokkelen ikke kan vernes etter naturmangfoldsloven. Raet nasjonalpark ble Norges hittil største marine verneområde med 599 km² sjø, som utgjør 98 prosent av verneområdet.

Ved etablering av Raet nasjonalpark, ble tidligere verneområder innenfor nasjonalparkens avgrensning opphevet. Mesteparten av Raet landskapsvernområde ble videreført som Raet nasjonalpark med unntak av en del eiendommer (registrert som eneboliger) og områder med betydelig turisme/infrastruktur på Hoveodden. Deler av daværende Hasseltangen landskapsvernområde ble videreført som Søm landskapsvernområde, resten inngår i Raet nasjonalpark.

Sjøfuglreservater og fuglefredningsområder gis et økt vern gjennom soneinndeling.

RESTRIKSJONSOMRÅDER

Det er tre ulike typer soneinndeling med egne restriksjonsbestemmelser i Raet nasjonalpark. Landskapsvernområdet har ingen restriksjonsområder.

Sone A

Sone A sjøfugl har som formål å ta vare på fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser. Sone A har ferdselsforbud i perioden 15.4 til 15.7. Dette ferdselsforbudet gjelder også 50 meter ut i sjø fra sjøfuglreservatet. Det er også forbud mot fiske og fangst i Sone A, og det er båndtvang fra 1.3 til 20.8.

Unntaket er Sone A på Tromlingene som mangler ferdselsforbud, men som har helårsbåndtvang og jaktforbud. I alle sone A er camping, teltslagning og oppsetting av kamuflasjeinnretninger forbudt.

Sone B

Sone B skogfredning har som formål å ta vare på sårbare naturtyper og arter. Her er hogst og utsetting av beitedyr søknadspliktig. Camping, telting og oppsetting av kamuflasjeinnretninger forbudt med unntak av på Ramsøya.

Sone C

Sone C har som formål å ta vare på områder med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområder i sjø. Det er forbudt med fiskeredskaper som slepes under fiske og som kan berøre bunnen (tråling).

Miljødirektoratet arbeider med en innsynsløsning for restriksjonsområder, og inntil videre kan man få opp dette kartlaget ved å bruke Statsforvalterens kartløsning agderkart.fylkesmannen.no og velge kartlaget naturvern og sonevern Raet nasjonalpark.

Restriksjonsområdene fremgår også på nettsiden nasjonalparkstyre.no/raet/kart (nederst) fra samme kartbase og som vedlegg til forvaltningsplanen.

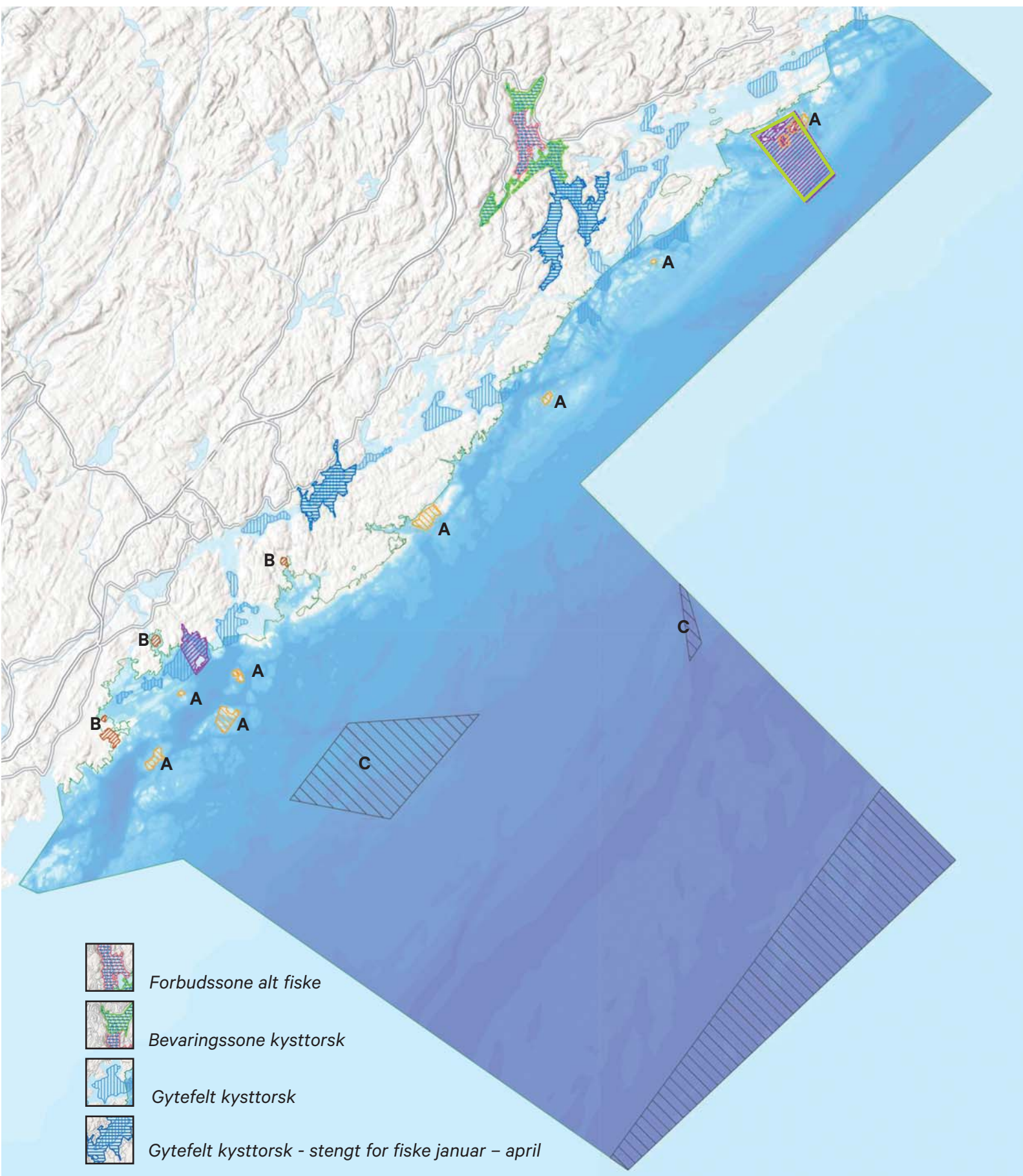
Kartet på motstående side viser ulike restriksjonsområder, inkludert områder som ligger utenfor Raet nasjonalpark, men som har betydning for de marine verneverdiene.

SONE A: Sjøfuglreservat Foto: Inge Selås

RESTRIKSJONSOMRÅDER:

Sone A – sjøfuglreservat, Sone B – skogfredning, Sone C- trålforbudsone og Sone D – hummerreservat

MARINT VERN

Marint vern er forvaltningstiltak i kyst- og havområder som har spesielt behov for vern eller beskyttelse. Det kan for eksempel være forbud mot å fiske, tråle på havbunnen, drive fiskeoppdrett eller utvinne olje eller mineraler. Spesielle og sårbare arter og naturtyper kan gis vern gjennom naturmangfoldloven eller beskyttelse gjennom havressursloven. Naturmangfoldloven gir anledning til vern av natur på havbunnen og i vannsøylen innenfor den norske territorialgrensen (12 nautiske mil). Havressursloven regulerer fiskeriaktiviteter i norsk økonomisk sone, på norsk kontinentalsokkel og norske fiskefartøyers virksomhet uansett hvor i verden de fisker. Marint vern er viktig for at vi skal kunne fortsette å høste av og bruke havet bærekraftig over hele verden.

Marint vern bevarer biologisk mangfold, beskytter habitater, øker biomasse og tetthet av vernede arter, gjenoppbygger bred alders- og størrelses-sammensetning hos vernede arter, styrker motstandskraften i økosystemet og kan bidra til mer bærekraft i fiskerier. Men effektene avhenger av hvor strengt vernet eller beskyttelsen er.

Fire marine nasjonalparker er etablert i Skagerrak. Det er etablert 50 fredningsområder for hummer langs kysten fra Hvaler til Sognefjorden. I Tvedestrandsfjorden ligger Norges eneste område hvor det er helt forbudt å fiske. Her pågår det stor forskningsaktivitet for å forstå effektene av et slikt vern.

Det er etablert fiskeforbudssoner hvor det ikke er tillatt å fiske etter torsk. Det gjelder i utvalgte gytefelt for kysttorsk i perioden januar–april (i blant annet Tromøysund), samt totalforbud mot fiske etter torsk i Oslofjorden og Ytre Oslofjord fra Svenskegrensa til grensa mot Agder øst for Risør.

I april 2021 la Regjeringen fram Stortingsmelding om bevaring av marin natur i Norge, og Havforskningsinstituttet har levert kunnskapsgrunnlaget til Stortingsmeldingen.

FREDNINGSOMRÅDER FOR HUMMER

I Arendal er det et lite hummerfredningsområde i Raet nasjonalpark nær Havforskningsinstituttets forskningsstasjon Flødevigen. I tillegg er det tilsvarende område utenfor nasjonalparkområdet i Risør kommune, samt blant annet ved Bolærne i Færder nasjonalpark og på Hvaler i Ytre Hvaler nasjonalpark.

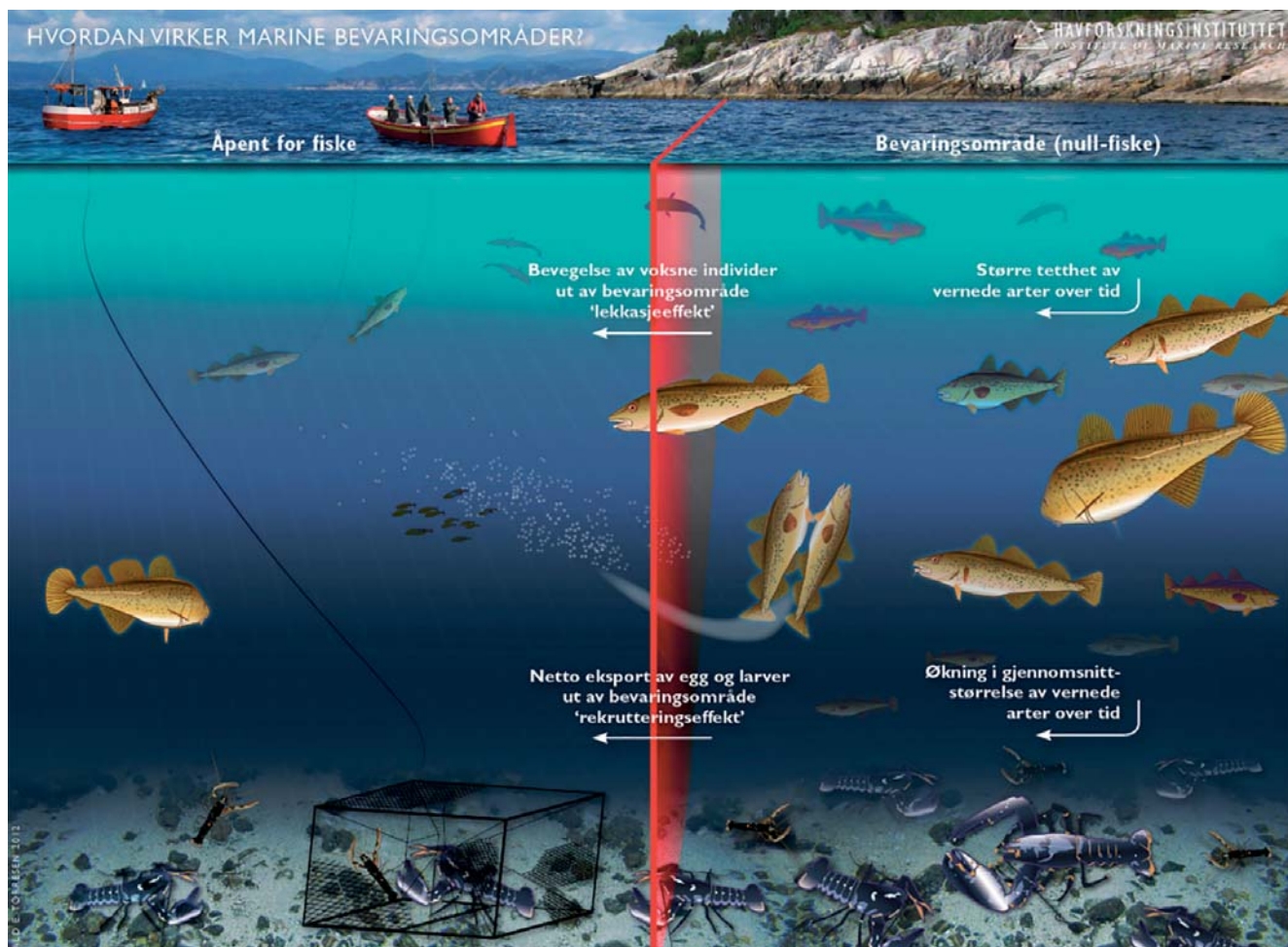
Aksept for vern er avhengig av relevant kunnskap. Mangel på gode lokale eksempler som viser effekter av marint vern har vært et betydelig hinder for mer utstrakt bruk av marint vern som et forvaltningsverktøy.

Utviklingen av hummerbestandene i de valgte fredningsområdene er blitt overvåket med årlig forsøksfiske. Slik har forskerne sammenliknet utviklingen innenfor og utenfor områdene, i tiden før og etter at det ble innført redskapsbegrensninger (kun tillatt med fiske med snøre og krok) Med resultatene fra hummerfredningsområdene – hummerreservatene – har forskerne høstet erfaring og fått ny kunnskap. Etter to tiår med marint vern kan havforskerne konkludere at det har vernet har vært en suksess.

I tillegg til positive lokale effekter for hummer har forskningen vist at også leppefisk og torsk har respondert positivt på redskapsbegrensningene i fredningsområdene for hummer. Trenden viser økt tetthet, økt gjennomsnittsstørrelse og høyere overlevelse for fisk som opplever lavere fisketrykk.

HUMMERFISKE. Teinesetting. Foto: Øivind Berg

Forskning har vist at marint vern i områder som er delvis eller helt stengt for fiske fører til endringer i størrelse på individer og antall arter som opplever vern. Endringene kan «lekke» ut til områdene rundt når voksne individer vandrer ut av områdene, og gjennom eksport av egg, larver og yngel fra gyting innenfor verneområdene.. *Illustrasjon: Havforskningsinstituttet*

BEVAR RAET

«Bevar Raet» er et prosjekt ledet av Agder fylkeskommune med det formål å legge til rette for at de marine økosystemene i Raet nasjonalpark kan gjenoppbygges til et robust nivå.

I Raet nasjonalpark, som er en marin nasjonalpark, er verneområdene på land godt ivaretatt av verneforskriften, mens de marine verneverdiene ikke har tilsvarende verneforskrift med tilhørende retningslinjer for forvaltningen.

Imidlertid har Fiskeridirektoratet uttalt følgende (i brev datert 18.01.2022, ref. 22/908):

- Gjenoppbygge økosystemfunksjoner, og gjennom dette styrke potensial for bærekraftig høsting.
- Etablere relevante tiltak for å redusere negativ påvirkning i utvalgte områder.
- Bygge opp kunnskapen om effekten av marine bevaringsområder som tiltak for mer robuste og produktive økosystemer.

På Naturtoppmøtet Canada i desember 2022 ble de 196 deltakende landene enige om en ambisiøs naturavtale for å hindre og reversere mer ødeleggelse av natur. Et av de viktigste punktene i avtalen er «30 innen 30», som vil si at 30 prosent av hav- og landområder skal vernes innen 2030. Vern sikrer at de viktigste naturverdiene tas vare på, ved at eventuell bruk skjer ut ifra premisser som ikke truer dem.

Regjeringen ønsker å følge opp dette med satsing i Skagerrak–Oslofjorden, og sentralt i arbeidet står behovet for kartlegging og kunnskap, både om hvordan de marine økosystemene virker i samspill, hvordan områdene brukes i dag, og hvilke endringer som gir effekt. Det krever også at Raet nasjonalpark vurderes i sin helhet, i tillegg til at de omkringliggende sjøområdene sees i sammenheng med arealene i nasjonalparken.

<https://agderfk.no/vare-tjenester/klima-natur-og-friluftsliv/marin-forvaltning/>

BRUKSHISTORIE

Kystområdene og skjærgården i Sør-Norge er i stor grad preget av menneskers aktivitet gjennom hundrevis av år.

Vi finner spor etter menneskelig aktivitet i store deler av nasjonalparkområdet. I eldre steinalder levde menneskene av jakt og fiske, i hovedsak knyttet til marine ressurser, men havnivået var den gangen for høyt til at vi i dag finner sikre registreringer i selve nasjonalparkområdene (som den gang lå under havet). I yngre steinalder ble jordbruk og tamdyrhold innført. Det er registrert steinalderlokaliteter både ved Alve og Bjelland på Tromøy, men disse ligger utenfor nasjonalparken. De tydeligste sporene etter forhistorien finner vi i form av mektige gravrøyser sannsynligvis fra bronsealder, men det finnes også rester av yngre fornminner/graver blant annet på Hasseltangen.

Sjøfartshistorien har satt mange spor i nasjonalparken. Agderkystens sentrale posisjon i norsk og europeisk skipsfart fra ca. 1650– 1900 har satt sitt preg på landsdelen. Flere av de viktigste kulturminnene er knyttet til denne epoken. Vi finner uthavnene Lyngør og Merdø i tilknytning til nasjonalparken, og det finnes en rekke skipsvrak innenfor vernegrensene. Det mest kjente skipsvraket er slaveskipet «Fredensborg» som forliste 1. desember 1768 ved Gitmertangen helt øst på Tromøy.

Etter hvert som skipstrafikken økte, ble kysten bygd ut med kjennetegn og båker. Det mest kjente er kanskje Hesnes merke som ble flyttet til Valøyene i 1833. Senere ble fyrstasjoner etablert. Store og Lille Torungen (1844), Lyngør fyr (1879) og Ytre Møkkalasset fyr (1888) ligger alle i Raet nasjonalpark.

Skipsfarten brakte med seg ballastjord som inneholdt frø og planter som slo rot, spredde seg og fortsatt finnes på en del av øyene i nasjonalparken.

Fiskerbonden nyttet flesteparten av øyene til enten sesong- eller helårsbeite for småfe, mens områder på fastlandet primært ble beitet av hest og storfe. På Tromøy er dette nedtegnet i gamle beiteretter. Det finnes undersøkelser som viser at vegetasjonen på øyene jevnlig ble brent, og dette inkluderer både områder som nå har kystlynghei og øyer som domineres av grasvekst.

Historisk bilde fra Spornes, Tromøy, ca. 1930
Foto: P.M. Danielsen

SJØMERKE: Hesnes merke på Valøyene.. Foto: Øystein Paulsen

FYR: Store Torungen. Foto: Øivind Berg

LANDBRUK

I nasjonalparken og Søm landskapsvernområde foregår det landbruksdrift i en viss grad. Den mest intensive jordbruksdriften pågår i Søm landskapsvernområde, hvor det blant annet produseres ferdigpilen av et relativt stort omfang. Vi finner også noen ekstensivt drevne arealer i nasjonalparken. Dette dreier seg i første rekke om utmarksarealer som beites. Det er lange tradisjoner for beiting på øyene langs kysten av Agder. På flere av øyene i nasjonalparken beiter det både sau, villsau og geiter. Like utenfor nasjonalparken drives intens jordbruksproduksjon. Dette gjelder spesielt på Tromøya hvor produksjon av grønnsaker og gras dominerer kulturlandskapet.

Store deler av skogarealene i nasjonalparkområdet og i landskapsvernområdet er oppdelt i svært mange små teiger med vanskelig arrondering. Dette gjør at det i mindre grad har vært drevet aktiv skogsdrift, og at områdene i større grad har gjort nytte blant annet som vedskog. Det har likevel tidligere vært drevet noe skogsdrift innenfor nasjonalparken. I Botneskogen på Tromøya finner vi det eneste området som omfattes av skogbruksplan. Her ble det avvirket i 2013. Det vil ikke åpnes for videre økonomisk skogsdrift i nasjonalparken.

Det er kommunene som er ansvarlig myndighet for landbruk (se kommunens hjemmesider), og regionalt følges dette opp av Statsforvalterens landbruksavdeling. For landbruk gjelder en rekke lover og forskrifter, se foreksempel:

<https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Landbruk-og-mat/>

BEITE i skjærgården, Tvedestrand Foto: Øivind Berg

FRILUFTSLIV

Både Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde har stor verdi for allment friluftsliv og naturopplevelse. Nasjonalparken ligger i kort avstand fra sentrum i Tvedestrand, Arendal og Grimstad by, og kan nås både sjøveien og over land. Innenfor nasjonalparken er det 58 statlig sikrede friluftsområder. Flertallet av disse er holmer og skjær i skjærgården, men regionens kanskje mest populære og mest benyttede utfarts-, rekreasjons- og turområder ligger på Hove på Tromøya og på Hasseltangen på Nedenes. Begge disse områdene har god landforbindelse med vei og definerte parkeringsplasser.

Bruken av områdene er størst om sommeren, med en tydelig topp i fellesferien. Men områdene blir brukt relativt mye også i årets andre årstider. Det går et skille i friluftslivsbruken avhengig av om områdene er landfaste, eller kun er tilgjengelige med båt. Flere av de landfaste områdene har svært høy bruk gjennom hele året. En viktig del av bruken er knyttet til båt- og strandliv, og bruken av fritidsbåter i nasjonalparken er svært høy i sommerhalvåret.

En stor andel av bruken som foregår i nasjonalparken er i form av uorganiserte aktiviteter. Folk bruker området på fritiden til bading, turgåing, padling, jakt, fiske og andre aktiviteter. I tillegg benytter mange ulike mange foreninger og lag forskjellige deler av nasjonalparken aktivt. Barnehager, skoler, leirskoler, folkehøgskoler og ulike institusjoner bruker også områdene i stor utstrekning året rundt.

FRILUFTSLIV: Kajakpadling Foto: Asbjørn Aanonsen

Raet camping (tidligere Hove Camping og Canvas Hove) ligger idyllisk til i furuskogen omkranset av nasjonalparken og med kort avstand og visuell kontakt med sjøen både mot Hovekilen i nordvest og mot Skagerrak i sørøst. Campingplassen har lange tradisjoner som campingplass, og området har vært populært som teltplass helt siden 1950-tallet, da det begynte å bli moderne å dra på telt-tur.

En del av friluftslivsbruken i nasjonalparken er også knyttet til fritidseiendommene i området. Det ligger en del hytter i nasjonalparken, og disse benyttes hyppig, selv om det naturlig nok er mest bruk av hytter og fritidsboliger i tiden april-okto-

ber med en tydelig topp i fellesferien.

Friluftsliv og fritidsaktiviteter i kysten er en viktig del av Agders identitet. Svært mange fastboende og besøkende benytter seg av strendene og skjærgården, særlig i sommerhalvåret. Området har ord på seg å være «hele Norges sommersted», og bruken er følgelig stor og konsentrert i hele skoleferien.

Siden Raet nasjonalpark, sammen med Søm landskapsvernområde, omfatter noen av de mest besøkte friluftslivsområdene i regionen, slik som Hove i Arendal, Storesand i Grimstad og Nautholmene og Speken i Tvedestrand er besøks-trykket stort.

HELE NORGES SOMMERSTED. Flatskjæra øst for Lyngør. Foto: Øivind Berg

Noen av de landfaste og lett tilgjengelig områdene har ekstremt høy bruksfrekvens, mens de mer utilgjengelige som kun kan nås med båt, har naturlig noe lavere bruksfrekvens. Flere ferdselstellere er plassert ut og gir god dokumentasjon på hvor stort besøksstrykket er og når det er størst.

Merdø ligger på rundt 50 000 besøkende i året, Hasseltangen har rundt 100 000 per år og Hove nærmere 300 000 besøkende hvert år.

Det er etablert kyststi i alle tre kommunene, og særlig områdene Ruager–Hasseltangen og Hoveodden–Botne er svært mye brukt av turgåere. Rundt Hoveodden er det i tillegg etablert en Folkesti med universell utforming og to kortere sløyfer med «Sti for alle». Kyststien fra Lyngør til Speken er også populær. Det er dessuten svært populært å sykle og ri i de samme områdene, og for å avgrense brukerkonflikt er det etablert en egen ridedsti i Hoveskogen. Stiene er lagt inn i turrutebasen.

Flere områder som tidligere var skjærgårdspark er tilrettelagt med toaletter, renovasjonspunkter og brygger for friluftslivet. En del gamle anløpskaier er også mye brukt av friluftslivet.

Svært mange av de offentlige eiendommene er underlagt kommunale adferdsregler som regulerer

telting, båndtvang, bålbrekking og jakt. Nesten alle områdene har forbud mot overnatting, så overnattingsgjester henvises til overnattingsfasiliteter eller primært private arealer i verneområdet. I skjærgården er det derimot lettere, og Speken, Nautholmene, Tromlingene, Jerken, Merdø og Valøyene er alle populære overnattingssteder. Merdø er den eneste av disse som har fast rutebåt, men begrenset til sommermånedene juni, juli, august (skoleferien).

Det er kommunene som har ansvaret for å følge opp friluftsliv, både med lokale forskrifter, kartlegging og tilrettelegging. I verneområdet gjøres dette i samarbeid med verneområdeforvaltningen. Du finner info om dette på kommunenes hjemmesider. Friluftsrådet Sør er et interkommunalt organ som bistår med både kartlegging, planlegging, tellere og aktiviteter: <https://www.friluft-sor.no/>

Det er Fylkeskommunen i Agder som har det regionale ansvaret for friluftsliv, primært ved å dele ut midler til tiltak: <https://agderfk.no/vare-tjenester/klima-natur-og-friluftsliv/friluftsliv/> Det ligger info ute om lovverk og rettigheter på <https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Miljo-og-klima/Friluftsliv/>

Telting på Jerkholmen. Foto: Øystein Paulsen

Kyststien på Merdø. Foto: Øivind Berg

JAKT OG FISKE

Yrkesfiske har alltid vært viktig i dette sjøområdet, men aktiviteten har variert med ressurstilgangen. Det utøves flere former for fiske innenfor nasjonalparken. Reke- og krepstråling utgjør den viktigste delen av fisket, og det finnes flere trålingsfelter innenfor nasjonalparken, men unntakene er sone C hvor tråling som kan ødelegge havbunnen være forbudt. I tillegg til trålingsfiske finnes også et betydelig fiske med passivt redskap.

De vanligste redskapstypene som blir brukt i nasjonalparken er garn, ruser og teiner. Hummer og krabbefiske er spesielt utbredt. Slikt kystnært fiske domineres imidlertid av fritidsfiskere. De senere årene har også yrkesfiske etter leppefisk fått en kommersiell verdi fordi den selges til fiskeoppdrettere som bruker den til avlusing av laks i oppdrettsanlegg. For yrkesfiskere har dette blitt et viktig fiske etter at ålen ble fredet og fisket etter ål ble stoppet.

Det finnes ingen aktivitet innenfor akvakultur i nasjonalparken i dag.

Jakt er tillatt i hele verneområdet med unntak i Sone A og Sone B. Jakt på fastland og øyene er en grunneierrettighet, mens enhver som har avlagt jegerprøve og har våpenlisens kan jakte på sjøen fra robåt, kano og kajakk.

Omfanget av jakt er lite kjent, men en liten gruppe jegere beskatter noe jaktbare sjøfuglarter. De mest aktuelle artene å jakte på er imidlertid storvilt på fastlandet, men dette er mindre aktuelt ettersom friluftslivet vil være i konflikt med jaktinteressene. Ute på øyene og fra sjøen er det mest aktuelt å jakte på gjess og andre jaktbare fugler.

I Søm landskapsvernområde er det åpnet opp for fremskutt jakt på gås gjennom kommunal forskrift. Det er kommunen som har det lokale forvaltningsansvaret for jakt og innlandsfiske, og som blant annet setter kvoter og kan gi fellingstillatelse på arter med godkjent forvaltningsplan. Utover dette er det Statsforvalteren og Agder fylkeskommune som forvalter dette regionalt.

Info finnes her:

<https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Miljo-og-klima/Fiskeforvaltning/>

<https://agderfk.no/vare-tjenester/klima-natur-og-friluftsliv/vilt-og-innlandsfisk/>

Marint fiske forvaltes av Fiskeridirektoratet, mer info finner du her:

<https://www.fiskeridir.no/Fritidsfiske>

<https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske>

Sjøfugljakt fra kajakk, Hovekilen Foto: Øivind Berg

REISELIV

Det er ingen virksomheter som fysisk er hoved-lokalisert i nasjonalparken, men flere aktører har sin virksomhet lokalisert i randsonen og har aktiviteter i nasjonalparken. Det foregår en del bruk og aktiviteter som er næringsrelatert, og det er tilrettelagt for overnatting noen steder, blant annet i fyrene Store Torungen og Lyngør, samt på Hove campingplass som ligger omkransetr av nasjonalparken på Hoveodden. Virksomheter som ligger i randsonen, og i umiddelbar nærhet til nasjonalparken, er med få unntak reiselivsbedrifter. Det foregår også en del transport- og fraktvirksomhet på sjø i, og gjennom nasjonalparken. Flere charter- og ferjeselskap tilbyr reiser og turer i verneområdet.

Hvert år arrangeres det ulike typer arrangementer som tar i bruk deler av nasjonalparken.

Tvedestrandregattaen er et motorbåttrace som foregår i Tvedestrandsfjorden hvor deler av løypa er lagt i nasjonalparken, samt Flostaregattaen og Arendal seilforenings årlige seilregattaer i og utenfor verneområdene. Det avvikles også jevnlig ulike andre typer sportslige arrangementer og konkurranser i selve nasjonalparken – blant annet Hove Triathlon.

På Hasseltangen i Grimstad ligger et industriområde som tidligere ble brukt til båtproduksjon. Denne produksjonen er nå nedlagt, men fortsatt er deler av industriområdet i bruk. Dette området vil, i likhet med Hove Camping på Tromøya, bli liggende som en «øy» mellom verneområdene. Transport til og fra industriområdet på Hasseltangen vil foregå gjennom Søm landskapsvernområde eller gjennom nasjonalparkens sjøarealer.

Det er utarbeidet kriterier for nasjonalparkpartnerskap, og aktører i vertskommunene kan søke status som nasjonalparkpartner med medfølgende fordeler og forpliktelser.

Kommunenes næringslivsavdeling følger opp turisme og reiseliv. Noen av kommunene har egne ansatte som har arbeidsoppgaver knyttet til reiseliv. Mer info om dette finnes på kommunenes hjemmesider. Regionalt ligger mye av planlegging, markedsføring og drift til Visit Norway/Visit Sørlandet, som er eid av blant annet Agder fylkeskommune og kommunene i regionen: <https://utvikling.visitsorlandet.com/om-visitsorlandet/>

Charterbåten «Hagbart Waage» Foto: Øivind Berg

FORSKNING OG UNDERVISNING

Flere forskningsinstitusjoner benytter Raet nasjonalpark som arena for prosjekter og studier. Først og fremst gjelder dette Havforskningsinstituttets forskningsstasjon Flødevigen, som årlig foretar registreringer i kystsonen og i Skagerrak og har gjort dette i mer enn hundre år. De representerer Norges viktigste ressurser når det gjelder kunnskap om kystsonen.

<https://www.hi.no/hi/lab/forskningsstasjonen-flo-devigen>

Universitetet i Agder (UIA) har etablert et studie-tilbud på bachelor- og masternivå innen kystsoneøkologi. Nasjonalparken har i flere år bidratt til undervisningen og vært en case i studiet. Havforskningsinstituttet bidrar også betydelig.

<https://www.uia.no/studier/kystsoneokologi>

GRID Arendal har både et internasjonalt og lokalt fokus, og har ved to anledninger bistått med å lage en tilstandsvurdering i verneområdet. GRID Arendal bistår også betydelig i UIAs master i kystsoneøkologi.

<https://www.grida.no/>

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) forsker først og fremst på skogbruk og jordbruk, men har landets fremste kompetanse på kulturlandskap og stedegen frøproduksjon.

<https://www.nibio.no/>

Norsk institutt for naturforskning (NINA) og Norsk institutt for vannforskning (NIVA) har begge ulike prosjekter i verneområdet, og benyttes til blant annet ulike oppdrag for forvaltningen.

Strandnottrekk. Foto: Espen Bierud/IMR

NINA har for eksempel utarbeidet håndboken for sårbarhetskartlegging.

<https://www.nina.no/> <https://www.niva.no/>

Center for Coastal Research (CCR) har flere store prosjekter knyttet til kystsonen.

<https://www.uia.no/en/research/priority-research-centres/ccr-centre-for-coastal-research>

Norwegian Blue Forest Network studerer først og fremst blå skog og hvilken betydning den har i økosystemet.

<https://nbf.no/>

Blått kompetansesenter Sør fremmer formidling og forskning fra kystområdene.

<https://www.uia.no/om-uia/fakultet/fakultet-for-teknologi-og-realfag/prosjekter/blaatt-kompetansesenter-soer>

Vitensenteret Sørlandet er blitt godkjent som Besøksenter for Raet nasjonalpark.

Besøksenteret driver omfattende formidling til barnehager, skoler og andre besøkende – både i besøksenteret, på tokt i skjærgården og ute i felt med blant annet strandnottrekk.

<https://vitensor.no/raet/>

Av andre forskningssentre og institusjoner som har fokus på Raet nasjonalpark kan nevnes blant annet forskningsmiljøet NORCE, Nordlandsforskning, Universitet i Oslo, Naturhistorisk Museum med flere.

Besøksenter Raet nasjonalpark. Foto: Øivind Berg

KULTURMINNER

Kulturminner er verdifulle som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. Kulturminner er verdifulle hver for seg, men trenger en sammenheng og en kontekst for å kunne forstås som en del av det store bildet – den store sammenhengen kulturutvikling og kulturhistorie. Kulturminner er håndfaste spor etter menneskers liv, de gir grunnlag for å formidle historiene om menneskers levemåter på en håndgripelig og konkret måte. Kulturminnene i Raet nasjonalpark er preget av kontakten med havet, og de mest synlige kulturminnene er de mektige gravrøysene på for eksempel Jerken og Tromlingene, samt de monumentale fyrstasjonene som viser vei i havlandskapet.

Kulturlandskapet tilbyr ofte et godt rammeverk for forståelse og opplevelse av kulturminner, såfremt det aktivt pleies og skjøttes.

De eldste kulturminnene kan være vanskelig å oppfatte, fordi det kun er rester som er bevart, eller fordi de er overgrodd og ligner på det vi oppfatter som natur. For å kunne oppleves som kulturminner må historiene om disse kulturminnene formidles. Skjøtsel av arkeologiske kulturminner gjør dem mer synlige, og lettere å formidle. Mange av kulturminnene har en hensynssone som også er underlagt begrensninger.

Det er Agder Fylkeskommune som har forvaltningsansvaret for kulturminner. For mer info: <https://agderfk.no/vare-tjenester/kulturminnevern-og-kulturturisme/>

*Gravhaugen «Kvennerøysa» Foto: Øivind Berg
Nederst: Sjømerkene i Sandøyleia. Foto: Ø. Berg*

Historisk bruk av verneområdene i nasjonalparken dokumenteres langt tilbake i tid. Allerede i bronsealderen og i folkevandringstiden reiste mennesker langs kysten. De mange gravhaugene som ligger godt synlig på de ytterste øyene mot Skagerrak signaliserte at det var rike og sterke bosettinger i landet innenfor. Man kan tenke seg at disse markante gravhaugene signaliserte til sjøfarende at her bor det menneskegrupper som verner om sitt land og at eventuelle forsøk på å erobre land her vil bli møtt med sterk motstand – altså fortsett ferden videre til ubebodd land.

Gjennom jernalder og vikingtid fikk fisket stor betydning og i middelalderen foregikk det et betydelig fiske i Skagerrak. Arkeologiske utgravinger viser at man allerede i vikingtiden fisket med garn og line og drev storstilt handel med fisk og annen sjømat. I seilskutetidens storhetstid hvor handel og sjøfart førte til at handelsrute mellom Nordsjøen og Østersjøen ble lagt langs Agderkysten, vokste seilskutenes servicestasjoner, uthavnene, fram. Blant de viktigste uthavnene var uten tvil Merdø, Revesand, Narestø og Lyngør. I tillegg var det flere mindre uthavner som eksempelvis Bota, Holmesund, Kilsund og Askerøya. Det var stor trafikk av både store seilskip og mindre seilfartøy som skulle navigere seg fra havet og inn til disse trygge havnene.

I dag er det vanskelig å begripe hvilken betydning den omfattende sjøfarts- og rederivirksomheten har hatt for menneskers virke, og utvikling av landsdelen i historisk tid. Denne virksomheten har satt spor i og utenfor verneområdet, under og over vann. Uthavnene Merdø og Lyngør rett utenfor verneområdet er historiske servicestasjoner fra seilskutetida. De er vokst frem i kjølvannet av seilskutetrafikken, og de regnes i dag som internasjonalt viktige kulturmiljøer. Begge er med i fylkeskommunens Uthavnprosjekt for mulig UNESCO verdensarv-nominering.

Det ble etablert en rekke fyr på 1800-tallet, og da dampskipene gjorde sitt inntog ble flere av de steinbygde fyrene erstattet av høyreiste støpejernsfyr. Den gang var alle fyrstasjonene bemannet, mens de i dag er automatisert og uten daglig bemanning. Kystverket eier fyrstasjonene, men mye av bruk og vedlikehold er overtatt av ideelle foreninger – som åpner fyrstasjonene for allmennheten.

Lille Torungen fyr, Store Torungen fyr, Ytre Møkkalasset fyr og Lyngør fyr ligger alle i Raet nasjonalpark og er viktige kulturminner i samspill med uthavnene Merdø, Revesand, Narestø og Lyngør. Fyrene er kystens veivisere. De er bygget på noen av de mest ekstreme lokalitetene langs kysten og konstruert for å kunne trygge ferdselen på havet og stå imot naturkreftene. Fyrstasjonene er bygget for å huse fyrfolkene – familiene som levde og tjenestegjorde på utposter med horisonten som nærmeste nabo. I dag er fyrdriften automatisert og fyrene avbemannet, men de står der fortsatt. De er viktige navigasjonshjelpemidler, samtidig som de er viktige og verdifulle kulturminner og symboler på vår identitet som kystnasjon. Derfor er de fleste av fyrene fredet. I dag er fyrene attraktive besøksmål med et variert tilbud av opplevelser og aktiviteter.

Sammen med fyrstasjonene og fyrene, er også sjømerker viktige kulturminner. Lykter, sjømerker og varder sammen med gamle fortøyningsringer og såkalte varpepåler, er sentrale kulturminner langs farledene i Raet nasjonalpark. Eksempel på disse er sjømerkene i Sandøyleia, Sandøytårnet og vardene på Østre Sandskjær, Renneskjær og Bonden.

Innenfor utredningsområdet er det kjent og registrert 138 automatisk fredete lokaliteter, hvorav ca. 70 lokaliteter finnes på land. Alle kjente fredete kulturminner er registrert i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden og kan finnes i portalen www.kulturminnesok.no

Store Torungen fyr Foto: Øivind Berg

Under: Uthavna Merdø. Foto: Øivind Berg

BYGG OG INSTALLASJONER

I nasjonalparken er det ikke helårsboliger, men det finnes flere boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken. Innenfor nasjonalparken er det derimot 149 fritidseiendommer med hytter som benyttes regelmessig.

Det er imidlertid tradisjonell bruk av disse fritidsboligene. Noen har veiatkomst til hyttene og benytter bil både til person- og bagasjetransport. En del av hyttene innenfor nasjonalparken har private brygger. Langs nasjonalparkens innergrense (utenfor NP) ligger et stort antall private boliger og fritidsboliger. Svært mange har brygger som blir brukt både som adkomst- og oppholdsbygger. I de fleste tilfellene følger nasjonalparkgrensen bryggekannten, slik at brygga i realiteten ligger utenfor nasjonalparken.

I Søm landskapsvernområde er det i tillegg 14 ene-boliger og noen fritidsboliger. I tillegg til dette er det noe småindustri, institusjoner og driftsbygninger for landbruk i verneområdet. Dette er tillatt i landskapsvernområder og den daglige bruken av eiendommen som pågikk i Hasseltangen LVO skal kunne fortsette før også i Søm LVO. I landskapsvernområdene finner vi også bilveier som sikrer atkomsten til bebyggelsen og næringsvirksomheten i området.

PRIVAT BRYGGE: Tromlingesund. Foto: Øivind Berg

I nasjonalparken vil det ikke være tillatt med etablering av nye fritidsboliger og brygger, mens det i Søm LVO er åpnet opp for noe utvikling – blant annet driftsbygninger.

Kommunene har forvaltningsansvaret for tiltak på bygg og installasjoner, og tiltak i verneområdet krever ofte behandling etter plan- og bygningsloven inklusive dispensasjon fra regler som gjelder i LNF-områder og i strandsonen (100-metersbeltet). Utover dette ligger det mye info om søknad og skjema på <https://dibk.no/>

Det er Statsforvalteren som følger opp kommunens arealplaner, vedtak, behandler klager og gir innsigelser: <https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Plan-og-bygg/Arealforvaltning/>

HYTTE, Spornes. Foto: Øivind Berg

INFRASTRUKTUR

Kartverket er noe mangelfullt med hensyn til veier i nasjonalparken, og veiene har dessuten svært ulik standard. Det er derfor en utfordring å definere hva som skal regnes som eksisterende veier.

Vei

Det kan være en utfordring å skille mellom vedlikehold av eksisterende stier og ferdselsårer (som er hjemlet i verneforskriften) og standardheving, som ikke er hjemlet. Begge disse utfordringene må løses gjennom konkrete vurderinger av hver enkelt søknad. Ordinære bilveier er som hovedregel holdt utenfor NP.

Terrengarbeider som påfylling/graving og planering for å utbedre eksisterende, eller bygge nye veier også til landbruksformål og parkeringsplass, er i strid med verneformålet for nasjonalparken. Vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer (ikke bilveier) er tillatt, slik at de kan opprettholde den standard de hadde på vernetidspunktet. Vernet er ikke til hinder for utbedring av for eksempel humper, gjørmehull eller annet vedlikehold innenfor eksisterende standard. For vedlikehold av offentlig vei kan veimyndighetene fjerne vegetasjon som vokser utover veikant og dermed representerer trafikkfare.

Veiene i verneområdet er fylkeskommunale, kommunale eller private. Det er henholdsvis Agder fylkeskommune og kommunene som har drift og vedlikehold av offentlige veier.

Mer info og kartløsning over veinettet finnes her: <https://agderfk.no/vare-tjenester/samferdsel/fylkesveg/>

De private veiene er enten eid av private sameier eller enkeltpersoner. Den enkelte grunneier/sameie må kontaktes.

Vann og avløp (VA)

Verneforskriften gir et generelt forbud mot alle aktiviteter som kan gi en varig påvirkning av naturmiljøet. Blant annet er det forbudt å sprengne fjell og grave i grunnen og fjerne løsmasser. Det er derfor i utgangspunktet også forbudt å legge vann- og kloakkledninger i grunnen, jf. § 3 pkt. 1.1. Verneforskriften gir imidlertid en åpning for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til dette hvis det skjer i henhold til forvaltningsplanen. I eventuelle søknader om VA-tiltak vil det være avgjørende at tiltakets omfang og plassering beskrives nøyaktig og utførlig i søknaden. Likeledes må grunnforholdene på aktuelt sted beskrives og dokumenteres tilfredsstillende. Forvaltningsmyndigheten vil så vurdere om tiltaket kan la seg gjennomføre uten at det er til vesentlig forringelse av verneverdiene.

I avgjørelsen vil det blant annet bli lagt vekt på nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner. Grunnforholdene vil også være svært avgjørende, og synlige kvartærgeologiske formasjoner og avsetninger vil tillegges stor vekt. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende. Både hensynet til kvartærgeologiske verneverdier og landskapet skal tillegges stor vekt i vurderingen av om tiltak kan gjennomføres.

Det er gitt en del tillatelser til å legge inn vann og avløp, og i verneområdet er dette primært lagt i overflaten på allerede påvirkede masser (for eksempel vei og sti).

Vann- og avløpsnett er delt opp i en offentlig del forvaltet av kommunene og mer perifere private nett. Du finner info om dette på kommunenes hjemmesider og her: <https://dibk.no/byggtekniske-omrader/sporsmal-og-svar-om-utvendige-va-anlegg/>

GRAVING for VA. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Kystverkets anlegg / Tekniske installasjoner

Innenfor nasjonalparken finnes det en rekke anlegg og tekniske installasjoner. Kystverkets anlegg omfatter fyrstasjoner (Lyngør fyr, Ytre Møkkalasset fyr, Store- og Lille Torungen fyr), samt lykter, varder, bøyer, merker og andre innretninger som skal sikre sjøfarten. Flere av disse utgjør også viktige kulturminner i kystlandskapet. Kystverkets anlegg er en del av den levende sjøfartshistorien i nasjonalparken. De har samtidig en svært viktig nyttefunksjon for sikkerheten til sjøs. I nasjonalparken er ikke vernebestemmelsene til hinder for drift, tilsyn og vedlikehold av fyr, lykter og sjømerker.

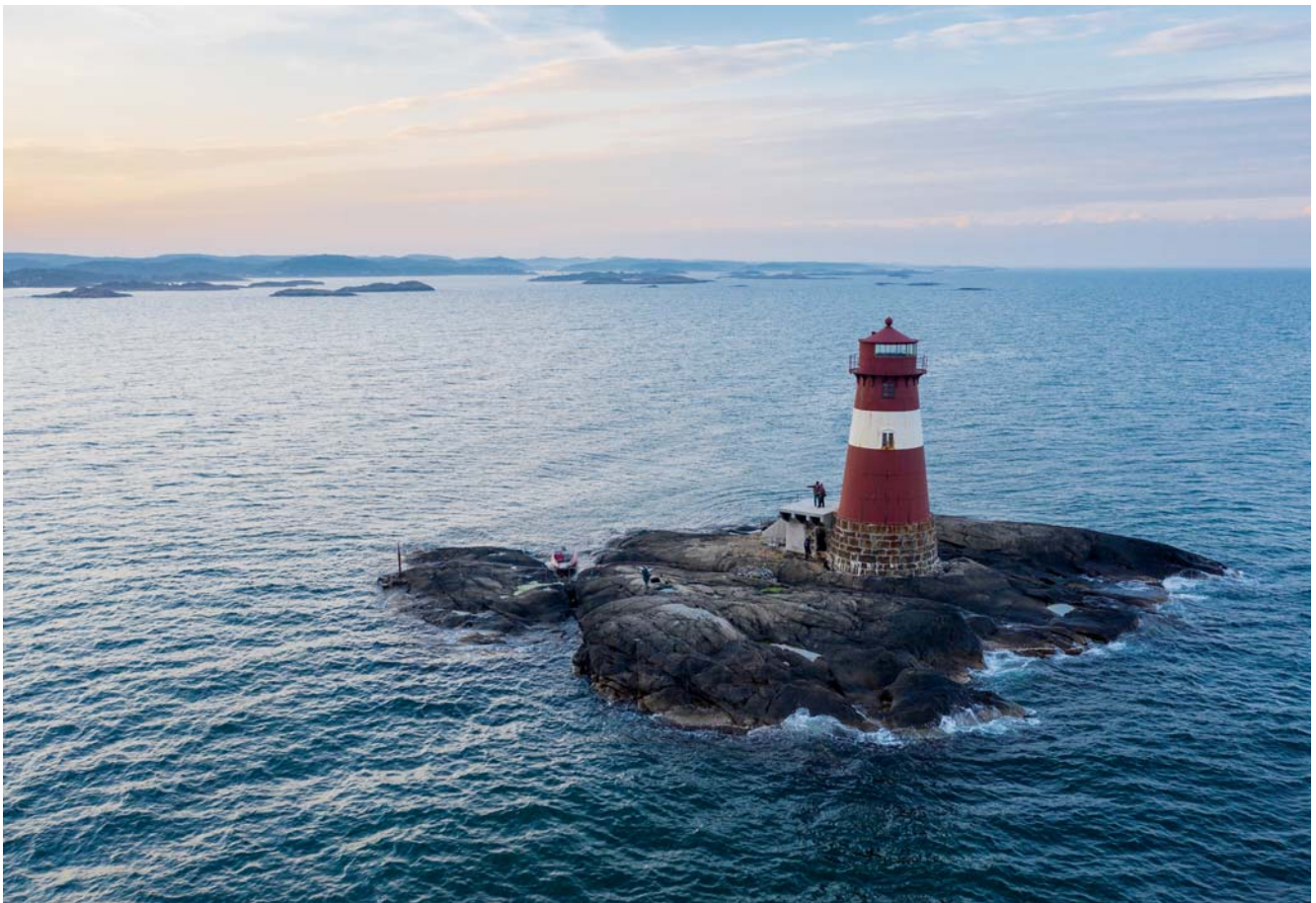
I sone A er det et ferdselsforbud i perioden 15. april til 15. juli. Dette gjelder også for ferdsel i forbindelse med drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg dersom det ikke er akutte situasjoner. Det betyr at alt planlagt vedlikehold må utføres utenfor forbudstiden. Du finner mer info om Kystverkets sjøveier og installasjoner her: <https://www.kystverket.no/sjovegen/>

Elektriske anlegg

Energi- og kraftanlegg i nasjonalparken omfatter først og fremst master, kabler og ledninger for transport av elektrisk kraft. Synlige master og ledninger finnes over kortere avstander, og det foregår også strømforsyning gjennom sjøkabler. Vann- og kloakknettene går også noen få steder delvis inn i nasjonalparken. I årene 2019–2022 er det utført en betydelig oppgradering og utskifting av kystverkets installasjoner som øker sikkerheten for ferdsel til sjøs.

Ved akutt utfall er det tillatt å gjøre nødvendige reparasjoner, dette skal meldes inn til verneområdeforvaltningen så snart som mulig. Strømmaster/stolper og luftspenn påvirker landskapsbildet, og vil som regel være uønsket i nasjonalparken. Innlegging av strøm må vurderes på samme måte som VA. Det er ønskelig å fjerne luftspenn og legge dette i bakken der det er mulig uten å forringe verneverdiene. Det er Agder energi Nett som har ansvaret for strømmettet i regionen – mer info her: <https://www.aenett.no/>

Ytre Møkkalasset fyr Foto: Øystein Paulsen

MOTORFERDSEL

I nasjonalparken er det forbud mot motorferdsel på land, på is og i lufta under 300 meter fra bakken. I landskapsvernområdet er det forbud med motorferdsel på land og i lufta, men med unntak for blant annet landbruksdrift.

Motorferdsel til lands

Forbudet på land gjelder motorferdsel i utmark. Motorferdsel i utmark styres av to lovverk. Kommunen er ansvarlig myndighet etter motorferdselloven, mens forvaltningsmyndigheten er ansvarlig myndighet etter verneforskriftene. I de fleste tilfeller må man ha tillatelse både etter verneforskrift og motorferdselloven for å kunne kjøre lovlig i utmark. I tillegg trenger man også tillatelse fra grunneier til slik kjøring.

Folk flest har god forståelse for hva som er utmark. I nasjonalparken kan det imidlertid være noen tvilstilfeller, og forvaltningsmyndigheten og SNO har erfaring fra at det hvert år kjøres i utmark. Det forekommer også anmeldelser av slike forhold. Det er derfor nyttig å klargjøre tolkningen av kjørbare vei.

Veier som er drenert med grøfter, opparbeidet med kjøredekke med påført masse som grus o.l., kan trygt oppfattes som kjørbare vei. Slike veier er som hovedregel holdt utenfor nasjonalparken, men i nasjonalparken og Søm landskapsvernområde finnes det flere kjørbare veier – flere av dem er asfalterte. Mange steder finnes det likevel traseer i utmark i form av stier, løyper, traseer er fra krigens dager og partier hvor morenen er synlig i dagen og gjør det mulig å komme frem med bil eller andre kjøretøy. Selv om dette er strekninger som kan bære vekten av et kjøretøy og som dermed er fysisk kjørbare, er det ikke uten videre veier hvor motorisert ferdsel vil være tillatt.

En del fritidsboliger har traseer som er kjørbare og som benyttes til transport av varer og annet til eiendommen. Det må i forvaltningsplanen nærmere avklares hvilke traseer som ikke er turstier eller utmark, og gis spesiell adgang for kjøring til disse eiendommene. Eiendommene det gjelder vil være listet opp i forvaltningsplanens retningslinjer. Eierne av disse aktuelle eiendommene kan gis «kjøreloyver» for inntil fem år av gangen. Dette omfatter primært eiendommer på Tromøy og Søm.

I nasjonalparken er det flere offentlige strender som er populære badestrender. Kommunene har hatt som praksis at disse fra tid til annen ryddes maskinelt for ting som gjør stranden mindre egnet som badestrand. Rydding av offentlige badestrender vil kunne fortsette i nasjonalparken. Bruk av maskiner må gjøres slik at det ikke er til skade på andre verneverdier i nasjonalparken. Det må blant annet ikke bli kjørespor i terrenget, og sandpåfylling kan godkjennes etter søknad.

Tidligere var det vanlig å hente tang i fjæra til gjødsling og jordforbedring. En del eiendommer har gamle tangrettigheter i verneområdene. Det finnes et fåtall tangveier i nasjonalparken. I forbindelse med uttak av tang og tare kan disse benyttes etter søknad så fremt det ikke er til skade på andre verneverdier. De kjente tangforekomstene på Spornes og i Ruakerkilen ligger i sårbare områder av nasjonalparken. Maskinell henting av tang vil kunne medføre skade på andre viktige verneverdier, blant annet strandvoller og strandenger. Det vil derfor være avgjørende i vurderingen av dispensasjon for motorisert uttak, at uthenting ikke går på bekostning av andre viktige verneverdier i nasjonalparken. Det kan brukes landbruks- traktor med redskap eller kjøretøy mindre enn det. Det skal ikke settes varige kjøre- eller gravespor. Sporvidden til traktorer skal ikke være større enn eksisterende kjørespor. Uttaksmengden skal tilpasses slik at det blir liggende igjen tilstrekkelig med tang og tare til at vollen i hele sin lengde opprettholder sin økologiske funksjon, blant annet som næringskilde for fugler.

KJØRESPOR Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Motorferdsel til sjøs

Motorferdselsforbudet i nasjonalparken gjelder ikke for båter på sjøen. Båtrafikken og hastighetsbestemmelsene i nasjonalparken er dermed regulert etter annet lovverk forvaltet av kommunene. Informasjon om lovverket som omfatter ferdsel til sjøs ligger som info på kommunenes hjemmesider og her:

https://lovdata.no/artikkel/fartsgrenser_til_sjos/4046

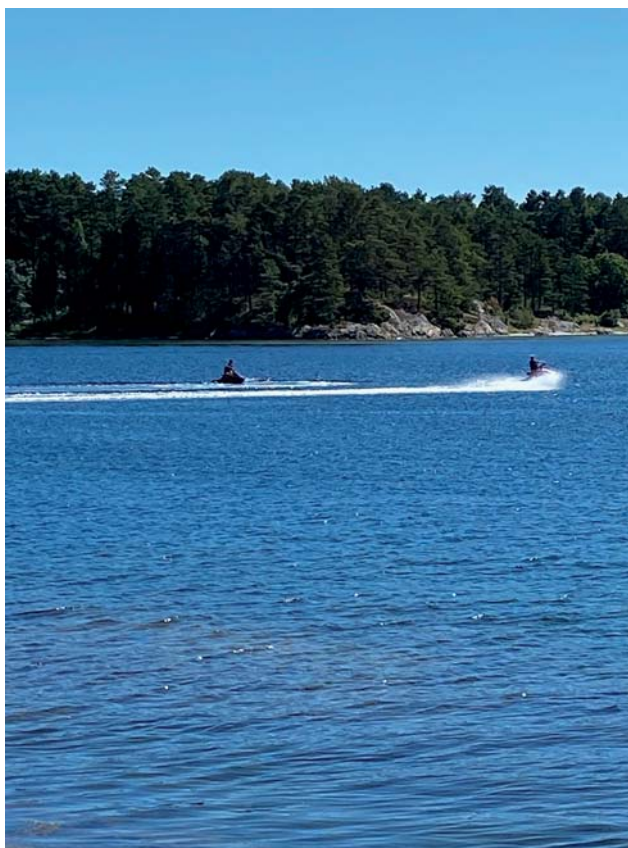
I nasjonalparken er det et generelt forbud mot motorbåtrace. Forvaltningsmyndigheten kan likevel etter søknad gi dispensasjon til tradisjonsrike båtrace som har eksistert over lengre tid før opprettelsen av nasjonalparken. Båtracene skal i størst mulig grad gjennomføres så skånsomt som mulig i forhold til naturverdiene. Dette gjelder særlig forstyrrelse i sårbare perioder for sjøfugler. Det må tas hensyn både i forhold til trasévalg og hvor publikum plasseres i forhold til lokaliteter med hekkende fugler eller andre sårbare arter. Dette krever også dispensasjon fra andre lovverk, se kommunenes hjemmeside for mer info.

Motorferdsel i lufta

I nasjonalparken er det forbud mot motorferdsel i luften under 300 meter. Forbudet gjelder for alle typer luftfartøy. I den senere tid er det blitt svært populært med bruk av droner. Dronene er ikke omfattet av motorferdselsforbudet i luften under 300 meter, men vil være omfattet av bestemmelsen om unødvendig støy som gjelder blant annet bruk av motordrevet modellfly og lignende. Det er luftfartstilsynet som har ansvaret for droner. Se utfyllende info om droneflyging her: <https://luftfartstilsynet.no/droner/>

Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til helikoptertransport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende, når dette vurderes som mest hensiktsmessige og skånsomme transportmulighet sammenholdt med verneverdiene. Slike oppdrag skal alltid vurderes lagt utenfor sårbare perioder for fugle- og dyrelivet. Denne typen transport krever også behandling etter motorferdselsloven og kommunene har forvaltningsmyndighet knyttet til slike saker.

VANNSCOOTERKJØRING.

HELIKOPTERTRANSPORT Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Forvaltning

RAET (VV00003273) Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde skal forvaltes av Raet nasjonalparkstyre i tråd med verneforskriften.

INNLEDNING

Verneforskriften er gjeldende lovverk for verneområdet og regulerer hva som er tillatt, hva som er forbudt, og hva som eventuelt kan tillates etter dispensasjon.

Søknader om dispensasjon fra de gjeldende vernebestemmelsene sendes forvaltningsmyndigheten. For full oversikt over forbud, generelle unntak og eventuelle unntak etter søknad, viser vi til verneforskriften.

Nasjonalparkstyrets drift og tiltaksmidler tildeles etter årlig søknad fra Miljødirektoratet, og fordeles hvert år av styret til prioriterte oppdrag.

Nasjonalparkstyret skal ivareta verneområdene og tilse at sårbare verneverdier blir ivaretatt samtidig som områdene er bevart som attraktive friluftslivsområder med et stort antall gjester.

SKJØTSELSPLAN

Det ble i 2020 utarbeidet skjøtselsplan for Spornes i Raet nasjonalpark. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for gjenåpning og skjøtsel av rullesteinsstranda inklusive rester av naturbeitemark, hagemark og restaurering av naturengareal til slåttemark.

Planen ligger som vedlegg til forvaltningsplanen.

BESØKSFORVALTNING

Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm LVO ble vedtatt høsten 2019 og godkjent av Miljødirektoratet samme vinter. Besøksstrategien er utarbeidet av Norsk institutt for naturforskning (NINA) i tett samarbeid med nasjonalparkforvalter. Besøksstrategien definerer 15 steder som innfallspunkter til Raet nasjonalpark, med konkrete beskrivelser av målgrupper, eksisterende tilrettelegging og behov for tiltak. Se vedlegg.

FORVALTNINGSUTFORDRINGER

Landskap og kvartærgeologi

Utbygging, masseuttak, sprengning, henting av stein, bålbrenning, fortøyningsbolter

Vegetasjon og planter

Hogst, drenering, slitasje, plukking/fjerning av kjemikalier; forurensing og sprøyting, inngrep; massepåføring, feil skjøtsel, mangel på skjøtsel, overbeite, for lite beite,

Dyrelivet

Fremmede arter, feil/mangelfull skjøtsel, forstyrrelse, ødeleggelse av habitat, overhøsting, jakt og mangel på jakt.

Marine naturtyper og arter

Nedbygging av strandsonen, båthavn, forurensing og marin forurensing, masseuttak, tråling, fremmede arter, større anlegg, akvakultur, overfiske, spøkelsesfiske, klimaendring, ulovlig fiske, utkast, oppdrett/havbeite.

Kulturminner

Tilgroing/forfall, uvitenhet/hærverk; graving, tramp, tråkk, fjerning og ødelegging, dykking/fjerning, ulovlig metallsøk. Etablering av bålplasser, steinringer og varder bygget av rullestein.

Friluftsliv

Konflikt med andre brukergrupper som landbruk/beiting, 2-døgnregel, mangel på tilgjengelighet og tilrettelegging i noen områder. Vannskuter, løse hunder, båter i høyfart, kiting/seiling/wakeboard, slitasje og forstyrrelse i sårbare områder, droner og fly, dregging i ålegressenger, vedhugst, bolting i svaberg.

NATURMANGFOLDLOVEN

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kapittel II kommer til anvendelse ved utøvelse av offentlig myndighet, og må vurderes når det treffes vedtak etter verneforskrifter.

De miljørettslige prinsippene er kunnskapsgrunnlaget (§8), føre-var-prinsippet (§9), økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver (§11) og miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12).

Prinsippene er ikke selvstendige vedtakshjemler, men skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre bestemmelser. Dette innebærer at prinsippene skal være en del av vurderingen både ved vedtak med hjemmel i spesifiserte dispensasjonsbestemmelser i verneforskrifter og ved vedtak etter naturmangfoldloven § 48.

Naturmangfoldloven § 7 angir at det skal fremgå av vedtaket hvordan prinsippene er vurdert.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 5.2

<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M106/M106.pdf>

Klima- og miljødepartementets veileder om naturmangfoldloven kapittel II

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturmangfoldloven-kapittel-ii/id2481368/?q=naturmangfoldloven>

Verneforskrift url

<https://lovdata.no/forskrift/2016-12-16-1632>

SENTRALE FØRINGER

Naturmangfoldloven § 48 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gi dispensasjon fra verneforskriften i tre alternative tilfeller; dersom det ikke strider mot verneformålet og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, dersom sikkerhetsmessige hensyn gjør det nødvendig, eller dersom hensynet til vesentlige samfunnsmessige hensyn gjør det nødvendig.

Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutsees, eller spesielle / særskilte tilfeller som ikke ble vurdert, på vernetidspunktet.

Første alternativ dekker tilfeller hvor verneformål og verneverdier tåler enkeltstående avvik fra vernebestemmelsene, og er i utgangspunktet ment for bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser.

Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 er en kanregel, det vil si at selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, så er det ingen som har krav på dispensasjon. Det er nødvendig med en bredere vurdering av om det bør gis dispensasjon.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 7

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/2014/Januar-2014/Rundskriv-om-forvaltning-av-verneforskrifter/>

Naturmangfoldloven § 47 gir generelle regler om forvaltningsmyndighetens adgang til å foreta skjøtsel i verneområder. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten adgang til å utøve en viss fysisk rådighet uten grunneiers samtykke. Bestemmelsen gir også adgang til i skjøtselsøyemed å treffe tiltak som vernebestemmelsene ellers forbyr eller regulerer. Verneforskriftens unntak for skjøtselstiltak gjelder kun for skjøtsel som forvaltningsmyndigheten står for og som gjelder verneområdet. Bestemmelsen i § 47 gir ikke adgang til å pålegge grunneieren en viss bruk av området. Med hjemmel i § 47 kan det foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsel, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep.

Skjøtselstiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring i naturtilstanden på vernetidspunktet kan ikke skje med hjemmel i § 47.

Adgangen til skjøtselstiltak gir også rett til nødvendig motorferdsel innenfor hele verneområdet uten grunneiers samtykke. Dersom det er nødvendig å passere eiendom utenfor verneområdet for å komme fram, gir naturmangfoldloven § 72 adgang til det.

Berører skjøtselstiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet skal eieren eller rettighetshaveren så vidt mulig varsles på forhånd. Økonomiske fordeler ved gjennomføringen av skjøtselstiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren.

Tiltak som ikke kan foretas med hjemmel i naturmangfoldloven § 47 krever avtale med grunneier.

MER INFORMASJON

Ot.prp. nr. 52(2008-2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), kapittel 21 (merknader til de enkelte bestemmelser)

<https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-52-200809?from=NL/lov/2009-06-19-100/>

Gjengroing uten skjøtselstiltak. Foto: Øivind Berg

Forvaltning i forhold til verneforskriften

Retningslinjer for forvaltningen

I det følgende defineres retningslinjene forvaltningsmyndigheten skal støtte seg til i sin saksbehandling av søknader relatert til arrangementer, aktiviteter, tiltak og dispensasjoner fra gjeldende regelverk. Retningslinjene skal både gjøre saksbehandlingen enklere og mer entydig, samtidig som regelverket skal framstå forutsigbart og med liten grad av rom for ulike tolkninger av reglene.

Verneforskriften er oppbygd etter en mal der man i hver paragraf lister opp hva som er forbudt, deretter følger et avsnitt som ofte heter «Bestemmelsen i (...) er ikke til hinder for» som ramser opp en del punkter som det er åpnet for. Dette er dermed ikke søknadspliktig etter verneforskriften, men noe kan være varslingspliktig. Etter dette er det ofte et avsnitt med «Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til». Her er det viktig å merke seg ordet kan. Det vil være en konkret vurdering i hver enkelt sak, og selv om noe kan søkes om, er det ikke gitt at man får tillatelse. For å gi en mer forutsigbar og likestilt saksbehandling er det laget retningslinjer for en rekke typer tiltak, noen er pålagt etter verneforskriften og andre er satt etter behov fra forvaltningen.

Forvaltningen av verneområdet er lagt til Raet Nasjonalparkstyre. Vedtekter for styret er vedlagt forvaltningsplanen. Vedtektene slår fast hvem som kan sitte i styret (§4), og at det skal opprettes et arbeidsutvalg (AU) (§5). Styret skal møtes minst fire ganger i året. En del type vedtak kan behandles i arbeidsutvalget – dette gjelder saker som ikke har stor betydning for verneverdiene eller der det allerede er fastsatt retningslinjer eller prinsipper for saksbehandling. Styret har delegert en del type saker til forvalter i tråd med vedtektene (§6.2). Dette gjelder blant annet søknader om ferdsel og motorferdsel, fornying av tidligere dispensasjoner og tillatelser, etablert forvaltningspraksis og hvor forvaltningsplanen gir entydige føringer for utfallet. Raet nasjonalparkstyre har i tillegg delegert ansvar for oppsettende virkning til leder og forvalter.

Raet nasjonalparkstyre har fire til fem møter per år, og AU har møter utenom dette – alt etter behov og saksmengde.

Oversikt over styrets møter finnes på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motekalender>.

Nasjonalparkforvalter setter opp saksliste, og denne sendes ut to uker før møtet. En uke før møtet sendes møteinnkalling med møtedokumenter. Vi anbefaler at saker meldes inn i god tid før utsendelse av saksliste, minimum fire uker. Hvis det er et stort antall saker, kan søknader bli flyttet til AU eller utsatt til neste møte. Omtrent en uke etter møtet vil det sendes ut protokoll, og etter dette sendes vedtak ut til parter i saken.

NASJONALPARKFORVALTER: Jenny Marie Gulbrandsen.
Foto: Benedicte Goa Ludvigsen/NRK

Et vedtak kan påklages til Miljødirektoratet av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd, jf. § 2 tredje ledd. Klagefristen er tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til vedkommende part, eventuelt fra den dag vedtaket første gang ble kunngjort, jf. forvaltningsloven § 29 første ledd. En eventuell erklæring om klage skal fremsettes for nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde, og være undertegnet, samt nevne det vedtak det klages over og den endring som ønskes, jf. forvaltningsloven § 32. Klagen bør begrunnes, og andre opplysninger av betydning for saken bør nevnes.

Med visse unntak har partene rett til å se sakens dokumenter, jf. forvaltningsloven §§ 18 og 19.

Enkeltvedtak legges ut på miljovedtak.no og saksdokumenter kan bestilles på E-innsyn: <https://einn-syn.no/sok?f=64fc8ae1-0a93-4f98-8132-e7df31c9598a>

Møtedokumenter vil legges ut på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motedokumenter>

NASJONALPARKSTYRET: Fra venstre: Beate Skretting (ordfører i Grimstad), Gro Bråten (Agder fylkeskommune), Robert Cornels Nordli (ordfører i Arendal), Anne Lien Studsrød (grunneierrepresentant Arendal), Vidar Holmsen Engh (varaordfører i Tvedestrand) og Kirsti Svendsen (grunneierrepresentant Grimstad). Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Vern mot inngrep i landskapet

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 1. ledd

I nasjonalparken skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller kulturminner finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneområdet.

VERNEFORMÅLET

Formålet med nasjonalparken er å bevare et større naturområde uten tyngre inngrep med egenartede og representative økosystemer, mange godt bevarte kvartærgeologiske forekomster etter siste istid, og med særlig vekt på plantelivet, dyrelivet, naturtyper, kystlandskapet med sjøoverflaten og kulturminner knyttet til Agders kystområde både på land og sjø. For de marine delene er formålet særlig å ta vare på det undersjøiske landskapet med tilhørende marine arter og marine naturtyper

UNDERVANNSLANDSKAP Foto: Geir Eliassen

som israndavsetninger, skjellsandforekomster, bløtbunnsområder, ålegras- og undervannsenger, tareskog og gyteområder for fisk.

I sone A er formålet å ta vare på fuglelivet, spesielt med hensyn til sjøfuglene og deres hekkeplasser.

I sone B er formålet å ta vare på sårbare naturtyper og arter.

I sone C er formålet å ta vare på områder med særskilt vitenskapelig betydning som referanseområder i sjø.

Allmennheten skal gis anledning til opplevelse av naturen gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Tema:

Vedlikehold av sti og ferdselsårer

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder opparbeiding og merking av stier/løyper, bygging av broer og klopper, graving og bygging av veier. Bestemmelsene er ikke til hinder for b) Vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer, skilt, bruer og liknende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Stier og ferdselsårer omfatter ikke veier som er åpne for motorisert ferdsel. Med vedlikehold menes alle oppgaver knyttet til å opprettholde standard på vernetidspunktet, samt forebyggende arbeider som utføres for å møte forventet slitasje og for å motvirke forfall på stinettet.

Vedlikehold omfatter:

- Tilføring av dekke og reparasjoner på eksisterende dekke innenfor gjeldende standard. Dette omfatter ny 0-8 grus/sadde på stier med denne typen dekke, samt flislegging av skogsstier.
- Reparasjoner og utskiftning av broer og klopper.

Vedlikehold omfatter ikke:

- ny klopplegging av traseer
- utsetting av sperre for å hindre motorisert ferdsel.
- Oppgradering av dekket.
- Omlegging av sti.
- Etablering av nye traseer.

Dette krever dispensasjon etter § 3.

Forvaltningsmyndigheten avgjør i tvilstilfeller om en strekning skal regnes som eksisterende vei/sti/ferdselsåre, og hvorvidt et tiltak kan regnes som vedlikehold.

Tiltak kan være søknadspliktig etter andre lovverk.

STIER: Kyststien Foto: Tore Moy

STI MED KLOPP, Nærte, Tromøy. Foto: Øivind Berg

Tema:

Brygger

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av brygger og kaianlegg. Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for

a) vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger som ikke fører til bruksendring. Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet. Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse.

§ 3 (RNP) 4. ledd

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

d) bygging av brygger etter fjerning av eksisterende brygger eller ved samling av eksisterende brygger i fellesanlegg.

Vedlikehold omfatter:

- Reparasjoner på eksisterende dekke innenfor gjeldende standard.
- Reparasjoner og utskiftning av fortøyningsringer/pullerter, trevirke og støtteelementer.
- Oppstøping av sprekker i betong.
- Forskaling og forsterkning av eksisterende fundamenter.
- Utskiftning/bytte av moring
- Utskiftning av utrigger/vippe o.l.

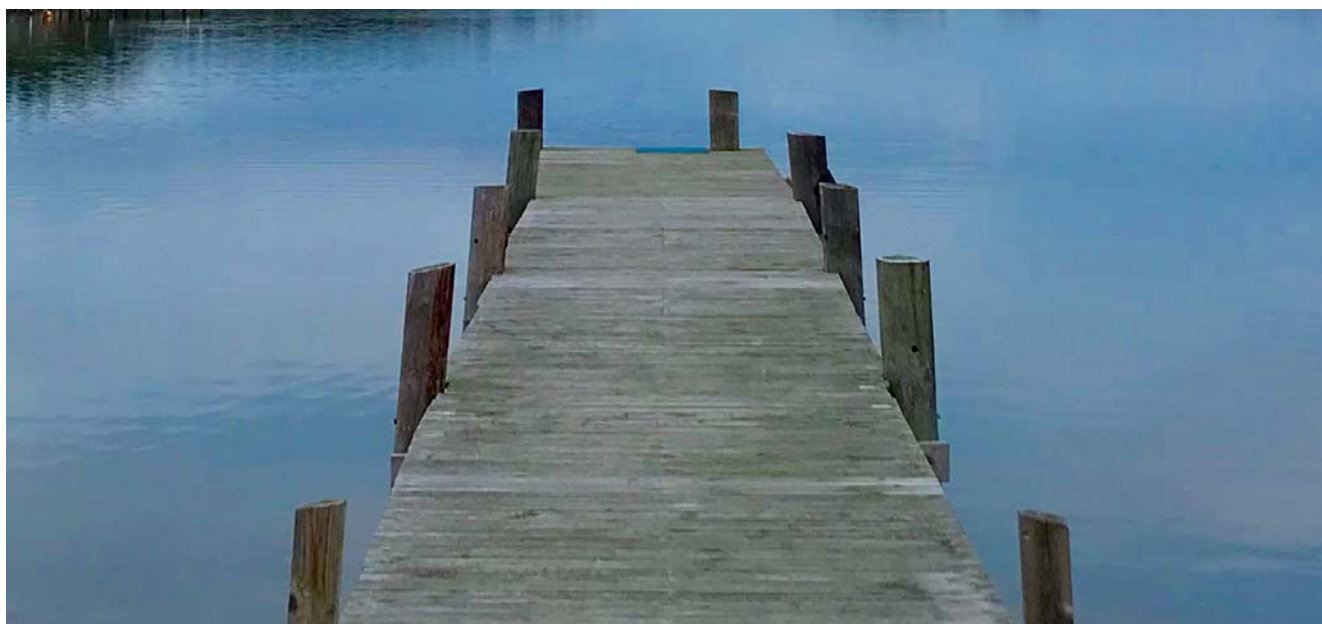
Vedlikehold omfatter ikke:

- Oppgradering av dekket fra eksempelvis tre eller stein til betong.
- Utvidelser i fotavtrykk bebygd areal (FBA) (se retningslinjer for bygg)
- Montering av skjørter.
- Mudring (se retningslinjer for mudring).
- Endring av type akterfeste

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er tillatt å gjennomføre vedlikehold av brygger. Med vedlikehold menes alle oppgaver knyttet til å opprettholde standard på vernetidspunktet, samt forebyggende arbeid som utføres på grunn av forventet slitasje og for å motvirke forfall.

Bryggekonstruksjon i naturtoner. Foto: Øivind Berg

De fleste private faste brygger er utenfor verneområdet, men eventuelle søknader om utvidelser av brygger i verneområdet skal behandles strengt. Grunnlag for å kunne gi en dispensasjon til bryggeutvidelse kan være:

- Fjerning av private brygger for samling i felles anlegg.
- Utvidelser som bygger sammen private brygger til fellesanlegg og der private elementer som møbler og lignende ikke tillates.
- Lokal næringsvirksomhet letter adkomst for frakt av næringsmidler, husdyr, fôr til husdyr o.l..
- Brygger som vil gi mulighet for ankomst og for tøyning for allmennheten over kort eller lengre tid. Offentlige brygger for friluftslivet er gitt en egen bestemmelse i § 3 4.ledd g) (se retningslinjer for tilrettelegging for friluftsliv).

Friluftslivsbrygger følger for øvrig de samme retningslinjene som private-/fellesbrygger.

I områder med truede arter eller sårbare naturtyper og viktige verneverdier vil det normalt ikke gis godkjenning av brygger eller tiltak på brygger. I forbindelse med saker knyttet til brygger, vil det tas spesielt hensyn til ålegressl.

Nye bryggeanlegg, inkludert fortøyde båter, skal ikke plasseres slik at de overskygger ålegress.

For å redusere landskapspåvirkning og forstyrrelse av livet på sjøbunnen vil følgende retningslinjer være veiledende:

- minst mulig fotavtrykk bebygd areal (FBA) (se retningslinjer for bygg)
- overflate som slipper sollys gjennom
- unngå montering av skjørter
- velg utriggere fremfor faste konstruksjoner
- benytt allerede utbygd areal
- velg materialer og konstruksjoner i naturtoner som passer inn i landskapet.
- prioriter moringer eller utriggere slik at dregging unngås

BRYGGE og flytebrygge, Hovekilen. Foto: Øivind Berg

Tema:

Bøyelegging – akterfeste/moring

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder bøyelegging av båter.

Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for e) akterfeste av båt ved egen brygge eller egen landfast fortøyningsplass.

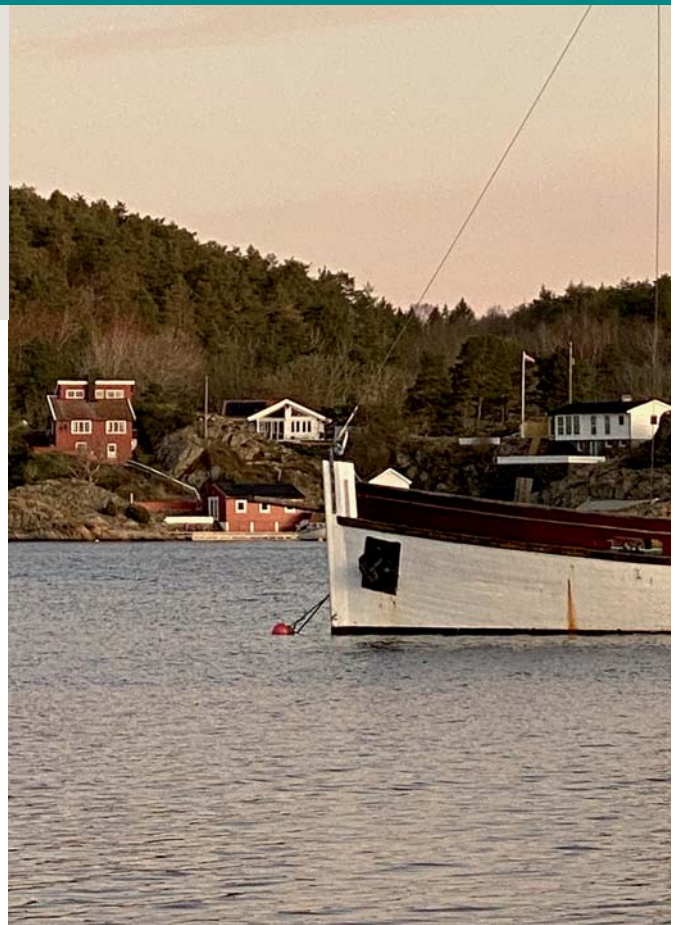
FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Denne bestemmelsen åpner for at man kan etablere installasjoner for fast akterfeste ved egen brygge eller fortøyningsplass, men tiltaket vil være søknadspliktig etter Havne- og farledsloven, og eventuelt andre lovverk.

Tiltaket skal ikke føre til negativ påvirkning på marine arter, marine naturtyper eller påvirke landskapet negativt, jmf. verneforskriftens §4.

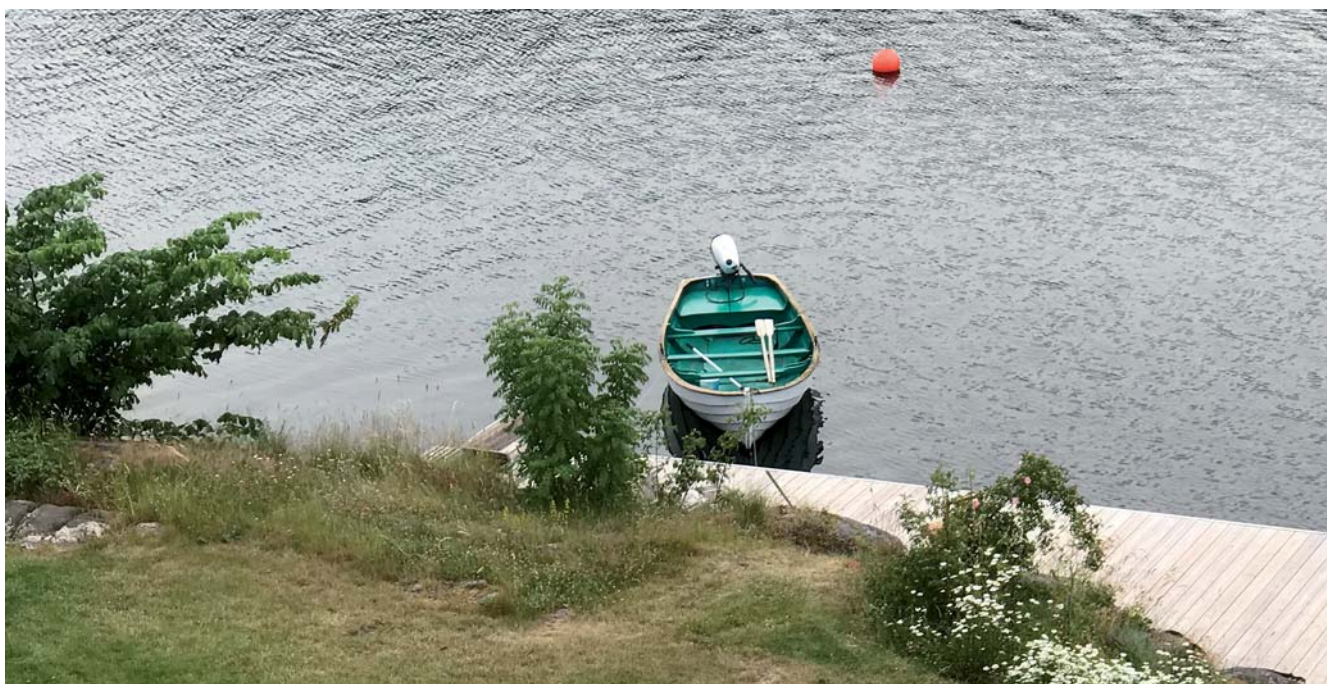
Det er ikke tillatt å fortøye båter på svai utover midlertidig opphold, inntil to døgn.

Etablering av moring med bøye og andre typer akterfeste, kan være søknadspliktig etter andre lovverk, særlig der det er i konflikt med farvannsled og fiskeri.

PÅ SVAI Foto: Øivind Berg

FORTØYNING, akterfeste til båt ved egen brygge. Foto: Øivind Berg

Tema:

Midlertidig lagring av båt på land

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder opplag av båter.

Bestemmelsene i første og annet ledd er ikke til hinder for f. å trekke joller på land for midlertidig oppbevaring ved egen fortøyningsplass, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Dette gjelder mindre båter som trekkes på land uten bruk av motorredskap/kran ved egen båt-plass eller båtfeste (ved uvær eller kortere fravær av bruk). Med kortere fravær av bruk regnes det som midlertidig opplag når varigheten er inntil ca. to måneder.

BÅTOPPLAG PÅ LAND: Foto: Øivind Berg

En del steder har grunneiere gamle rettigheter til båtslipp og lagring av mindre båter.

Disse båtene er i bruk gjennom året til ulike typer fiske. Denne type opplag er aktuelt på følgende lokaliteter hvor grunneier/grunneierlag følger opp at vilkårene oppfylles:

- Botne
- Bjellandstrand
- Hasseltangen

Det er ikke anledning for vinterlagring av båter (for eksempel i seks 6 måneder) på land i nasjonalparkens utmarksområder.

Det er imidlertid tillatt å lagre mindre båter og annet lignende utstyr på innmark, fortrinnsvis inntil hytte/husvegg eller på terrasse.

Båter og utstyr må ikke lagres slik at det kommer i konflikt med allment friluftsliv/ferdsel eller hindrer tilgang til strandsonen.

BÅTOPPLAG: Bjellandskjær Foto: Øivind Berg

Tema:

Bygg

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder oppføring og ombygging av varige eller midlertidige bygninger.

Bestemmelsene er ikke til hinder for:

a) vedlikehold av bygninger, brygger, anlegg og innretninger som ikke fører til bruksendring.

Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet. Vedlikehold omfatter ikke ombygging eller utvidelse.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

a. ombygging av, og mindre utvidelser samt bruksendring av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

b. gjenoppbygging av bygninger, anlegg og innretninger som har gått tapt ved brann og naturskade.

c. ombygging og oppsetting av gjerder.

e) riving av eksisterende bygninger, anlegg og innretninger og oppføring av nye med inntil samme størrelse og for samme bruk.

l. innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Verneområdeforvaltningen benytter enheten «Fotavtrykk bebygd areal» (FBA).

Dette inkluderer alt bebygd areal på eiendommen eksklusive eventuelle etasjer.

Følgende størrelsesbegrensninger på FBA anbefales ved søknader om nye tiltak.

Dagens FBA på eiendommen er utgangspunktet ved søknad, og alle former forbygningssmasse skal medregnes i dette.

Søknader om byggetiltak/utvidelse på hytte / fritidseiendom kan påregnes behandlet kun ved én utvidelse og bør holdes innenfor rammen av disse arealbegrensningene:

Fritidseiendommer og eneboliger – utforming:

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet.

Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom. Videreføring av tradisjonell byggestil er likestilt med moderne arkitektur der denne er tilpasset naturomgivelsene på stedet. Tiltak der man utnytter allerede bebygd arealer er å foretrekke.

Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål. Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg. Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg. Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.

For de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m2) er FBA-grensen på <2 m2 ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller. Det vil være mulig å søke om utvidelse én gang for samme hytte.

Eksisterende FBA på eiendommen	FBA-grense for nytt tiltak
Ca. 20–30 m2	Ca. 30 m2
Ca. 30–50m2	Ca. 25 m2
Ca. 50–70 m2	Ca. 20 m2
Ca. 70–90 m2	Ca. 10m2
> 90 m2	< 2 m2

Ved et eventuelt påbygg skal det fremstå så lavt og lite ruvende som mulig i terrenget, og eksisterende hyttes mønehøyde skal være retningsgivende. Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i stil med bygningen ellers. Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg uten-dørs, kan normalt ikke påregnes.

Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Det vil si at påbygg bør skje på baksiden av eksisterende bygg, vendt bort fra sjøsiden, stier og åpne områder. Det skal vektlegges at bygget får størst mulig avstand til ferdselsårer og strandsone. Store, blanke flater (eksempelvis vind-

uer) bør begrenses for å unngå at bygget stikker seg ut i landskapet og endrer dets karakter. Det anbefales bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygning og omgivelser.

Terrenginngrep som sprengning og graving skal unngås. Ringmur eller såle kan etableres der det ikke medfører terrenginngrep.

Alle tiltak som er <100 meter fra et kulturminne skal også vurderes av Agder FK Kulturminnevern. Dispensasjonsøknader om tiltak innenfor 100-metersbeltet fra sjø, kan man ikke regne med å få innvilget.

HYTTEUTVIDELSE: Godkjent tiltak. Foto: Øivind Berg

BYGGESKIKK: Hytte på Botstangen Foto: Øivind Berg

BYGGESKIKK: Tradisjonell kysthytte. Foto: Øivind Berg

BYGGESKIKK: Nyere hyttetype. Foto: Øivind Berg

Tema:

Gjerder

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder inngjerding.

Bestemmelsene er ikke til hinder for

g) vedlikehold av gjerder og stengsler for beitedyr, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen. Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

c) ombygging og oppsetting avgjerder.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er generelt tillatt å beite i Raet nasjonalpark unntatt sone B skogfredning hvor beite krever tillatelse jf 4 3.ledd b).

Med vedlikehold av gjerder menes reparasjoner på eksisterende gjerde innenfor samme utforming.

Det vil si bytte ut/reparere port, gjerdestolper, bord, tråd eller netting.

Det kan søkes om å sette opp og endre på gjerder. Søknadsplikten omfatter fysiske midlertidige og permanente gjerder. Ved tillatelse til oppsetting av nye gjerder kan det stilles krav om å fjerne eldre gjerder i området.

Bruk av elektroniske gjerder kan være søknadspliktig selv om det ikke er et fysisk tiltak synlig i landskapet. Nasjonalparkstyret har NoFence til utlån. Ta kontakt for info og eventuelt ved behov for lån av utstyr.

Permanente gjerder skal være av tre eller tre-stolper med netting/tråd mellom og med tradisjonelt utseende som passer inn i kulturmiljøet og er godkjent for den aktuelle husdyrrasen.

Det skal være grunder ved alle turstier/ferdselsårer som gir god mulighet for passering. Ved gjerding over universelt tilpasset sti, skal grunden/porten være tilpasset passering med rullestol/vogn og lignende i minimum 100 cm bredde. Ved gjerding

over stier i ulent terreng er det tilstrekkelig med trapp/klyv, fallport eller tilsvarende.

Midlertidige gjerder kan kun settes opp i et avgrenset tidsrom, men det kan søkes om tillatelse for flere år. Det gjelder for eksempel for tre måneder hver sommer over fem år. Det er ingen krav til utforming av midlertidige gjerder, men de må være godkjent for den aktuelle husdyrrasen.

Midlertidige samlekvæ, som settes opp og tas ned, er ikke søknadspliktig.

GJERDE: Spornes. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

GJERDE OG GJERDEPORT. Foto: Øivind Berg

Tema:

Bobil og campingvogner

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (RNP) 3. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder hensetting av campingvogner og bobiler.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

Det vil under ingen omstendigheter gis tilatelse til plassering av campingvogn eller parkering av bobil innenfor verneområdet.

Det vil heller ikke gis dispensasjon da det er tilrettelagt campingplass og bobilparkering i randsonen til nasjonalparken.

BOBILPARKERING Foto: Øivind Berg

CAMPINGVOGN Foto: Øivind Berg

Tema:

Tilrettelegging for friluftsliv

FORSKRIFTPREFERANSE:

§ 3 (RNP) 4. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder etablering av stier, skilting, bygging av broer og klopper.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

g) bygging av nye konstruksjoner og installasjoner, oppsetting av nye skilt og merking av stier, for å legge til rette for friluftsliv i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tilrettelegging for friluftsliv er tiltak som øker tilgjengeligheten for allmennheten inn i verneområdene. Tilrettelegging skal unngås i områder med sensitive arter, spesielt sårbare naturtyper og definerter verneverdier. Tilrettelegging kan benyttes som en metode for å samle og kanalisere ferdsel bort fra slike lokasjoner.

For å lese mer om sensitive verneverdier se Sårbarhetskartlegging i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde (vedlegg)

TILRETTELEGGING, flisdekket på sti Foto: Hoves Venner

Eksempler på tilrettelegging

- Omlegging av stier
- Skilting av traseer – jmf. Merkehandboka og designmanualen
- Innramming av traseer med tau/sperrer/markører i terreng
- Etablering av trapper, broer og gangbroer (gangstier hevet over vegetasjon /boardwalks)
- Midlertidige klopper/matter i høysesong
- Toaletter og sanitæranlegg
- Brygger for ulike typer friluftsliv
- Moringer for fortøyning (redusere dregging)
- Badebøyer
- Baderamper, badebrygger og stupebrett
- Huker for overnatting og rasteplass
- Renovasjonsanlegg
- P-plass for bil, sykkel og kollektivtrafikk
- Brygger for fergeanløp og større båter
- Rasteplasser og grillplasser
- Infotavler, naturstier og utstillinger
- Utsiktspunkter/View points
- Bålplasser, fortrinnsvis med bålpanne
- Telt-/overnattingsplass
- Badstuer
- Bom og andre typer stengsler
- Utkikkstårn
- Restaurering av arealer til naturområder

Ved vurdering av tiltak skal det legges vekt på om tiltaket

- kan legges utenfor verneområdet.
- bidrar til kanalisering og samling av aktivitet bort fra sensitive verneverdier.
- er i tråd med besøksstrategi for verneområdet.
- er reversibelt.
- er tilpasset landskapet, følger lokal byggeskikk og tilpasset terrenget.
- er universelt og egnet for flerbruk.
- kan ha negative effekt på andre brukere.
- kan, helt eller delvis, gjøres digitalt/elektronisk.
- passer inn med andre tiltak og planer (kommunale/friluftsrådet osv).

Utforming skal følge veileder for Naturligvennlig tilrettelegging for friluftsliv (M-1326 2019)

Se:

www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2019/mai-2019/naturvennlig-tilrettelegging-for-friluftsliv/

Se også «Stier og stole» på

<https://nhf.no/stier-a-stole-pa-nhf-agder/>

FRILUFTSLIV. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

INFOTAVLE, Spornes. Foto: Øivind Berg

TILRETTELEGGING, bro Hasseltangen, og eksempel på info om adferdsregler. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Etterfylling av sand på offentlig strand

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 4. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder kunstige sandstrender og utfylling og hennleggelse av masse.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

j) etterfylling av sand på eksisterende offentlige sandstrender

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

For å opprettholde tilbudet om sandstrender på offentlig tilrettelagte badestrender er det tillatt å søke om å fylle på sand. Eiendommen må være eid av enten staten (Miljødirektoratet), kommunen eller ha en tingslyst servitutt som sikrer offentligheten tilgang (for eksempel gjennom status som skjærgårdspark).

OFFENTLIG STRAND, Hasseltangen. Foto: Øivind Berg

OFFENTLIG STRAND, Hovekilen. Foto: Arendal kommune

Stranden må i tillegg være tilrettelagt for et stort antall badegjester med eksempelvis tilrettelagt P-plass, fergeanløp, toalett, badeanlegg og liknende. Strender dette kan være aktuelt for er:

- Hasseltangen nordsiden
- Hoveodden innsiden mot Hovekilen
- Tømmerstø

Lokalitetene som ble vurdert, men ikke prioritert, ved revidering i 2023:

- Speken
- Moviga
- Storesand og Lillesand/Vaodden
- Stølsviga
- Merdø Gravene og Merdø Gård
- Gjessøya nordøst

Aktuelle vilkår:

- Bruk av stedegen sand eller sand fra godkjent anlegg.
- Ved tilfraktet sand skal denne være fra lokaliteter uten fremmede arter som kan etablere seg på land eller i sjø.
- Sanden legges primært i fjæresonen over laveste vannstand eller på land.
- Avgrenset til tidlig vår i perioder med stille sjø for å hindre partikkelspredning.
- Bruk av partikkelfilter.
- Minimum 20 meter fra ytterkant av påfylling til ålegress.
- Mål om tilbakeføring til opprinnelig tilstand der denne er kjent.
- Krav om godkjent tiltakshaver/entreprenør

Tiltaket vil være søknadspliktig etter andre lovverk.

Tema:

Vedlikeholdsmudring

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3 (RNP) 4. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder mudring, dumping og uttak av skjellsand. Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

i) vedlikeholdsmudring i tilknytning til eksisterende brygger i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Vedlikeholdsmudring er mudring som må gjennomføres for å opprettholde funksjonalitet og tilgang til båt plass. Vedlikeholdsmudring kan søkes om:

- i tilknytning til eksisterende og godkjent brygge og båt plass
- på arealer der det tidligere er gjennomført mudring
- i trasé for enklest mulig ankomst
- ned til den dybden som har vært tillatt tidligere, vanligvis inntil 1,5 meter

- på arealer uten grunnforurensning utover normalen
- på arealer uten marine naturtyper eller særlig hensynskrevende arter

Det tillates ikke mudring av store soner utover trasé til brygge. Det tillates ikke dypere mudring for adkomst til brygge med større båt.

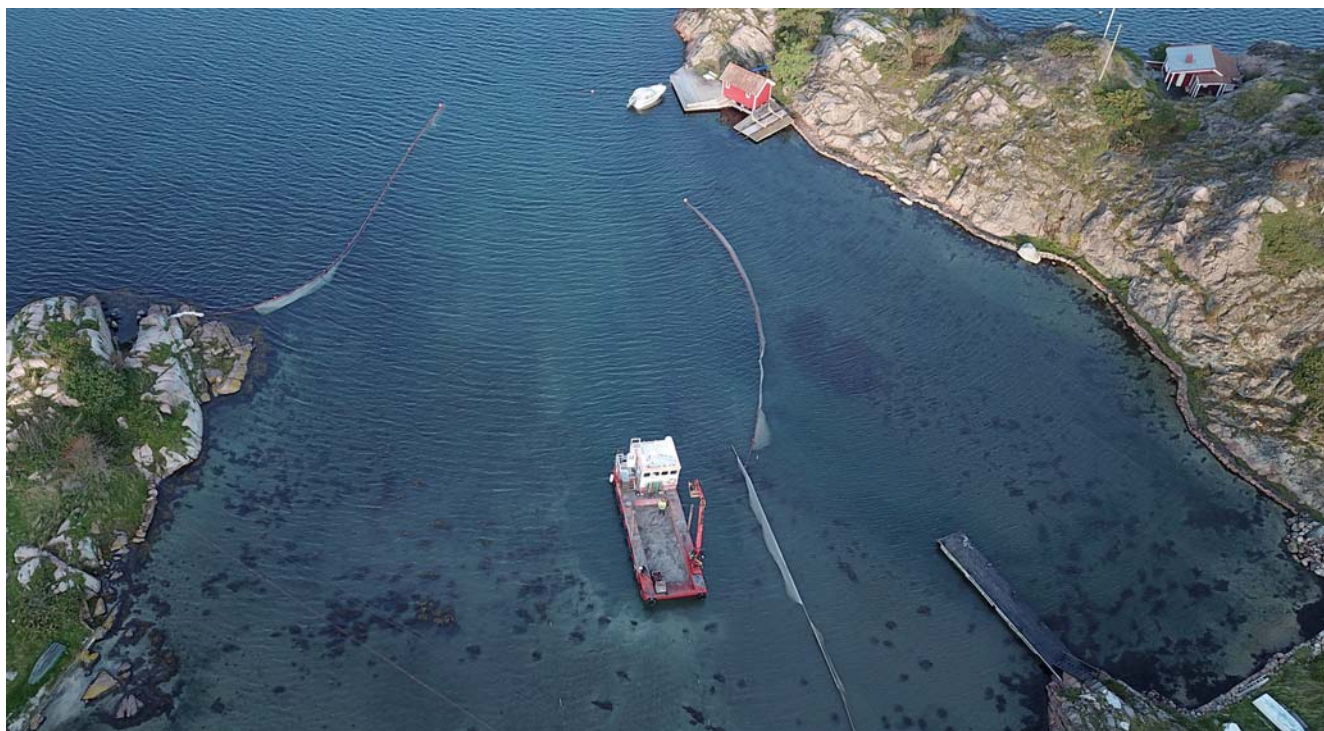
Mudring ved nye brygger eller på områder der det ikke er mudret tidligere, vil normalt ikke tillates.

Det kan stilles vilkår om tidspunkt for mudring, partikkelgardin og andre tiltak for å ivareta sjeldne arter og naturtyper i området.

Sprengning av grunnfjell/store steinblokker vil normalt ikke tillates. Utfylling av masser i sjø (stein/slam) vil normalt ikke tillates.

Mudring og alle andre tiltak i løsmasser i strandsonen er søknadspliktig etter andre lovverk.

MUDRING, utstyr i bruk utenfor nasjonalparken Foto: Midstøl Sjø AS

Tema:

Strøm, vann og avløp

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 4. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder framføring av luft-, vann-, sjø- og jord-ledninger.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

l) innlegging av strøm, vann og avløp til boliger og fritidsboliger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Søknader om innlegging av strøm, vann og avløp i jordsmonn skal vurderes strengt med stor vekt på kvartærgeologiske verdier som formasjoner og avsetninger, kulturminner samt landskapshensyn. Fjerning av luftspenn bør gjennomføres der det er mulig av landskapshensyn. Ved søknad om sjøkabel må det legges inn en sikringssone til ålegress og andre marine naturtyper.

Ved etablering av VA og strøm/fiber bør anlegget dimensjoneres for alle boliger/fritidsboliger i området, slik at man unngår ny graving ved søknad om påkobling i etterkant.

Nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner kan tillegges vekt i vurderingen. Reduksjon av utslipp fra bolig/fritidsbolig bør tillegges vekt i vurderingen. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter, eksisterende sjøkabler og luftspenn.

Jordkabler skal fortrinnsvis legges i de øvre massene, maksimalt 40 cm ned i bakken.

Sjøkabler kan sikres med fester i fast fjell eller større steiner på sjøbunn der det er fare for forflytninger. Tiltak i sjø, for eksempel legging av sjøkabel skal også vurderes av Agder fylkeskommune, Kulturminnevern.

Traseer skal registreres i kommunenes plankart. Tiltakshaver må ha sikring mot import og spredning av fremmede planter.

SJØKABEL:
Strekking av sjøkabel. Illustrasjonsfoto: Agder Dykk

Tema:

Markeringsbøyer for båtsport

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 4. ledd

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

o) midlertidige markeringsbøyer for seilспорт i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Tiltaket kan være søknadspliktig også etter andre lovverk, eksempelvis havne- og farledsloven.

Kontakt havnemyndighetene lokalt for avklaring.

BØYER seilспорт Foto: O.W. Svensen

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

I forbindelse med seilспорт, og tilsvarende, kan det søkes om å sette ut midlertidige markeringsbøyer. En søknad forutsetter at det er et godkjent arrangement/båttrace eller organisert ferdsel.

Markeringsbøyer kan settes ut tidligst dagen før arrangementet og skal tas ned senest dagen etter arrangementet/aktiviteten. Markeringsbøyene kan festes med line og anker/dregg.

Aktuelle vilkår til disse er

- Minimum 200 meter avstand til alle viktige hekkelokaliteter – Sone A og andre lokaliteter.
- Krav om opprydding av alt utstyr i etterkant.
- Tidsbegrensning og varighet per økt og dette inkluderer også pauser mellom øktene.

Fortøyningsbolter

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (RNP) 4. ledd

Området er vernet mot inngrep av enhver art, herunder boring og sprenging.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

k) montering av nye fortøyningsbolter for båt og fiskeredskaper.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er mulig å søke om montering av fortøyningsbolter for båt og fiskeredskap i verneområdet. Private og næringsdrivende søkere som har behov for å fortøye båt/fiskeredskap på stedet, vil prioriteres framfor andre søkere uten spesielle behov knyttet til fiske eller frakt av beitedyr.

Bolter skal være godt synlige og ikke utgjøre fare for dyr og mennesker.

På offentlige eiendommer, skjærgårdspark og andre områder for allmennheten i verneområdet skal det benyttes en bolt som angir at man er i Raet nasjonalpark. Raet nasjonalpark har mal for disse boltene. Bolter bør plasseres strategisk for å sikre best mulig brukervennlighet og redusere behovet for fjellanker og andre typer bolter som slås inn i sprekker i fjell.

Utover dette er det ønskelig om ødelagte, ulovlige og ubrukelige bolter fjernes som en del av arbeidet med å montere nye. Nye boltene bør være med et øye eller en T-bolt, og solide nok til å tåle variert belastning.

Ved søknad om nye bolter skal søknaden inkludere en oversikt over eksisterende bolter på stedet, hvilke som skal fjernes, hvilke som skal bevares, og hvor nye bolter ønskes plassert.

Tiltaket vil være søknadspliktig etter andre lover.

Det er liten/ingen oversikt over fortøyningsbolter i verneområdene. En del eldre bolter, gjerne støpt

eller utført i smijern, regnes som kulturminner og skal bevares.

Ved montering av nye bolter kan man risikere å komme i konflikt med slike kulturhistoriske bolter og fortøyningsplasser. Noe informasjon om dette kan man få ved å kontakte Kulturminnevern og kulturturisme ved Agder fylkeskommune: <https://agderfk.no/vare-tjenester/kulturminnevern-og-kulturturisme/>

Arendal kommune har også registrert endel bolter i kommunen, se rapport her:

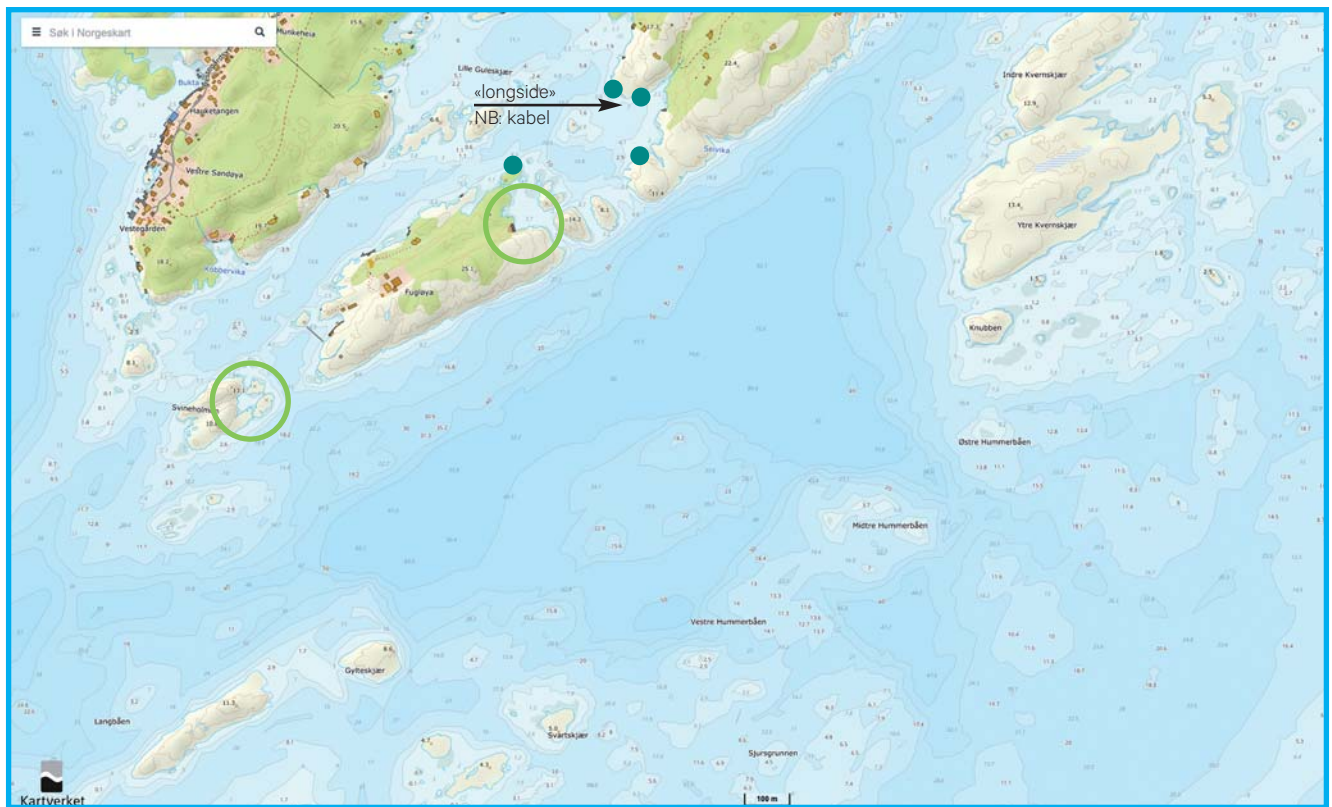
https://www.arendal.kommune.no/_f/p1/i62050653-9dcd-41d4-8ee1-6e198a05c2f9/fortoyningsringer-og-bolter-i-arendal-kommune-2012-og-2014.pdf

FORTØYNING, varpepåle, et kulturminne. Foto: Øivind Berg

FORTØYNING, ulovlig etablert fortøyningsbolt i svaberg
Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tegnforklaring:

- Fortøyningsbolter i fjell
- Spesiell tilrettelegging for båtturister

NASJONALPARKENS spesialdesignede fortøyningsbolt viser hvor det er en anbefalt naturhavn i nasjonalparken.

Tema:

Hogst og rydding i utmark

FORSKRIFTFERANSE:

§ 4 (RNP) 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: f) hogst av ved til eget bruk i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen, unntatt i sone B. Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

a) rydding av vegetasjon i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Verneforskriften sier at bestemmelsen ikke vil være til hinder for vedhogst til eget bruk, samt rydding av vegetasjon utenfor sone B: Denne unntaksbestemmelsen for vedhogst omfatter vanlig privat forbruk av ved til oppvarming lokalt i fritidsbolig eller bolig. Med lokalt menes fritidsboliger i nasjonalparken/verneområdet, og boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken/verneområdet med skogteiger innenfor nasjonalparken/verneområdet. Uttak av ved til kommersielt salg eller bruk i fritidsboliger/boliger utenfor nasjonalparken omfattes ikke.

HOGST OG RYDDING: Hoveodden Foto: Hoves Venner

Retningslinjer for ikke søknadspliktig vedhogst og rydding:

- Flatehogst ikke tillatt
- Korridorer ikke tillatt
- Spesielt verdifulle trær (store, karakteristiske, uvanlige, hule eiker mv.) skal ikke felles.
- Bevare vernskogen med krokfurutrær ytterst mot sjøen (med utgangspunkt i 100-metersonen)
- Stående eller liggende større døde trær skal normalt ikke fjernes, med unntak for nyere vindfall eller der trærne er til fare for brukere av området eller i veien for ferdsel.
- Hogstavfall skal ikke ligge igjen på stier eller steder med spesielt verdifull markvegetasjon.
- Felling av trær skal ikke foregå i hekketiden fra 1.mars til 30.juli.
- Kjøreskader skal unngås ved tillatt motorferdsel
- Truede og sårbare plantearter skal ikke ryddes.
- En del trær og buskvegetasjon skal stå igjen for å sikre at busk- og feltsjiktet har økologisk funksjon (leveområde for fugler, smådyr og insekter), og for å bevare et sammenhengende landskap.

Tillatelse til motorferdsel må søkes separat. Grunneiers tillatelse må alltid foreligge før hogst.

Det stilles ikke generelt krav om skjøtelsplan for denne type rydding. Ryddingen skal likevel skje på en skånsom måte som ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet. Hogst og rydding som ikke faller innunder §4 2.ledd f) kan søkes om med hjemmel i 3.ledd a). Dette gjelder for eksempel vedhogst for salg, rydding av flater, mer omfattende tynning, materialer til skjæring og annet. Noe av dette vil kunne falle inn under skjøtselstiltak. Grunneiere har første rett til å gjennomføre planlagte skjøtselstiltak jmf naturmangfoldslovens § 47.

Aktuelle vilkår for hogst og rydding:

- Retningslinjer for ikke søknadspliktig hogst skal som hovedregel følges.
- Utarbeidet skjøtelsplan eller skogbruksplan for området.
- Tiltaket skal være vurdert som positivt for de aktuelle verneverdier i området.

VEDHOGST: Hoveodden Foto: Hoves Venner

HOGST: Fjerning av siktagran Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Utvalgt naturtype hule eiker:

Store eiketrær («hule eiker») er en utvalgt naturtype som har egen forskrift etter naturmangfoldloven.

I nasjonalparken er det ønskelig at eiketrærne får utvikle seg til å bli store, flotte og viktige trær for naturmangfoldet. Med hule eiker menes, etter forskrift om utvalgte naturtyper, eiketrær som har en diameter på minst 63 cm, tilsvarende omkrets på 200 cm, samt eiketrær som er synlig hule og med en diameter på minst 30 cm, tilsvarende omkrets på minst 95 cm. Diameter og omkrets måles i brysthøyde (1,3 m) over bakken.

Synlig hule defineres til å være eiketrær med et indre hulrom som er større enn åpningen og der åpningen er større enn 5 cm.

Også andre spesielt store, vakre eller hule trær som preger landskapet skal bevares i nasjonalparken.

HUL EIK. Foto: Øivind Berg

Tema:

Slått, lyng- og gressbrenning

FORSKRIFTPREFERANSE:

§ 4 (RNP) 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging.

Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: h) slått, lyng- og gressbrenning, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tradisjonell slått av enger, og brenning av lyngheier og grasenger kan gjennomføres i verneområdet. Dersom det foreligger skjøtselsplan for området, skal denne følges.

For andre områder gjelder følgende retningslinjer:

BRENNING:

- Brenn kun en andel av arealet om gangen, for trinnsvis 1/3 av vegetasjonsdekket på mindre øyer eller 10-30 da per år for større områder.
- Brenn mange små flater fremfor en større flate
- Brenn i tidsrommet oktober-mars, ofte er februar og mars gunstig.
- Rydd bort gjenstående vedvekster i etterkant
- Einer bør brennes på vinteren når den er tørrest for best mulig nedbrenning.

SKJØTSEL: Lyngbrenning. Foto: Asbjørn Aanonsen

SLÅTT:

- Engarealer med tørreng-arter skal slås etter blomstring, tidligst 15. juli.
- Engarealer med strandeng og rødlistede planter skal slås på sensommeren, tidligst 15.juli.
- Engarealer med god tilvekst, næringsrike fukt enger og medgjengroings-arter som for eksempel takrør kan slås to ganger, en gang på forsommer og andre gang på sensommeren.

Frøhøy med stedegne engarter kan tørke på bakken før innsanking. Det er en fordel om frøhøyet ristes godt ved sanking for å spre frø. Frøhøy kan også benyttes i nærliggende områder for å bidra til etablering av stedegne engarter.

Østre Agder brannvesen ønsker at du informerer 110-sentralen før du tenner større bål eller brenner bråte. Dette for at vi ikke skal få brannmeldinger på det som er ditt bål.

TAKRØR: Kan slås to ganger. Foto: Statsforvalteren i Agder

SKJØTSEL: Effekt av rydding og brenning. Før og etter tiltak. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

SKJØTSEL: Effekt av lyngbrenning. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Beite

FORSKRIFTFERANSE:

§ 4 (RNP) 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: g) beite, unntatt i sone B, skogfredning.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

b) beite i sone B, skogfredning.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

I utgangspunktet er ikke beite regulert i verneområdene med unntak av i sone B, der det er søknadspliktig. Ved søknad om beite i Sone B vil følgende forhold vektlegges: Vil beite være fordelaktig for verneverdiene i området? Dersom det er risiko for slitasje, overbeite, forringelse av verneverdier, tilleggs-fôring med innføring av arter og tilsvarende, bør ikke beitedyr tillates i sone B.

I Raet nasjonalpark er alt areal LNF og regnes som utmarksbeite. I Søm landskapsvernområde er det områder med fulldyrket mark i tillegg til utmark.

BEITEDYR ut til holmene Foto: Ida Monrad Haugen

I verneområdene har forvaltningen følgende retningslinjer:

- Beitet skal være basert på stedefegen vegetasjon i vekstsesong.
- Beitearealet kan dekke områder i og utenfor verneområdet.
- Med beite gjelder krav om minst 50% næringsopptak fra beitemark jmf krav til beitetilskudd fra landbruk.
- Beitetrykket skal tilpasses vekstforholdene slik at ikke vegetasjonen blir overbeitet. Tegn på overbeite kan være nedgnagd vegetasjon, eksponert jord, gnaging på røtter og bark.
- God dyrevelferd skal sikres med trygge områder, gode gjerder, nok beitegrunnlag, vann, saltstein og tilsyn. Anbefalte parasittbehandlinger på dyrearten bør følges.
- Ved helårsbeite av eksempelvis utegangersau på kystlynghei, skal det kun gis tilleggsfôr i perioder med snøfall som vanskeliggjør beite. Fôrrester som blir liggende på bakken skal fjernes.
- Områder med helårs/vinterbeite skal meldes inn til forvalter.
- Beitedyr bør unngås i viktige hekkeområder for sjøfugl i hekketiden med egglegging, fca. 1. mars til 1.juli, A-lokaliteter
- Beitedyr bør unngås i viktige tørreng og insekt habitater i juni og juli.
- I områder med utstrakt friluftsliv bør det skiltes med at det er beitedyr i området og at båndtvang gjelder, og med kontaktinfo til dyreansvarlig.
- Det kan settes ut midlertidig stativ for vann, fôr og saltstein/mineralstein.
- Det kan søkes om å sette ut leskur, men dette krever behandling etter verneforskriften § 11 og naturmangfoldslovens § 48.
- Tradisjonell sviing og brenning av tørrgras, einer og lynghei kan gjennomføres (se egne retningslinjer for dette)
- Ved innføring av bufe fra områder utenfor nasjonalparken (det vil si fra ikke tilgrensende eienommer) bør dyrene være i «karantene» i ett døgn på et avgrenset område. Dette for å hindre import av frø fra uønskete arter.

For beite som skjøtselstiltak skal premissene i skjøtelsesplanen følges. Disse kan fravike retningslinjene for vanlig beite.

For områder der man ønsker en reduksjon av buskvegetasjon i kystlandskapet, kan beitetrykket og rase tilpasses dette formålet.

I områder med beiterett skal rettighetshavere bestemme over beiteretten.

Beiteretten kan avgrense antall og type husdyr som kan beite, og disse skal følges så langt mulig.

Dersom ingen av rettighetshavere har ønske om å benytte beiterettigheten, kan denne lånes/leies ut til eksterne. Det skal da lages en avtale mellom grunneier(e), rettighetshaver(e), husdyrholder(e) og verneområdeforvaltningen.

BEITEDYR som skjøtselstiltak. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Rydding rundt hytte/fritidsbolig

FORSKRIFTFERANSE:

§ 4 (RNP) 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging. Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: e) skånsom vegetasjonsrydding og beplantning rundt fritidsbolig

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Rydding av vegetasjon etter denne bestemmelsen gjelder rundt fritidsbolig, og begrepet «rundt fritidsboliger» omfatter selve bygningene og tomten som hører til. Med «tomten» menes her den nærmeste, private sonen rundt huset, jmf. tomtebegrepet i friluftsløven. Området hvor skånsom vegetasjonsrydding kan foregå, vil dermed normalt være i størrelsesorden ca. ett dekar inklusive arealet som optas av selve bygningene.

Ryddingen omfatter mindre inngrep som rydding av busker, kratt og mindre trær. Det stilles ikke generelt krav om skjøtelsesplan for denne type rydding, men rydding skal likevel skje på en skånsom måte som ikke skader verneverdier eller på annen måte kommer i strid med verneformålet.

Dette innebærer blant annet:

- Beplantning skal i utgangspunktet være med arter som er stedeegne for området.
- Fremmede arter med moderat eller høy risiko er ikke tillatt.
- Planering av tomt og utfylling med fremmede masser er ikke tillatt.
- Spesielt verdifulle trær (store, karakteristiske, uvanlige, hule eiker mv..) skal ikke felles.
- Verneskogen med krokfurutrær ytterst mot sjøen (i 100-meters-sonen) skal ikke beskjæres eller felles.
- Stående eller liggende større døde trær skal normalt ikke fjernes, med unntak for nyere vindfall eller der trærne er til fare for brukere av området.
- Hogstavfall skal ikke ligge igjen på stier eller steder med spesielt verdifull markvegetasjon.
- Felling av trær skal ikke foregå i hekktiden dra 1.mars til 30.juli.
- Truede og sårbare plantearter skal ikke ryddes.
- Oppkvisting av trær, ved eklsempelvis fjerning av lave greiner, skal unngås

Grunneiers tillatelse skal alltid innhentes før hogst/rydding. Dersom man er usikker på om ryddingen er tillatt skal man kontakte forvaltningen. Tillatelse til motorferdsel krever egen søknad. Forvaltningen ønsker å redusere antallet fremmede treslag og planter i verneområdet, og vil derfor bistå med rydding/fjerning av slike. Ta kontakt ved behov. Dette gjelder også for trær og planter på fritidsboligtomter/hyttetomter og i områder som ligger nær verneområdet.

RYDDING RUNDT FRITIDSBOLIG: Spornes Foto: Øivind Berg

Tema:

Høsting av planter, sopp, bløtdyr, tare

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 4 (RNP) 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging.

Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt. Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: a) plukking av bær og matsopp. b) plukking av vanlige planter og tang/tare til eget bruk unntatt i sone B, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

Plukking av bær og matsopp er tillatt i hele verneområdet. Plukking av vanlige planter og tang/tare er også tillatt til eget bruk. Med «vanlige» planter, tang og tare menes arter som ikke står på rødlisten over truede eller nær truede arter.

TANG OG TARE. Foto: Øivind Berg

TRAKTKANTARELL Foto: Øivind Berg

«Eget bruk» innebærer at det ikke kan plukkes for salg eller annen næringsvirksomhet, eller for distribusjon til andre i noe omfang. Eget bruk omfatter også når en gruppe på tur plukker eller sanker. For plukking av bær og matsopp gjelder imidlertid ikke begrensning til eget bruk.

Det er tillatt å sanke bløtdyr (skjell og snegler) i strandsonen med unntak av rødlistede arter som eksempelvis flatøsters. Fremmede, uønskede, arter eksempelvis stillehavsøsters og japansk drivtang er tillatt å plukke/fjerne.

Ved sanking av bløtdyr, planter, tang og tare og tilsvarende arter, skal det ikke høstes utover lokal bæreevne. Det vil si at man skal la det stå igjen en andel individer på sanke-stedet.

Unntaksbestemmelsen for tang og tare gjelder levende individer og ikke høsting av ilanddrevet tang og tare som har egne retningslinjer.

KANTARELL Foto: Øivind Berg

Tema:

Høsting av ilanddrevet tang og tare

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 4 (RNP) 1. ledd

Vegetasjonen på land og i sjø, herunder døde busker, trær og ilanddrevet tang og tare er vernet mot all skade, uttak og ødelegging.

Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt. Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: g) beite, unntatt i sone B.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til: c. uttak av ilanddrevet tang og tare i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen, unntatt i sone B.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Uttak av tang og tare for bruk i eksempelvis gjødsling, kompost og plantedekke er en gammel jordbrukstradisjon i området. En del gårdsbruk har gamle tangretter i verneområdet. Dette gjelder blant annet for eiendommene på Bjelland, Botne, Tromlingene og Spornes.

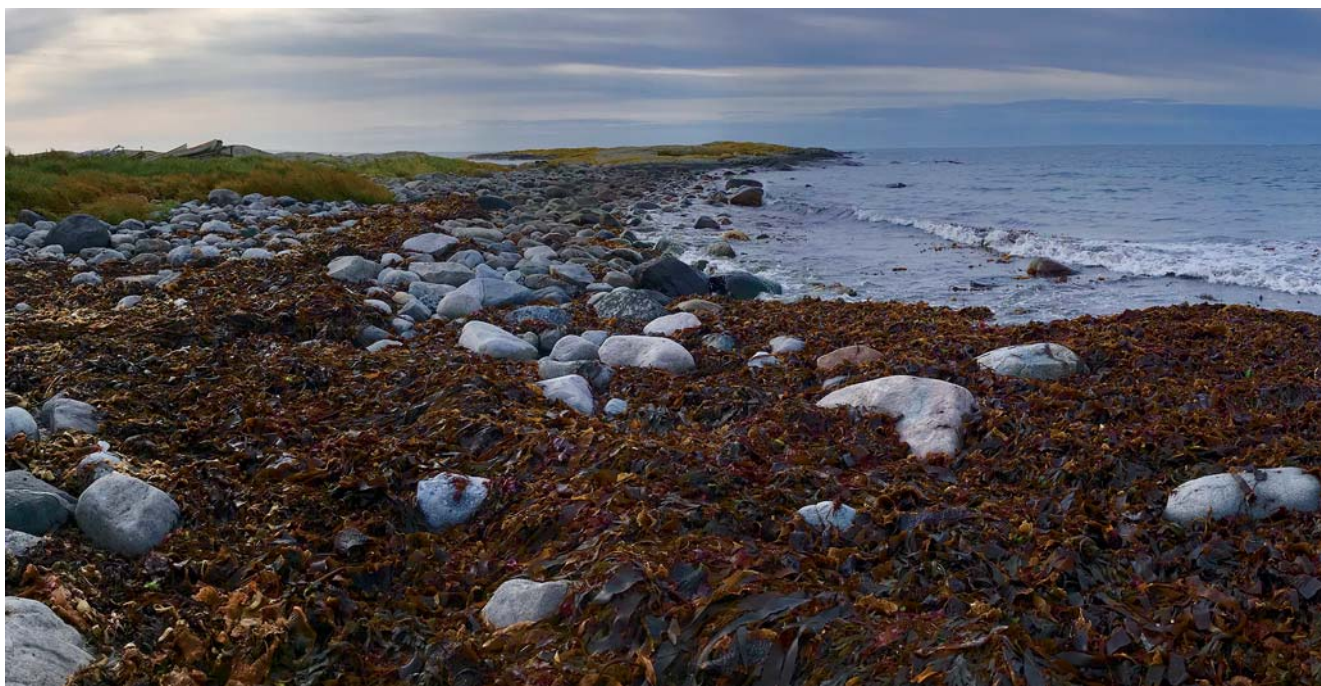
TANGVOLL, Spornes. Foto: Øivind Berg

Uttaksmengden skal tilpasses slik at det blir liggende igjen tilstrekkelig med tang og tare til at vollen i hele sin lengde opprettholder sin økologiske funksjon, blant annet som næringskilde for fugler. Samlet sett skal man ved uttak la minst 10% av eksisterende tangvoll ligge igjen på stedet. Tangmengden skal fordeles på søkere med tangrett i området, og lokalt kan det eksistere gamle fordelingsnøkler for dette.

På offentlige strender der strandarealet uansett ryddes (se egne retningslinjer og oversikt på dette) så kan andre uten tangrett hente tang som uansett skal ryddes bort.

Etter søknad kan det brukes egnet landbruksutstyr/anleggsmaskin som ikke gjør skade på verneverdier eller utvider sporvidde. Se retningslinjer for dette under «Annen motorferdsel».

Det er avgjørende at uthenting av tang og tare ikke går på bekostning av andre viktige verneverdier i nasjonalparken. Det kan søkes om femårig dispensasjon til denne type motorferdsel.

Tema:

Vern av dyrelivet – båndtvang

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 5 (RNP)

Dyrelivet med hi, reir, hekke- yngle- og gyteplasser er vernet mot skade og unødvendige forstyrrelser. Utsetting av dyr på land, i vann og sjø er forbudt.

Hunder skal holdes i bånd

a) i sone A Tromlingene hele året

b) i sone A for øvrig fra og med 1. mars til og med 20. august

c) i hele nasjonalparken fra og med 1. april til og med 20. august.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Generelt gjelder hundelovens bestemmelser i hele verneområdet med unntak for Sone A Tromlingene og Sone A generelt hvor det er egne bestemmelser. Kart over Sone A finnes på nasjonalparkstyrets hjemmeside <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/kart>

I henhold til kommunal forskrift av 1996 er det helårs båndtvang på en del steder i Grimstad; Storesand, Randvika, Kvennebekken og Hasseltangen.

I henhold til kommunal forskrift av 1996 er det båndtvang fra 1. april til 9. september, og når det er husdyr på beite i Tvedestrand; Speken, Arendal; Vestre Kvaksnes, Spornes, Hovstøl (Nerte), Stølsvika, Vrakvika og Korshavn.

Hensynsfull bruk av verneområdet med hund:

- ta med hundeposer hjem – ikke kast plastposer i naturen.
- ta hensyn til andre brukere, ikke sperr stien med løpebånd.

Ved løs hund:

- hunden skal ikke skremme/hoppe på andre folk
- være lydig og komme på tilkalling
- ikke angripe/jage fugl, vilt eller beitedyr

Dette gjelder dersom hunden skal kunne gå løs utenom ordinær tid for båndtvang. Hvis hunden ikke innfrir disse kravene, kan den ikke slippes løs.

Det er unntak for tjenestehunder og hunder i arbeid, eksempelvis søk-, gjeter- og jakthunder.

På <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/nyheter/beitedyr> er det en oversikt over hvor man kan forvente å møte beitedyr. Denne listen er ikke oppdatert i sanntid.

Med hund i nasjonalparken. Foto: Øivind Berg

Tema:

Jakt, fangst og fiske

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 5 (RNP) 5. ledd

Dyrelivet med hi, reir, hekke- yngle- og gyteplasser er vernet mot skade og unødvendige forstyrrelser. Utsetting av dyr på land, i vann og sjø er forbudt.

Det er tillatt å høste viltlevende marine ressurser i samsvar med havressursloven, men likevel forbudt i sone C å høste med redskaper som slepes under fiske og kan berøre bunnen (tråling).

Fiske og fangst i samsvar med lakse- og ionnlandsfiskeloven er tillatt unntatt i sone A og C. Det er innført regler for minstemål for en rekke fiskearter, samt egne bestemmelser for fiske etter krabbe, sjøkreps og hummer.

Det er etablert spesielle bevaringssoner til spesielt vern av hummer.

Det er tillatt å sanke skjell til eget bruk.

Jakt og fangst i samsvar med viltloven unntatt a) i sone A Tromlingene der all jakt og bruk av skytevåpen er forbudt

b) i sone A for øvrig der jakt og alle bruk av skytevåpen er forbudt fra og med 1. mars til og med 1. september.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Generelt er jakt og fangst tillatt med egne bestemmelser for Sone A.

Kart over Sone A finnes på verneområdestyrets hjemmeside

<https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/kart>

En del statlige og kommunale friområder har forbud mot all jakt og skytevåpen jf forskrift av 1996. Dette omfatter blant annet: Tvedestrand; Speken, Flatskjæra og Nautholmen, Arendal; Kvaknes, Korshavn, Kalvøysund, Spornes, Hove, Hovstøl, Stølsvika, Vrakvika og Merdø, Grimstad: Hasseltangen, Kvennebekken, Randvika og Storesand.

Alle som utøver jakt og fangst plikter å sette seg inn i gjeldende nasjonale og lokale bestemmelser. Grunneiers tillatelse kan være påkrevd.

For jakt og fangst av mink og andre fremmede arter har Statens Naturoppsyn (SNO) avtale med jegere, og de er fritatt fra enkelte jakt- og fangstsbestemmelser.

BLÅSKJELL Foto: Øivind Berg

MINK er en uønsket art i norsk natur. Foto: Wikipedia CC

I sone C er laksefiske forbudt, samt all bruk av bunntål.

I sone A er laksefiske forbudt. I perioden fra 15.4 til 15.7 er all ferdsel i Sone A og innenfor 50 meter fra Sone A forbudt. Det betyr at alt fiske både fra land og i fra båt ikke tillates innenfor 50-metersgrensa.

Det er to hummerreservater innenfor verneområdet der det er forbudt å fiske med med fast redskap. Dette er i området Flødevigen-Ærøya vest for Hisøy i Arendal og utenfor Askerøya i Tvedestrand.

I områder nær verneområdet er det flere mindre områder med fiskerestriksjoner blant annet for å ta hensyn til gytetorsk. Dette gjelder i Tromøysund og i nullfiskeområdene i Tvedestrand.

Fiskeridirektoratet har kart over restriksjonsområder og områder med redskapsbegrensninger.
<https://portal.fiskeridir.no/portal/apps/webappviewer/index.html?id=ea6c536f760548fe9f56e6edcc4825d8>

Kart over hummerreservater og Sone C finnes på nasjonalparkstyrets hjemmeside
<https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/kart> og som vedlegg til denne planen.

En rekke arter har minstemål, og noen også maksimum og krav om utslipp av ynglende individer. Det er også krav om ulik type redskap, dybde og merking. Appen fritidsfiske oppdateres kontinuerlig.

Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» og lese informasjonen «Teinevett» som er utgitt av Havforskningsinstituttet. Teiner og annen redskap skal merkes med navn og adresse- både på vøle/blåse og på selve redskapen. Ved tap av teiner og annet fiskeutstyr skal dette meldes inn til Fiskeridirektoratet - bruk helst appen «Fritidsfiske». Ved ryddeaksjoner vil utstyr så langt mulig returneres til eier.

Les mer her:

<https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2021-1#sec-1>

og se også Facebooksiden:

<https://www.facebook.com/groups/707616179719395/>

Det er startet opp et omfattende prosjekt «Økt marint vern i Raet nasjonalpark», som kan medføre soneinndeling og strengere restriksjoner på ulike typer fiskeriaktivitet, både fritidsfiske og næringsfiske. Det kan også påvirke andre typer friluftsliv. Arbeidet ledes av Agder fylkeskommune og foregår uavhengig av denne forvaltningsplanen.

FRITIDSFISKE. Foto: Øivind Berg

Tema:

Vern av kulturminner

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 6 (RNP)

Kulturminner skal beskyttes mot skade og ødeleggelse. Kulturminner skal ikke tildekkes, flyttes eller fjernes. Forvaltningsmyndighetene kan etter søknad gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Kulturminner er spor etter menneskelig aktivitet i vårt fysiske miljø, inkluderte lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Dette omfatter blant annet gravhauger, gravrøyser, steingjerder, gravminner og gamle bygningstufter. Alle strukturer fra før reformasjonen (år 1537) er automatisk fredet.

Det er forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner. Det vil si at ingen må sette i gang tiltak som kan skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte skjemme et automatisk fredet kulturminne eller føre til fare for at dette kan skje.

Alle automatisk fredete kulturminner har en sikringssone på minst 5 meter. Der kulturminner ligger i en sammenheng, for eksempel et gravfelt, vil området mellom gravhaugene også omfattes av fredningen. Agder fylkeskommune kan etter søknad gi dispensasjon til tiltak i et fredet kulturminne. Mange steder kan det være ønskelig å fjerne tre- og busksjikt som skjøtselstiltak. Dette må imidlertid utføres i samråd med Agder fylkeskommune.

Kulturminner som er eldre enn 1537 er fredet etter lov om kulturminner (kulturminneloven) § 4. Inngrep i fredete kulturminner er forbudt etter kulturminneloven §3. Agder fylkeskommune ved avdeling for kulturminner og kulturturisme er delegert myndighet etter kulturminneloven. Alle tiltak på eller nær fredete kulturminner må avklares med fylkeskommunen.

Ferdsel og aktivitet

Motorferdsel er ikke tillatt på kulturminner eller i hensynssonen. Ridning, sykling, graving, bålbrenning og annen forstyrrende aktivitet er heller ikke tillatt. Det er ikke tillatt å flytte på stein fra eksempelvis gravrøyser eller steingjerder. Det er strengt forbudt å ta med seg funn som kan være kulturminner.

Gamle bygg

Alle bygg fra før 1850 er Sefrak registrert og skal ha uttalelse fra Agder fylkeskommune ved ønske om tiltak. Alle tiltak på land som er <100 meter fra et kulturminne skal vurderes av Agder fylkeskommune.

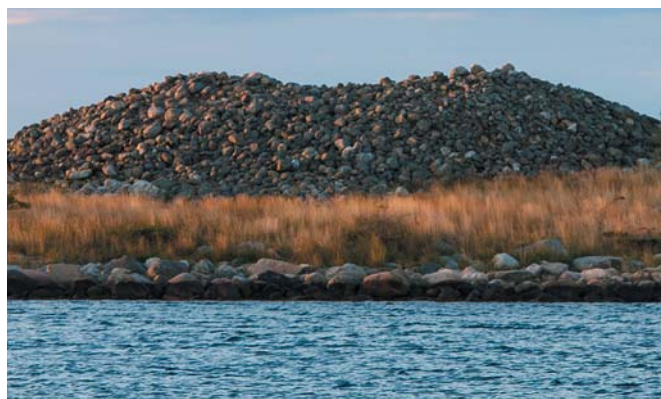
Bruk av metalledetektor

All bruk av metalledetektor krever grunneiers tillatelse. Se også Riksantikvarens opplysninger om bruk av metalledetektor: <https://www.riksantikvaren.no/veileder/privat-bruk-av-metallsoker/>

Kulturminner i sjø

Alle tiltak i sjø hvor det kan finnes kulturminner, skal vurderes av Agder fylkeskommune. Alle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært ombord, eller deler av slike ting som er eldre enn 100 år, tilhører staten og er dessuten fredet. Det er forbud å skade eller ta med seg ting fra kulturminner i sjø.

KULTURMINNE Gravhaug på Jerken Foto: Øystein Paulsen

Tema:

Ferdseil og friluftsliv – sjøfuglreservat

FORSKRIFTFERERANSE:

§ 7 (RNP) 2.–4. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner på land og i sjø.

I sone A (sjøfuglvern) med unntak av Tromlingene er det i perioden 15. april til 15. juli forbud mot all ferdsel på land og i sjø nærmere enn 50 meter fra land.

Forbudet gjelder ikke ferdsel på land i forbindelse med drift og vedlikehold av Kystverkets anlegg, som ikke kan utføres utenfor forbudsperioden.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til ferdsel på land og sjø i sone A i forbindelse med aktiviteter som kan fremme verneverdiene eller kunnskap om dem.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Sjøfuglreservatene vies spesiell oppmerksomhet i forbudsperioden. Men også ukene før forbudet trer i kraft og ukene etter at det er opphevet, har forvaltningen og SNO fokus på å begrense ferdsel på land og sjø i sone A. Dette fordi noen arter starter hekkesesongen før 15. april. Dette gjelder sær-

lig grågås. Det skjer også en forskyving i hekketid i andre enden ved at flere arter ikke får flyvedyktige unger før etter 15. juli – noen så sent som i månedskiftet juli–august.

Kunnskapsformidling er viktig

Det kan søkes dispensasjon og tillatelse til ringmerking og til aktiviteter som bidrar til å øke forståelsen av hvor viktig det er at hekkende sjøfugl får ro til å ruge ut egg, passe på og mate unger – og trygghet for ikke flyvedyktige ungfugler.

GRÅMÅKE Foto: Øivind Berg

MÅKEMOR med unger Foto: May Elin Aunli

Tema:

Organisert ferdsel

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 7 (RNP) 5. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Organisert ferdsel som kan skadenaturmiljøet må ha tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Nærmere retningslinjer gis i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS-LINJE:

Ferdselen betraktes som organisert når personer, lag, foreninger, firmaer og tilsvarende planlegger, koordinerer eller arrangerer aktiviteten, samtidig som ferdselen omfatter grupper av deltagere eller foregår med en viss hyppighet over et tidsrom. Vernet hindrer ikke organisert turvirksomhet, så lenge naturmiljøet ikke kan bli skadelidende. Når dette vilkåret er oppfylt, kan slike aktiviteter gjennomføres uten at det søkes om tillatelse.

Dette gjelder eksempelvis ulike turgrupper som benytter etablerte stier.

Organisert ferdsel og ferdselsformer som kan skade naturmiljøet, må ha dispensasjon. Kriteriet «som kan skade naturmiljøet» gjelder både for organisert ferdsel og andre ferdselsformer.

Kriteriet angir videre at ferdselen kun trenger å ha

potensial til å skade naturmiljøet, ikke at skade nødvendigvis oppstår i alle tilfeller.

Eksempler på denne type ferdsel kan være:

- teltleirer eller aktiviteter på en slette med trua eller sårbare plantearter på fuktenger, strandenger og myrer
- bruk av en grunnlendt tørreng til ballbane og lignende aktivitet som kan medføre slitasje
- aktiviteter i nærheten av hekkeområder/yngle plasser
- aktiviteter som kan skade på marine naturtyper som ålegress og tareskog
- transport av utstyr som seil- eller surfebrett, kajakk, kano og annet som kan medføre slitasje
- forstyrrende i forhold til dyreliv som sel, rådyr, bever, vadefugl o.l. Steinkobbe er en art som er spesielt sårbar i yngletiden i juni.

Dem som ønsker å utøve denne type ferdsel, har selv hovedansvaret for å vurdere om ferdselen kan skade naturmiljøet. Hvis man er i tvil, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes for en vurdering av om aktiviteten krever tillatelse.

GRUPPETUR, geologi- og sommerfuglsafari Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Søknader som gjelder ferdselsformer som kan skade naturmiljøet, skal vurderes strengt. Kun i tilfeller der eventuelle skader etter ferdselen vil være beskjedne eller lett lar seg reparere, skal søknader vurderes imøtekommet. Det kan settes vilkår for eventuelle tillatelser.

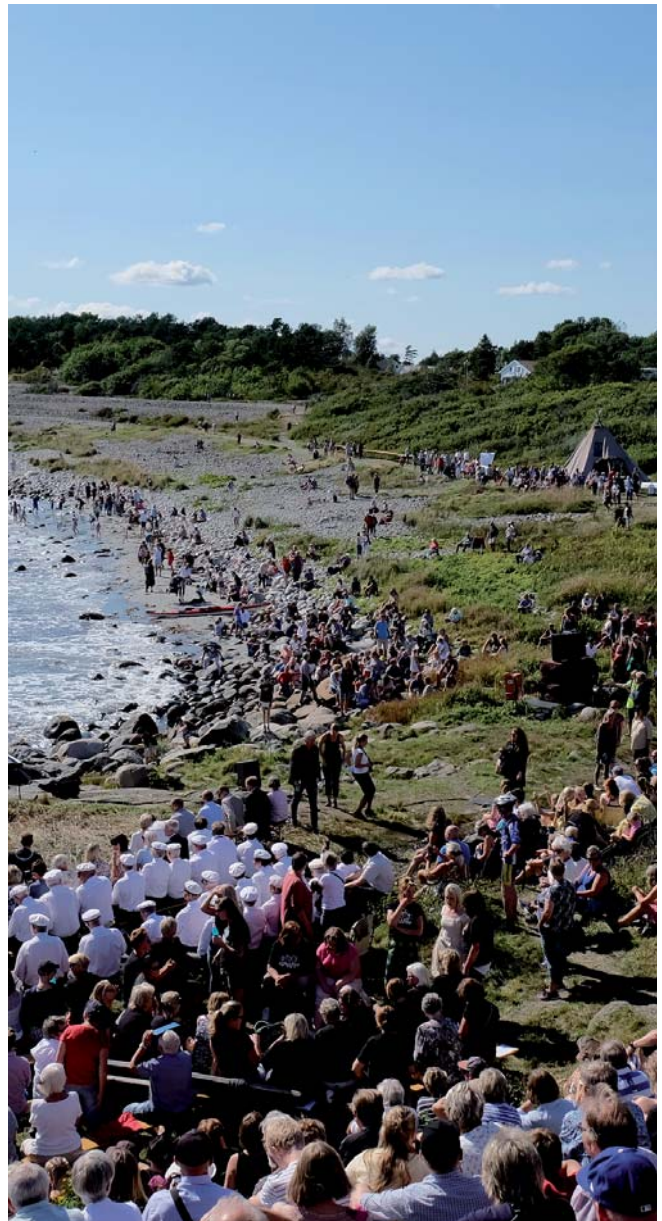
En del typer organisert ferdsel vil grense til å være, eller være, et arrangement. Se egne retningslinjer på dette.

For følgende typer arrangementer kreves det alltid tillatelse:

- Grupper med mer enn 100 deltagere.
- Arrangementer som planlegges gjennomført mer enn tre ganger per år på samme sted.
Alminnelig turaktivitet i mindre grupper i regi av familie og venner krever likevel ikke tillatelse etter denne regelen.
- Arrangementer som har behov for midlertidige installasjoner som eksempelvis oppsetting av telt, skilt, gjerder, søppelhåndtering m.m..
- Teltleirer med mer enn 10 telt.

Se også på

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/ga-tur/under-avsnitt-om-«flere-pa-tur-sammen»>.

GRUPPETUR, Hove Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Fra åpningen av Raet nasjonalpark 2017. Foto: Statsforvalteren

Tema:

Arrangementer

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 (RNP) 6. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Større arrangementer krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til større arrangementer når det ikke er i strid med verneformålet.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Et arrangement kan være en forestilling, en konsert, en festival, et stort møte, et idrettsstevne/leir eller lignende. Det er med andre ord mange ulike typer arrangementer. Alle arrangement, uansett hvilken type det er, har gjerne noen fellestrekk, og det mest sentrale fellestrekket er: Arrangøren ønsker å samle flere mennesker, på et eller flere steder, og disse menneskene skal delta eller oppleve noe sammen.

Et Facebook-arrangement eller annet med tilsvarende invitasjon i sosiale medier, regnes som et arrangement. Se også retningslinjer for organisert ferdsel.

Ofte vil arrangementer avhenge av en form for tilrettelegging ved informasjon/skilting, søppelhåndtering, toaletter, lydanlegg, telt, gjerder og andre midlertidige installasjoner.

Flerårige tillatelser

Unødvendig regulering og kontroll av aktiviteter skal unngås. Faste arrangementer bør derfor

kunne få flerårige tillatelser hvis det ikke oppstår konflikter i forhold til naturmiljøet.

Krav til arrangementer

- Arrangementer skal være kortvarige og ikke legge unødige beslag på området, eller vesentlig hindre andre besøkende i nasjonalparken.
- Fare for forsøpling, slitasje, støy og forstyrrelser vil også være avgjørende for om et arrangement kan gjennomføres. Se også retningslinjer for støy.
- Det skal foreligge tillatelse fra grunneier.
- Arrangøren skal alltid ha en ansvarlig søker som har ansvar for at vilkårene i dispensasjonen følges opp før, under og etter arrangementet.

Arrangementer som alltid krever tillatelse

Ofte vil det være en sammenheng mellom omfanget av den organiserte aktiviteten og faren for skade på naturmiljøet.

Følgende typer arrangementer vil alltid kreve tillatelse:

- Grupper med mer enn 100 deltagere.
- Arrangementer der aktiviteten planlegges gjennomført mer enn tre ganger pr. år på samme sted.
Alminnelig turaktivitet i mindre grupper i regi av familie og venner krever likevel ikke tillatelse etter denne regelen.
- Arrangementer som har behov for midlertidige installasjoner som f.eks. telt, skilt, gjerder, søppel håndtering osv.
- Teltleirer med mer enn 10 telt.

ARRANGEMENT, Store Torungen Foto: May Elin Aunli

Tema:

Sykling og ridning

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 (RNP) 7. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Sykling og organisert bruk av hest er bare tillatt på veier og stier.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Som ved all friluftslivsaktivitet skal ferdsel med hest og sykkel ta hensyn både til verneverdier og andre brukere av området. Ferdsel som kan skade naturmiljøet er ikke tillatt, og organisert sykling og ridning er søknadspliktig. Se også retningslinjer om organisert aktivitet, som dessuten alltid krever grunneiers tillatelse.

Ridning og sykling i utmark (utenfor stier og veitraseer) er også avgrenset av friluftsloven § 2, og krever grunneiers tillatelse.

Hensynsfull sykling og ridning

Det betyr at ridende må senke tempo ved passering av andre, fjerne møkk på opparbeidete stier og unngå våte områder der det kan bli tråkk/slitasje. De gående har fortrinn ved kryssende bruk.

SYKLING I NASJONALPARKEN Foto: Øivind Berg

Syklister oppfordres, på samme måte, å ta hensyn til gående og bufe ved å senke farten, og la bufe og gående ha fortritt.

Vi henviser syklende og ridende som vil trene aktivt til å unngå svært mye brukte turløyper, eksempelvis på Hove og Hasseltangen, spesielt på dager hvor det er mange turgåere. Velg heller definert ridesti eller sykkelsti andre steder.

Det er tillatt å ri på badestrender, men også for slike steder oppfordrer vi til ryttere om å ta hensyn til badegjester, og først og fremst unngå badeplasser som er mye brukt i høysesong. Indre del av Hovekilen og Sømsstranda er områder som tradisjonelt har blitt benyttet av ridende.

Det som defineres som veitraseer i verneområdet har kjørespor og fast naturlig eller tilført dekke. Med stier menes etablerte turstier med og uten opparbeidet dekke. Opparbeidet sti er stier med fast eller løst dekke, for eksempel asfalt, grus, klopper eller flis. Dyretråkk i utmark regnes ikke som sti.

Det er ikke tillatt å ri/sykle på gravrøyser og andre kulturminner.

RIDNING I NASJONALPARKEN Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Telting og overnatting

FORSKRIFTFERANSE:

§ 7 (RNP) 8. ledd

I sone A, sjøfuglreservat, og B, skogfredning, er camping, teltslagning og oppsetning av kamuflasjeinnretninger for fotografering forbudt med unntak av på Ramsøya i Nidelva i Arendal.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Av hensyn til naturverdiene er noen få områder forbudt for telting, camping og kamuflasjetelt. Dette inkluderer også overnatting både i hengekøye og under åpen himmel.

Forbudet mot telting/ overnatting omfatter:

- Sone A sjøfugl, inkludert vestre del av Tromlingene, av hensyn til fuglelivet i områdene, både i hekketid og som rastested under trekket.
- Sone B, Færvikskogen, Sømskogen og Ruagerkilen, av hensyn til svært viktig vegetasjon i rik edellauvskog og strandenger. Ruagerkilen er dessuten et viktig rasteområde under trekket for mange fuglearter.

I Sone B, Ramsøya, er det tillat å overnatte i telt og tilsvarende.

Kommunene har i tillegg fastsatt lokale forskrifter etter frilufsloven som begrenser adgangen til å telte/overnatte i noen rekreasjonsområder.

Kart over områder med begrensninger knyttet til overnatting finnes på Raet nasjonalparks besøksside www.raetnasjonalpark.no og på nasjonalparkstyrets hjemmeside www.nasjonalparkstyre.no/raet/kart.

2-døgnsregelen gjelder for all overnatting i verneområdet. Dette gjelder også ved overnatting i båt fortøyd til offentlige friluftslivsbrygger.

TELTING, Valøyene Foto: Øystein Paulsen

Tips til hensynsfull telting og overnatting:

- Rydd plassen og ta med deg all søppel hjem.
- Bruk toaletter der disse finnes, eller ta med deg brukt sanitæravfall (dopapir o.l.) hjem.
- Forlat plassen slik du selv ønsker å finne den.
- Ta hensyn til at det kan være mange som ønsker å besøke området (2-døgnsreglen gjelder over alt).
- Ta hensyn til beitedyr og dyrelivet i området. Vær særlig oppmerksom på sjøfugl og unger som kan være midlertidig forlatt/etterlatt.
- Ta hensyn til drikkevannskilder til dyr og bufe og unngå å forsøple eller telte tett på disse.
- Ta kontakt med forvaltning eller dyreansvarlig dersom du ser syke/skadede dyr.
- Hold hunder i bånd i båndtvangsperioder (se egne retningslinjer)
- Det er forbudt å sette opp bolter til for eksempel hengekøye eller fortøyning av båt.
- Telt som forlates, kan bli fjernet av forvaltningen. Skal du tilbake igjen neste helg eller etter noen dager, skal teltet pakkes ned og så settes opp igjen ved tilbakekomst.

For øvrig gjelder friluftsloven- se også

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/telt-og-hengekoye/>

VILLCAMPING, eksempel på uønsket overnatting i nasjonalparken. Foto: Shutterstock

Tema:

Bålbrenning

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 7 (RNP) 9. ledd

Det skal vises særlig varsomhet ved bålbrenning og bruk av grill, slik at det ikke oppstår brannfare eller skade på vegetasjon, svaberg og rullestein. I områder med anlegg tilrettelagt for bål og grill skal disse benyttes.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Bålbrenning er forbudt direkte på rullestein og svaberg, det samme gjelder griller som kan medføre sprekkdannelse og skader på svaberg. Det er heller ikke tillatt å etablere nye bålplasser med omkransing av rullestein fra verneområdet, for eksempel fra rullesteinstrender eller kulturminner. Det er forbudt å brenne bål i gravrøyser og i eller på andre fredete kulturminner.

I sone B (Færvikskogen, Sømskogen og Ramsøya) er det forbudt å hente virke til bålbrenning.

Vi ber alle bruke etablerte bålplasser, alternativt brenne bål på fuktig jord eller på sand. De etablerte bålplassene har enten bålpanne/grill eller nedgravde store steiner som ikke kan flyttes.

UØNSKET: Bål plass av rullestein, Hove. Foto: Øivind Berg

TILRETTELAGT: Bålpanne på Hoveodden Foto: Øivind Berg

Ta med ved til eget bål. Det er kun tillatt å hente nedfalt virke og rekved som brensel ved bålbre-ning i verneområdet. Nedfalt virke er død ved i form av tørre kvister og greiner som ligger løst i skogen. Saging av tørre/friske greiner er forbudt. Venneforeninger og grunneiere flere steder lagt ut ved som man kan bruke/kjøpe for bruk som bål-ved.

Tips til trygg bålbrekking

- Ta hensyn til skogbrannfare og vindforhold.
- Det er alltid den som brenner bål som har ansvaret for brannsikkerheten.
- Det bør være en voksen, edru person som er ansvarlig for bålet.
- Bålet må være i god avstand fra bebyggelse og vegetasjon.
- Bålet må ikke være større enn at du har kontroll på det og kan slokke ved behov.
- Ha egnede slokkemidler lett tilgjengelig.
- Det er forbudt å brenne plast, bygnings materialer og annen søppel.
- Når du forlater bålplassen skal bålet være helt slokket.
- Rydd plassen og ta med deg all søppel hjem.
- Forlat plassen slik du selv ønsker å finne den.

Ved behov for tømning av bålplasser kan ren aske tømmes direkte i naturen, mens annet avfall må leveres til gjenvinning. Ta kontakt med forvaltning- en ved behov for opprydding. Gi også beskjed ved hærverk o.l.

Følg alltid brannvesenets anbefalinger i henhold til brannfare og unngå å bruke åpen ild i perioder med skogbrannfare. Du finner info om totalt bål- forbud i lokalaviser, på Østre Agder brannvesens Facebookside og 110 Agders twitterkonto. Skogbrannfare kan også sjekkes på www.yr.no

Sankthansbål er regulert med egne retningslinjer. (Se side 126)

TILRETTELAGT: Gapahuk på Hoveodden Foto: Øivind Berg

VED: Tilgang til brensel. Foto: Hoves Venner

Tema:

Sankthansbål

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 7 (RNP) 11. ledd

Det kan i forvaltningsplan fastsettes steder hvor sankthansbål er tillatt.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er vedtatt en liste (21.06.2019, supplert i 2020 og revidert i forvaltningsplanarbeidet 2022) med oversikt over godkjente plasseringer av sankthansbål i Raet nasjonalpark (markert med oransje farge i kart). Listen inkluderer også noen andre godkjente sankthansbålplasser i nærområdet til nasjonalparken.

Krav til sankthansbål

- Sankthansbål skal alltid bestå av rene bål materialer som ikke forurensar.
- Sankthansbål skal være i trygg avstand til vegetasjon og overholde varsler om brannfare/bålforbud.
- Bygging av bålet skal ikke starte før én uke i forkant av Sankthans, det vil si tidligst 16. juni.
- Sankthansbål skal ha tilstrekkelig tilsyn og det skal ryddes opp i etterkant.
- Skjemmende rester skal fjernes senest to dager etter Sankthans.
- De som deltar i oppbyggingen av sankthans bålet/organisering av felles sankthansbål, er også ansvarlige for opprydding i etterkant.
- Sankthansbål skal legges på jord eller sand.
- Der sankthansbål tradisjonelt er etablert på svaberg eller rullestein, skal bålet alltid bygges på samme sted.
- Sankthansbålet skal markeres med en ytre perimeter, for eksempel en ramme av stål.
- Bålplassen kan med fordel fylles med sand for å redusere mulig skade på underlaget.
- Alle godkjente sankthansbålplasser skal ha fast plassering og ha inntil tre meter radius fra fast montert markeringsbolt i senter.

Det vil være muligheter for å søke om støtte/bistand til etablering av gode bålplasser for sankthansbål.

Statens naturoppsyn vil årlig sjekke kystområdene før sankthans med spesielt fokus på sankthansbål, og det vil bli gitt sanksjoner/krav om retting dersom ikke vilkårene følges opp.

Kun bål det er gitt «grønt lys» for fra Statens naturoppsyn vil tillates påtent. Brudd kan føre til anmeldelse.

Arrangementer av et visst omfang i forbindelse med sankthansfeiring vil være søknadspliktig. Arrangementet er søknadspliktig dersom man oppfyller et eller flere av følgende kriterier:

- Organisert av en ansvarlig person/organisasjon som sender ut invitasjoner (også på facebook)
- Infrastruktur som toaletter, stands, boder, musikkanlegg
- Motorisert ferdsel (alltid søknadspliktig)

Info om sankthansbål og uorganisert oppmøte gir ikke et søknadspliktig arrangement.

Godkjente lokaliteter for sankthansbål

(se også kart på styrets hjemmeside)

Koordinaten er gitt i UTM 32N

- Randviga (Ø: 482282 N: 6470706
– østre del av bukta)
- Hasseltangen (Ø:483881 N:6472567)
- Gjervoldsøy, Øytangen (Ø:483895 N:6474201)
- Havsøya, Breidbukta (Ø:487080 N:6475654)
- Gjessøya Ø:489088 N:6477198
- Langerumpa (Ø:488424 N:6476685)
- Hoveodden (Ø:489791 N:6477263)
- Sandum (Ø:490621 N:6478554)
- Spornes (Ø:491609 N:6478183)
- Bjelland (Ø:493300 N:6479518)
- Botne (Ø:493566 N:6480532)
- Skare (Ø:495363 N:6483345)
- Tømmerstø (Ø:493207 N:6480847)
- Kvernskjær (Ø:503695 N:6493231)
- Speken (Ø:507830 N:6498583)
- Vestre Flatskjæra (Ø:509065 N:6500087)
- Buskjær
- Kalvøya
- Klåholmen

Østre Agder brannvesen ønsker at du informerer 110-sentralen før du tenner større bål eller brenner bråte. Dette for å unngå få brannmeldinger på det som er ditt bål.

Kommunene har oppsyn med sankthansbål i samarbeid med SNO og alle bål må meldes inn til kommunene i forkant.

SANKTHANSBÅL
Foto: Shutterstock

Tema:

Brenning av trevirke etter rydding

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 (RNP) 10.led

Brenning av hogstavfall etter rydding i forbindelse med skjøtsel kan skje i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

Brenning av hogstavfall skal fortrinnsvis utføres i den kalde årstiden og helst på snødekt mark. Det kan også brennes på tykt fuktig jordsmonn og på områder med sand i strandsonen. Det er ikke tillatt å brenne i perioder med bålforbud/skogbrannfare. Brenningen skal skje på en skånsom måte som ivaretar natur- og kulturmiljøet og ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet.

I områder som ikke har egnet areal for brenning, kan man etter avklaring med forvaltningen:

1. Kjøre bort avfall
2. Brenne i brennkammer
3. Brenne i hull i bakken som tildekkes i etterkant

Brenning av hogstavfall må ikke skje så nær sva-berg, rullestein eller annet fast fjell at det forårsaker skade. Brenning skal heller ikke foregå så nær verdifull vegetasjon at denne skades.

Viktige eksempler på verdifull vegetasjon er forekomster av truede og sårbare arter – og naturtyper, utvalgte naturtyper og prioriterte arter etter naturmangfoldslovens §§ 52 og 23, og vegetasjon som særlig er med å prege landskapsbildet.

Brenning skal ikke foregå ved kulturminner eller innenfor hensynssoner rundt disse.

Hvis det er tvil om brenning av hogstavfall på ønsket sted kan ødelegge verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

Østre Agder brannvesen ønsker at du informerer 110-sentralen før du tenner større bål eller brenner bråte. Dette for at vi ikke skal få brannmeldinger på det som er ditt bål.

Kvisthauger klargjort for brenning når vær og vindforhold tillater det, Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Forbud mot motorferdsel

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 9 (RNP) 1. ledd

Forbud mot motorferdsel.

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt. Det er forbud mot motorbårrace og øvingskjøring med racingbåter.

Miljødirektoratet kan ved særskilt forskrift innføre bestemmelser om fartsregulering på sjøen i nærmere angitte deler av nasjonalparken.

Bestemmelsene i første ledd er ikke til hinder for a) motorferdsel ved gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i samband med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsyns- virksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det skal alltid meldes fra om, og / eller søkes om tillatelse / dispensasjon fra bestemmelsen i verneforskriften ved planlagte aktiviteter / øvelser. Akutte hendelser skal rapporteres i ettertid.

REDNINGSTJENESTE PÅ OPPDRAG, Foto: N.N.

Tema:

Motorferdsel på småveier

FORSKRIFTFERANSE:

§ 9 (RNP) 1. ledd

Forbud mot motorferdsel.

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for e) motorferdsel til fritidsboliger på eksisterende traséer som er godkjent for dette i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det kan gis godkjenning for motorisert ferdsel til fritidsboliger på definerte veitraseer.

Definisjon av vei:

Veier er drenert med grøfter, opparbeidet med kjøredekk med påført masse som grus, asfalt og lignende. Disse kan trygt oppfattes som kjørbare vei. Slike veier er i hovedsak holdt utenfor ferdselsforbudet, men i Raet nasjonalpark finnes det flere kjørbare traséer der det i utgangspunktet ikke tilates motorferdsel.

For at ferdselen skal gjelde «til fritidsbolig» er følgende kriterier satt: Dette gjelder for eiendommer med veirett og med plass til parkering på egen tomt/festetomt som regnes som innmark. Det er ikke tillatt å parkere i utmark. Veirett må avklares med grunneiere.

Unntaket (e) gjelder på følgende traséer for eiendommer med veirett:

Unntaket gjelder på følgende veitraseer med veikode er fra <https://vegkart.atlas.vegvesen.no/#kartlag:geodata/@600000,7225000,4>:

1. Botneveien 70, 96 og 80.
(PV23257 K S4D1 og S5D1)
2. Bjellandveien 104 og 108.
(PV23219 K S15D1 og S17D1)
3. Tromøy kirkevei mel. Listranda – Bjellandsveien
(PV23219 K S13D1 og PV23218 K S35D1)
4. Tromøy kirkevei mel. Listranda og hyttene ved Osto og Røykpynten
(PV23218 K S38D1, S39D1 og S40D1)
5. Spornesveien østover fra Tromøy kirke
(PV23217 K S7D1)
6. Spornesveien 47 og 49, vestover fra Skytebanen
(PV23217 K S6D1)
7. Spornesveien 75, 77, 81, 83 og 85.
(KV23217 K S2D1, KV23217 K S3D1 og PV23217 K S4D1)
8. Hoveodden til Sandstua – Hoveodden 50
(PV23216 K S5D1)
9. Sømsveien 190 (PV97369 K S1D1)
10. Sømsveien 161 (PV98402 K S1D1)
11. Ruagerveien 29 (PV97171 K S1D1)

Arendal har 4203 først i veinummeret, mens det i Grimstad er tilsvarende 4202.

Det vil ikke være nødvendig å søke om tillatelse til motorisert ferdsel på disse traséene dersom man innfrir kriteriene ovenfor.

Se kartvedlegg med godkjente p-plasser. Traseer med begrensninger i motorferdsel, skal skiltes med «Innkjøring forbudt og med underskilt «Kjøring til eiendommene tillatt».

Tema:

Annen motorferdsel

FORSKRIFTPREFERANSE:

§ 9 (RNP) 1. ledd

Forbud mot motorferdsel.

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for a) motorferdsel ved gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i samband med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsyns- virksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.

b) motorferdsel for uttransport av syke/skadde bufe og i medhold av lov om dyrevelferd. Kjøretøy som benyttes skal være skånsom mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet snarest mulig.

c) nødvendig motorferdsel ved istandsetting av eksisterende ledningsanlegg for vann, avløp og kommunikasjon ved akutt utfall.

Forvaltningsmyndigheten skal varsles snarest.

Forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til

a) øvingskjøring for formål nevnt i tredje ledd a).

b) nødvendig kjøring for tiltak etter § 3 tredje ledd h) og § 3 fjerde ledd m).

c) Motorferdsel i forbindelse med transport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende.

d) motorferdsel i forbindelse med vedlikehold av beiter og gjerder.

e) motorferdsel i forbindelse med hogst og rydding etter § 4 andre ledd e), f) og § 4 tredje ledd a).

g) motorferdsel ved akutt forurensning som truer verneverdiene.

h) motorferdsel ved uttak av ilanddrevet tang og tare i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Motorferdsel er i utgangspunktet forbudt etter verneforskriften. Dette gjelder også kjøring på traktorveier til tuområder, rasteplasser, skogteiger, strender og fritidsboliger. Det er heller ikke tillatt å parkere i utmark. Det finnes kart over P-plasser i verneområdene på www.nasjonalparkstyre.no/raet/kart og som vedlegg til forvaltningsplanen.

En del typer akutt motorferdsel er fritatt fra forbudet mot motorisert ferdsel. Dette gjelder militære operativ virksomhet (dvdet vil si øvelser som står i Forsvarets årsplan), utrykninger fra nødetater, oppsyn, skjøtsel i regi av forvaltningsmyndighetene, transport av skadde dyr, akutt utfall av infrastruktur (el, VA og kommunikasjon). Dette gjelder både i luft, på sjø og på land.

Verneforskriften sier at man kan søke om tillatelse til motorisert ferdsel for en del særtilfeller. Dette gjelder en del tiltak på infrastruktur, øvelseskjøring etter §9 3.ledd a), transport av materialer, vedlikehold av gjerder og beiter, hogst og rydding, ved akutt forurensning, samt uttak av tang.

Aktuelle vilkår til søknadspliktig motorferdsel på land er at motorferdselen skal

- gjennomføres på tørr, frossen eller snødekt mark slik at vegetasjonsdekket bevares
- benytte matter for å skåne vegetasjonsdekket
- avgrenses i tid og rom, og et visst antall turer
- unngå å forstyrre friluftslivet eller sårbare verneverdier, for eksempel geologi og kulturminner

Etter søknad kan det brukes ATV, bil, landbruks-traktor eller anleggsmaskin med redskap eller kjøretøy mindre enn dette. Motorferdselen skal foregå skånsomt og det skal ikke settes varige kjøre- eller gravespor som følge av tiltaket. Sporvidden til kjøretøyet skal ikke være større enn eksisterende kjørespor. Avstand til kulturminner og hensynssoner rundt disse skal ivaretas.

For motorferdsel i luft eller sjø vises det til egne retningslinjer på dette.

Tema:

Motorferdsel for rydding av strender

FORSKRIFTPREFERANSE:

§ 9 (RNP) 1. ledd

Forbud mot motorferdsel.

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for d) motorferdsel i forbindelse med rydding av offentlige sandstrender, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Verneforskriften tillater rydding av offentlige strender når det er i tråd med retningslinjer i forvaltningsplanen. Dette gjelder kun for de offentlige badestrendene som enten er statlig sikret eller er offentlig eiendom, som følgende strender:

1. Moviga
2. Storesand og Lillesand/Vaodden
3. Hasseltangen nordsiden
4. Stølsviga
5. Merdø Gravene og Merdø Gård
6. Hoveodden innsiden mot Hovekilen
7. Tømmerstø

Tang skal ryddes for plast og fortrinnsvis sorteres og legges til side i strandsonen som tangvoll adskilt fra sandstranda. Dersom dette ikke er mulig kan interesserte hente tang eller tiltakshaver kan levere den til gjenvinning.

Tema:

Motorferdsel i sjø

FORSKRIFTPREFERANSE:

§ 9 (RNP) 1. ledd

Forbud mot motorferdsel.

Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt.

Motorferdselsforbudet rammer ikke ordinær båttrafikk, men man skal være oppmerksom på ferdselsforbudet i sone A (tidligere sjøfuglreservater + 5 nye) som også omfatter båttrafikk nærmere enn 50 meter fra land.

Man skal også være oppmerksom på at forbudet mot unødvendig støy også kan gjelde motorferdsel til sjøs. I sjøen gjelder egne fartsbestemmelser som er vedtatt av kommunene. Alle som ferdes på sjøen plikter å sette seg inn i disse reglene. Mer info om dette på www.kystinfo.no under tema-laget Fartsforskrift.

Tradisjonsrike båtrace: Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til tradisjonsrike båtrace som har eksistert over lengre tid før opprettelsen av nasjonalparken. I vurderingen av slike arrangementer skal hensynet til hekkende sjøfuglveie tungt, og avbøtende tiltak som omlegging av trasé og avstengning av sårbare områder skal settes som vilkår dersom det er konflikt mellom arrangementet og verneverdiene i nasjonalparken. Unntaksbestemmelsen gjelder ikke nye båtrace eller vesentlige nyvinninger/endringer. Se egne retningslinjer for båtrace.

Tema:

Motorferdsel i luft under 300 meter

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 9 (RNP) 1. ledd

§ 9 (RNP) Forbud mot motorferdsel. Motorferdsel til lands, på is og i lufta under 300 meter fra bakken er forbudt.

Bestemmelsen er ikke til hinder for

a). motorferdsel ved gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i samband med ambulanse-, politi-, brannvern-, rednings- og oppsynsvirksomhet, samt gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.

b). motorferdsel for uttransport av syke/skadde bufe og i medhold av lov om dyrevelferd. Kjøretøy som benyttes skal være skånsom mot markoverflaten. Det skal gis melding til ansvarlig oppsyn for verneområdet snarest mulig.

c). nødvendig motorferdsel ved istandsetting av eksisterende ledningsanlegg for vann, avløp og kommunikasjon ved akutt utfall.

Forvaltningsmyndigheten skal varsles snarest.

f). transittflyging med Forsvarets helikoptre ved vanskelige værforhold.

g). Forsvarets nødvendige lavtflyging med jagerfly i perioden fra 1. oktober til 1. april.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

En del typer akutt motorferdsel er fritatt fra forbudet mot motorisert ferdsel. Dette gjelder militære operativ virksomhet (det vil si øvelser som står i Forsvarets årsplan), utrykninger fra nødetater, oppsyn, skjøtsel i regi av forvaltningsmyndighetene, transport av skadde dyr, akutt utfall av infrastruktur (el, VA og kommunikasjon), forsvarets transittflyging med helikopter under vanskelige værforhold og Forsvarets øvelser med jagerfly fra 1.10 til 1.4.

All annen motorferdsel i luftrommet under 300 moh. er forbudt.

Det er i verneforskriften anført at man kan søke om tillatelse til motorisert ferdsel for en del særtillfeller.

Dette gjelder en del tiltak på infrastruktur, øvelseskjøring etter §9 3.ledd a), transport av materialer, vedlikehold av gjerder og beiter, hogst og rydding, ved akutt forurensning, samt uttak av tang.

Forvaltningsmyndigheten kan vurdere å gi tillatelse til helikoptertransport av materialer til vedlikehold og byggearbeid på bygninger, brygger og lignende, når dette vurderes som mest hensiktsmessige og skånsomme transportmulighet sammenholdt med verneverdiene.

Slike oppdrag skal alltid søkes lagt utenfor sårbare perioder for fugle- og dyrelivet. Annen transport som ikke kan gjennomføres på andre måter, kan også være omfattet av bestemmelsene, eksempelvis transport av skadet bufe.

Aktuelle vilkår er:

- minimum 100 meter avstand til alle viktige hekelokaliteter, både Sone A og andre lokaliteter.
- hensynsperiode fra 1.3 til 15.8 avhengig av område og aktuelle hekkende arter.
- krav til ivaretagelse av HMS, med særlig fokus på sikkerhet og eventuelle utslipp
- krav om opprydding etter deltakere og publikum

Varsling av planlagt trasé skal gjøres minst én måned i forkant for eventuelle justeringer. Dette av hensyn til dyrelivet.

HELIKOPTERTRANSPORT Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Båtrace

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 9 (RNP) 4. ledd

Forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til f) båtrace som var etablert før vernetidspunktet, jmf. Forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS-LINJE:

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til tradisjonsrike båtrace som har eksistert over lengre tid før opprettelsen av nasjonalparken. I vurderingen av slike arrangementer skal hensynet til hekkende sjøfugler veie tungt, og avbøtende tiltak som omlegging av trasé og avstengning av sårbare områder skal settes som vilkår dersom det er konflikt mellom arrangementet og verneverdiene i NP.

Unntaksbestemmelsen gjelder ikke nye båtrace eller vesentlige nyvinninger/endringer. Det kan gis en femårig tillatelse.

Hittil er følgende vurdert å være etablerte båtrace:

Arendal seilforenings seilregattaer

Flostaregattaen

Tvedestrandsregattaene

Power Boats Poker Run

Aktuelle vilkår er:

- minimum 100 meter avstand til alle viktige hekkelokaliteter, Sone A og andre lokaliteter.
- hensynsperiode fra 1.3 til 15.8 avhengig av område og aktuelle hekkende arter.
- krav til ivaretagelse av HMS, med særlig fokus på sikkerhet og eventuelle utslipp
- krav om opprydding etter deltakere og publikum

Varsling av planlagt trasé minst én måned i forkant for eventuelle justeringer av hensyn til dyrelivet. Det anbefales å søke om planlagt alternativ trasé samtidig. Dette for å ha mulighet til å endre trasé ved krevende vær og vindforhold.

BÅTSPORT Foto: Øivind Berg

Tema:

Forbud mot forurensing og støy

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 10 (RNP)

Unødvendig støy er forbudt.

Bruk av motordrevet modellfly o.l. er forbudt.

Forbudet gjelder ikke bruk av motordrevne hageredskaper i tilknytning til fritidsboliger

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Alle som ferdes eller er i verneområdet, skal ta hensyn til både dyreliv og andre brukere. Som unødvendig støy regnes eksempelvis bruk av musikkanlegg eller maskinelt arbeid som pågår etter kl 23 og før kl 0700.

Vanlige hageredskaper (inkl motordrevne) på dagtid ved fritidsboliger og hytteeiendommer er ikke omfattet av forbudet. På offentlige fridager vil det i tillegg ikke være anledning til støyende aktiviteter på dagtid i henhold til loven om helligdager og helligdagsfred.

Motorferdsel, drone, arrangementer og støy knyttet til dette har egne retningslinjer.

KONSERT fra åpningen av nasjonalparken Foto: Statsforvalteren

Av hensyn til dyreliv og friluftslivet er følgende områder definert som stille soner der det normalt ikke skal tillates støyende aktiviteter:

- Sone A og A-lokaliteter
- Sone B
- Valøyene
- Ryvingene
- Kvennebekken
- Nærte/Nerte i Flageborgkilen
- Jerken
- Tromlingene
- Nautholmen
- Speken
- Østre og Vestre Flatskjæra ved Lyngør

Følgende områder er definert som soner der det er mest aktuelt å legge aktiviteter som kan oppleves støyende:

- Merdø, primært på Gravene eller ved Merdø gård.
- Hoveodden
- Spornes
- Skytebanen på Spornes (utenfor verneområdet)
- Hasseltangen
- Randvika (Storesand og Lillesand)
- Risøya (utenfor verneområdet)

DRONEFLYING

Selv om droner ikke er omfattet av motorferdselsforbudet i luften under 300 m, kan droneflyging være omfattet av forbudet mot unødvendig støy tilsvarende det som gjelder for blant annet motordrevet modellfly og lignende.

Bruk av droner i nasjonalparken er derfor søknadspliktig. Se også reglement på <https://luftfartstilsynet.no/droner/> og kart på <https://www.safetofly.no/> og egne retningslinjer for droner.

Søknad om dispensasjon til å benytte drone kan unntaksvis innvilges på spesielle vilkår.

Til info:

Raet nasjonalpark har en del dronefoto for fri bruk tilgjengelig etter forespørsel.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Bruk av drone og andre typer motoriserte fartøy i luften er i prinsippet ikke tillatt i verneområdene. Droner oppfattes som en stillende rovfugl og fremstår som svært truende på fugler og dyr i verneområdet. I tillegg er det forstyrrende for besøkende i nasjonalparken.

DRONE. Foto: SHUTTERSTOCK

Tema:

Kloakkvann / septik

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 10 (RNP)

Det er forbudt å tømme kloakkvann fra båter i sjøen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er forbudt å tømme kloakkvann fra båter i sjø i hele verneområdet. Det finnes tømmeanlegg i Kristiansand (Gjeshavna-Hartmanns marina), Lillesand (Gjeshavna), Grimstad (Terje Vigen brygga-Gjeshavna), Arendal (Arendal Gjeshavn-Rådhuskaia), Tvedestrand (Hagefjord Brygga), Kragerø (Stabbestad).

Se her for mer info:

<https://www.sdir.no/aktuelt/nyhetsarkiv/kloakk-fra-fritidsbater/>

Utslipp og forurensning fra båt og skip er regulert etter MARPOL forskriften, se særlig § 10

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2012-05-30-488>

FRITIDSBÅT Foto: Øivind Berg

Tema:

Forsøpling, forurensning og kjemikalier

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 10 (RNP)

Forurensning og forsøpling er forbudt. Avfall skal tas med ut av området. All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Allemannsretten gir også plikter. En av disse er plikten til å rydde opp etter seg. Det er forbudt å tømme avfall eller etterlate seg søppel i verneområdet (og alle andre steder) både på land og i sjø. Raet nasjonalpark deltar i flere store ryddetiltak i strandsonen og på havbunnen, og marint avfall kan leveres vederlagsfritt til de lokale renovasjonsselskapene. Les mer og bidra her: <https://www.marfo.no/>

Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» og lese «Teinevett» som er publisert av Havforskningsinstituttet.

Teiner og annen redskap skal merkes med navn og adresse- både blåse og selve redskapen. Ved tap av teiner og annet fiskeutstyr så skal dette meldes inn til Fiskeridirektoratet - bruk helst appen «Fritidsfiske».

Ved ryddeaksjoner vil utstyr så langt mulig returneres til eier. Les mer her: <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-hav-forskningen-2021-1#sec-1> og se Facebooksiden: <https://www.facebook.com/groups/707616179719395/>

Det er forbudt å bruke plantevernmidler og tilsvarende i verneområdet. Det er gitt et unntak for landbruksarealer i Søm LVO der godkjente midler kan benyttes. Alt av andre utslipp eller kjemikaliebruk som kan skade naturmiljøet er forbudt.

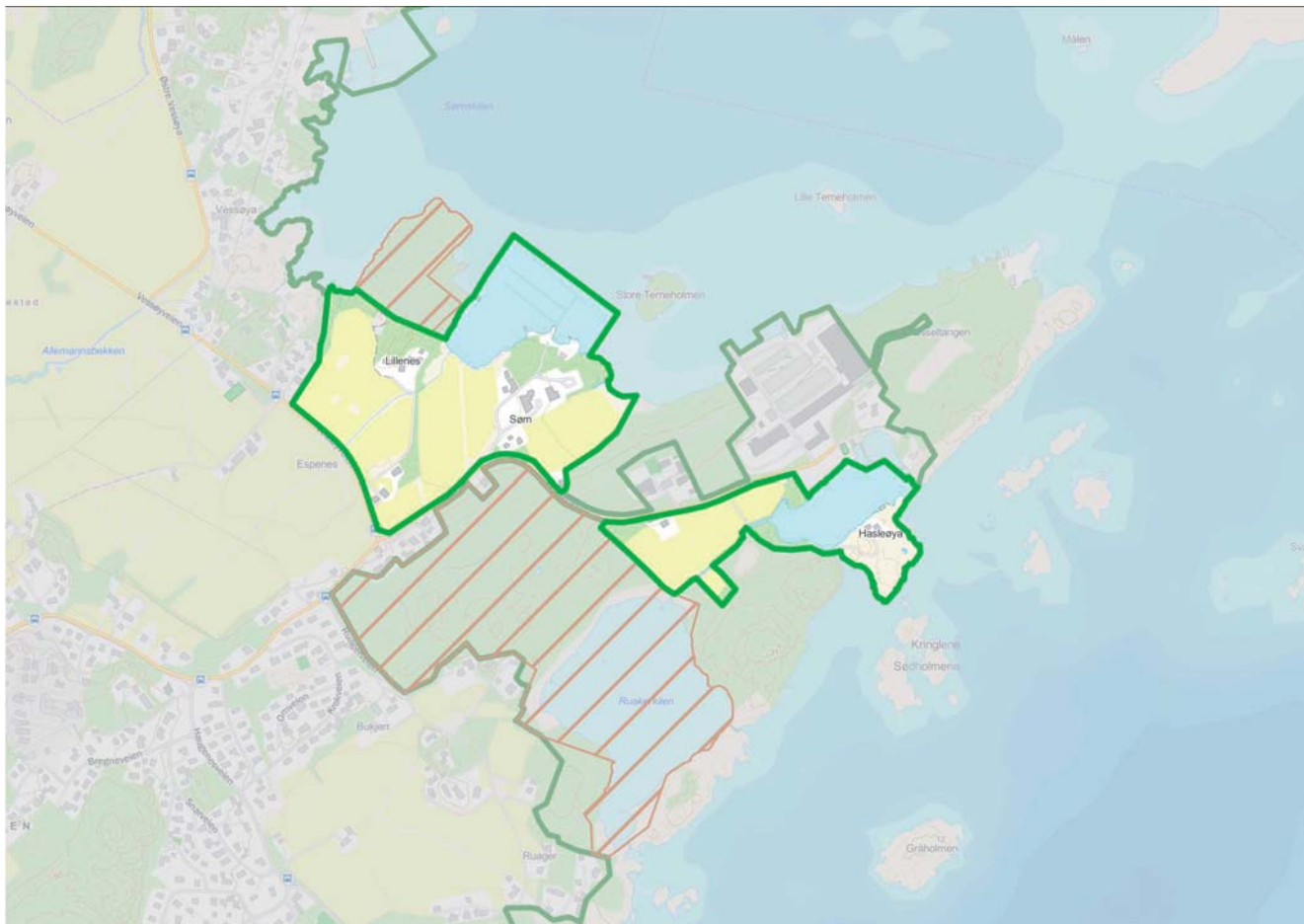
MARIN FORSØPLING. Foto: Øivind Berg

Tilgrensende verneområder

Raet nasjonalpark har Søm landskapsvernområde som tilgrensende verneområde – med i store trekk tilsvarende naturverdier og verneformål. Søm landskapsvernområde har egen forvaltningsplan.

Grense – Søm landskapsvernområde

Sone B – skogfredning

Grense – Raet nasjonalpark

Kunnskapsgrunnlag

- Ivar Johan Jansen** 2014 *Raet nasjonalpark - geologiske verdier*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Geologirapport-med-vedlegg-RED.pdf
- Sigurd Bakke og Alf Bakke** 2014 *Insekter i Raet nasjonalpark*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Insekter-i-Raet-_med-vedlegg.pdf
- Fiskeridirektoratet Region Sør** 2014 *Fiske i sjø og akvakultur innenfor utredningsområdene til Raet og Jomfruland nasjonalparker*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Fagutredning-Fiskeri-og-Akvakultur200614.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune** 2014 *Raet Nasjonalpark Utredningstema: Friluftsliv og fritidsaktiviteter*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Friluftsliv-utredning-Raet.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune** 2014 *Raet Nasjonalpark - utredning om kulturminner*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Kulturminner-utredning-Raet-NP.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune** 2014 *Raet Nasjonalpark utredning tema: Reiseliv og annen næring*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Raet.-Rapport-reiseliv-og-annen-naering.pdf
- Fylkesmannen i Aust-Agder** 2014 *Raet nasjonalpark Utredning om: Landbruk*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Landbruksutredning-Raet-Nasjonalpark.pdf
- J.H. Kjølsvædt & R.J. Fjærbu** 2014 *Rapport om fuglelivet i Raet nasjonalpark, Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommuner, Aust-Agder*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Endelig-versjon-Sjofuglrapport-kunnskapsgrunnlag-for-foreslatte-Raet-nasjonalpark-NOF-avd.-Aust-Agder.pdf
- A. Pfaff og G.A. Homme** 2020 *Sjofuglovervåkning i Aust-Agder 2017-2019*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Sjofuglrapport_Aust_Agder_2017_2019_epost.pdf
- Karin Guttormsen** 2014 *Raet Nasjonalpark Aust-Agder utredning om naturverdier på land*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Utredning-om-naturverdier-pa-land.pdf
- Einar Dahl et al** 2014 *Marine naturforhold og naturverdier i Raet*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Marine-naturtyper-og-verdier-Raet-2014-Havforskningsinstituttet.pdf
- Feste Sør AS** 2020 *Raet Nasjonalpark mulighetsstudie for universell utforming*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Mulighetsstudie-Raet_22.09.2020-RED.pdf
- Eeg et al** 2021 *Nye veje for det blå friluftsliv*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Nye-veje-til-det-bla-friluftsliv-2021.pdf
- Ivar Johan Janssen** 2021 *Hoveodden- geologiske verdier*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Hoveodden-geologi-Rapport-01.11.21-IJJ-LE-korr.pdf

Vedlegg

RAET (VV00003273)

Filvedlegg

Lagt til	Tema	Eksternt opphav
27.07.2022	Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde 2019	NINA
27.07.2022	NINA Rapport 1689 Sårbarhetskartlegging av utvalgte lokaliteter Raet nasjonalpark	NINA
24.08.2022	NINA Rapport 1606 Brukerundersøkelse i Raet nasjonalpark	NINA
27.07.2022	NIBIO Rapport 6 2020 Skjøteslsplan for Spornes, Raet nasjonalpark, Arendal kommune, Aust-Agder	NINA
27.07.2022	Nye adferdsregler for skjærgårdsparken og statlige, kommunale og private friluftsområder i Aust-Agder	Fylkesmannen i Aust-Agder
24.08.2022	Tabell atferdsregler forenklet	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Fiskeridirektoratets bestemmelser	Fiskeridirektoratet

Kartvedlegg

Lagt til	Tema	Eksternt opphav
27.07.2022	Hele NP oversiktskart A4	Statsforvalteren i Agder
27.07.2022	Geologisk kart, berggrunn og løsmasser. Hele NP	NGU
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Bjelland, Botne, Alvekilen	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Skare, Tromlingene	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Skare, Tromlingene	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Øyna, Skinnfelltangene, Flatskjæra	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Skinnfelltangene, Kalvøya	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Brårvikkilen, Kvaknes, Sandskjæra	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Sandøya, Øytangen, Klåholmene	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Askerøya, Flatskjæra, Blysteinskjær	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Lyngør, Kjeholmen	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Vestre Sandøy, Kvernaskjær	Statsforvalteren i Agder
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Risøya, Snerte	Statsforvalteren i Agder

RAET (VV00003273)

Kartvedlegg

Lagt til

Tema

24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Valøyene
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Haugenes, Fevik
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Hasseltangen, Jerken
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Torungene, Skurvene
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Flageborg, Ramsøya, Ærøya
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Merdø, Gjessøya
24.08.2022	Detaljkart med sonevern: Færvik, Hoveodden

Eksternt opphav

Statsforvalteren i
Agder
Statsforvalteren i
Agder
Statsforvalteren i
Agder
Statsforvalteren i
Agder
Statsforvalteren i
Agder
Statsforvalteren i
Agder

Takk

Tusen takk for bistand, bidrag og innspill

Forvaltningsplanen for Raet nasjonalpark skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet. Den inneholder retningslinjer om både bruk og brukerinteresser, den informerer om skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Forvaltningsplanen er en presisering og utdyping av verneforskriften, og gir retningslinjer som vil være styrende for dispensasjonspraksis.